

JAARREKENING 2019

INHOUDSOPGAVE JAARREKENING 2019

Bladzijde

Inleiding/Leeswijzer	1
Jaarverslag	
Hoofdstuk 1 a. Programmaverantwoording	3
b. Voortgang coalitieakkoord	33
Hoofdstuk 2 Verslag ter verantwoording van het financieel beheer	37
a. rekeningresultaat	37
b. analyse van de belangrijke afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage	40
Hoofdstuk 3 Paragrafen	55
a. ontwikkelingen in 2019	55
b. overzicht incidentele baten en lasten	58
c. lopende investeringen	59
d. waterschapsbelastingen	80
e. weerstandsvermogen	82
f. financiering (treasuryparagraaf)	83
g. risicoparagraaf	85
h. verbonden partijen	91
i. bedrijfsvoering	95
j. EMU-saldo	99
Jaarrekening	
Hoofdstuk 4 Balans met toelichting	100
Hoofdstuk 5 Exploitatierekening naar kostendragers	115
Hoofdstuk 6 Exploitatierekening naar programma's	117
Hoofdstuk 7 Exploitatierekening naar kosten- en opbrengstsoorten	120
Hoofdstuk 8 Topinkomens	123
Hoofdstuk 9 Controleverklaring	125
Hoofdstuk 10 Vaststelling jaarrekening 2019	131
BIJLAGEN	133
1. Kredietoverzicht per 31 december 2019	135
2. Overzicht afgesloten projecten 2019	139

Inleiding

De jaarrekening 2019 is samengesteld conform de regelgeving volgens de Waterschapswet. Het jaarverslag (de programmaverantwoording) is onderverdeeld in een aantal thema's, programma's genaamd. Dit zijn de programma's Veiligheid, Watersystemen en Organisatie.

Op grond van de Waterschapswet kent het waterschap twee taken; watersysteembeheer en zuiveringsbeheer.

Gevolgen maatregelen naar aanleiding van het Covid 19 - Corona virus

Het coronavirus heeft zich over de hele wereld verspreid. In februari 2020 zijn ook in Nederland de eerste besmettingen met het coronavirus gemeld. De periode hierna heeft dit virus zich snel uitgebreid over Nederland.

De uitbraak van het COVID-19 virus heeft geen (significante) invloed op de cijfers over het boekjaar 2019. De directie heeft passende maatregelen genomen c.q. zorgt ervoor dat passende maatregelen worden genomen om de continuïteit van de bedrijfsactiviteiten te waarborgen. Ook blijven we onze liquiditeitspositie goed bewaken. Onze organisatie loopt derhalve geen risico inzake de continuïteit. De jaarrekening is dan ook opgemaakt uitgaande van de veronderstelling van continuïteit van onze organisatie.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1a, programmaverantwoording, wordt per programma ingegaan op onze visie en de realisatie van de beleidsdoelen. In hoofdstuk 1b, voortgang coalitieakkoord, wordt ingegaan op de invulling van het coalitieakkoord 2019 – 2023 "Door Water Verbonden".

Hoofdstuk 2 bevat grotendeels financiële beschouwingen. Hier wordt onder andere ingegaan op de uitkomst van de jaarrekening. Het exploitatieresultaat wordt hier uitgebreid geanalyseerd.

In hoofdstuk 3 zijn de voorgeschreven paragrafen opgenomen. Hier wordt onder meer ingegaan op de vermogenspositie en de financiering.

In hoofdstuk 4 is de balans met toelichting opgenomen. De balans geeft de vermogenspositie weer.

In de hoofdstukken 5, 6 en 7 is de exploitatierekening naar respectievelijk kostendrager, programma's en kosten- en opbrengstsoorten opgenomen. In de rekening naar kostendrager en programma's is volstaan met een korte toelichting op de uitkomsten. Dit om te voorkomen dat dezelfde toelichtingen meerdere malen worden gegeven. De uitgebreide analyse is namelijk opgenomen in hoofdstuk 2.

In hoofdstuk 8 "Topinkomens" zijn de gegevens volgens de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) opgenomen.

De controleverklaring is opgenomen in hoofdstuk 9. De vaststelling van de rekening vindt u onder hoofdstuk 10. De (verplichte) bijlagen bij de jaarrekening zijn afzonderlijk opgenomen.

Hoofdstuk 1a. Programmaverantwoording 2019

Inleiding

De Waterschapswet geeft het algemeen bestuur een grote rol in de beleidsbepalende functie. Dit wordt onder meer bereikt door in de begroting en meerjarenraming het beleid van het waterschap voor de komende jaren weer te geven. De begroting is daarom ingedeeld naar programma's. Per programma dient expliciet te worden weergegeven welke doelstellingen het waterschap nastreeft. Wij gebruiken het beheerprogramma 2016-2021 om aan dit onderdeel invulling te geven. Wij zijn ons ervan bewust dat we hiermee de "reguliere taakuitoefening" wat meer op de achtergrond plaatsen.

Om onze doelstellingen weer te geven worden de vier w's als richtlijnen gebruikt.

- Wat willen we bereiken. Zie hiervoor ons beleidsdoel en ambitie per thema van het beheerprogramma.
- Wat gaan we daarvoor doen. Zie de acties per programma.
- Wanneer is het uitgevoerd.
- Wat gaat het kosten. De acties leiden over het algemeen tot investeringskosten. Per programma worden de investeringskosten getotaliseerd.

Opzet

Dit hoofdstuk met daarin de programmaverantwoording geeft aan wat we van onze voorgenomen beleidsopgaven (acties) hebben uitgevoerd. De indeling van het beheerprogramma volgen we hierbij. De nummering is gelijk aan het beheerprogramma.

Om de continuïteit te waarborgen wordt in de meerjarenraming en de begroting gewerkt met drie vaste programma's: veiligheid, voldoende water en organisatie. De toegepaste thema's uit het beheerprogramma worden – in financiële zin – in deze programma's verwerkt.

In tabelvorm:

Programma begroting	Hoofdstuk beheerprogramma 2016 - 2021
Veiligheid	Veiligheid
Voldoende water	Voldoende water
	Schoon en ecologisch gezond water
	Water en ruimtelijke ordening
Organisatie	-

Per programma geven wij per actiepoint aan:

- wat de voorgenomen actie was,
- wat we hebben uitgevoerd en
- of we nog op schema liggen ten aanzien van de genoemde einddatum ("datum gereed")

In het beheerprogramma is geen thema gewijd aan de organisatie. Daarom ontbreekt dat programma in het programmaplan. Jaarlijks wordt via de paragraaf bedrijfsvoering in de jaarrekening wel ingegaan op de organisatiedoelen. Zie hiervoor hoofdstuk 3, onderdeel i "bedrijfsvoering".

Omgaan met beheerprogramma-acties

Niet alle beheerprogramma-acties zijn in het programmaplan terug te vinden. Alle beheerprogramma-acties die pas na het begrotingsjaar starten zijn nog niet opgenomen.

De einddatum per actie ligt in principe vast. Deze datum is uit het beheerprogramma overgenomen. Door omstandigheden kan het voorkomen dat een datum vervroegd kan worden. Ook kan het voorkomen dat een vertraging in de voortgang optreedt. Via de voor- en najaarsrapportage wordt hierover gerapporteerd. Een eventuele aanpassing van een einddatum wordt in de begroting of de meerjarenraming opgenomen.

Dergelijke aanpassingen zullen dan via een voetnoot bij de betreffende actie kenbaar worden gemaakt.

Bij het opstellen van het programmaplan voor de begroting voor het volgende jaar geven we een prognose van de afgeronde acties in het lopende jaar. Het kan gebeuren dat een actie uiteindelijk toch niet in het lopende jaar kon worden afgerond. Daardoor kunnen "niet begrootte" actiepunten wél in de jaarrekening staan. Het betreft de actiepunten 4.2.2., 6.1.2., 6.1.3., 6.3.2. en 6.10.1.

Zodra een actiepunt is afgerond zal dit actiepunt zowel in de jaarrekening als in de begroting worden vermeld. Dit overzicht zal uiteindelijk alle acties van het beheerprogramma bevatten.

Afgeronde beheerprogramma acties

	Omschrijving actiepunt	Afgerond	Opmerking
4.1.1.	Actualiseren van overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten	2017	
4.2.1.	Afronding preventieve maatregelen vanwege aardbevingsrisico's	2017	
4.2.2.	Binnen de Projectoverstijgende Verkenning (POV) onderzoek naar kansrijke oplossingen	2019	
4.3.1.	Afronding eerste toetsingsronde (inclusief stabiliteit met aardbevingsrisico)	2016	
4.3.4.	Vaststellen norm voor de overige regionale keringen	2018	Er komt geen norm. Borging goed onderhoudsniveau ligt bij waterschap.
4.4.1.	Samen met provincies vaststellen eisenpakket voor de lokale keringen	2018	Huidige onderhoudssituatie wordt eisenpakket.
4.6.1.	Inrichting bergingsgebied Tusschenwater 1	2018	
4.8.	Vaststellen strategie voor gravers	2018	
4.9.1.	Samen met de veiligheidsregio verhogen bewustwording bij burgers over overstromingskans en evacuateroutes	2017	Actie bij onze partners loopt door.
4.9.2.	Ons calamiteitenplan verbeteren op basis van de inundatiefilms	2016	Idem
4.9.3.	Samen met de veiligheidsregio met inundatiefilms gemeenten helpen hun evacuatieplannen te verbeteren	2017	Idem
5.1.1.	Onder leiding van de provincie uitvoeren van pilot beekdalvisie Achterste Diep	2016	
5.1.2.	Opstellen waterschapsbeleid over beekdalen Drenthe	2018	
5.1.3.	Uitvoeren resterende peilbesluiten	2016	Uitgezonderd peilbesluiten in veenoxidatie gebieden.

5.1.4.	Nieuwe toetsing van ons watersysteem aan de inundatienormen	2017	Er komt geen nieuwe toetsing. De stresstest wordt de nieuwe toetsing.
5.2.2.	Rapportage waterkwaliteitsonderzoek	2016	
5.2.2.	Rapportage effect regelbare drainage	2016	
5.3.2.	Uitvoeren maatregelen zoutwinning	2017	
5.5.1.	Flexibel peilbeheer invoeren voor de Duurswoldboezem met het Schildmeer	2016	
5.5.3.	Bepalen van waterconserveringsmaatregelen op onder andere het Drents Plateau	2018	
5.5.4.	Stimuleren waterconserveringsmaatregelen	2019	
5.5.6.	Stimuleren van efficiënt watergebruik en verminderen watervraag	2019	
5.6.4.	Opstellen inrichtingsplan voor verdrogingsopgave Oosterbos Emmen	2018	Actiepunt vervalt. Initiatief moet van derden komen.
5.8.1.	Samen met provincies een nota grondwaterbeheer opstellen met daarin: - beschrijving van de visie (doelen/ambities) op het beheer van het grondwater-systeem - afspraken met provincies over samenwerking - inventarisatie van problemen die op korte termijn moeten worden aangepakt - concrete acties om die problemen op te lossen.	2019	
5.10.1.	Toetsing/herziening status van watergangen en schouwsloten	2019	
6.1.1.	Onderzoek naar afwenteling tussen waterlichamen	2018	
6.1.2.	Tussentijdse evaluatie toestand en doelbereik	2019	
6.1.3.	Status van het nieuwe Woldmeer (al dan niet KRW-lichaam beoordelen)	2019	(nog) geen KRW lichaam
6.3.2.	NVO Kanalen Fiemel	2019	
6.3.3.	NVO kanalen Oldambt	2017	
6.4.1.	Instellen van natuurlijk peilbeheer Schildmeer	2016	
6.4.2.	Opstellen inrichtingsplan Hondshalstermeer	2018	
6.4.3.	Opstellen inrichtingsplan Zuidlaardermeer	2019	
6.5.1.	Is geen actie volgens het beheerprogramma	-	
6.6.1.	Bepalen maatregelen reductie fosfaat-nalevering uit de bodem in Drentsche Aa en Hunze	2019	Via project TopSoil bepaald
6.6.2.	Bepalen van noodzaak eventuele verdere fosfaatreductie in kanaal Fiemel	2018	
6.8.1.	Monitoring gewasbeschermingsmiddelen (GBM) op KRW-meetpunten	2019	
6.10.1.	Bepalen eventuele aanpassing meetlocatie of norm bij overschrijdingen	2019	
6.13.1.	Bepalen of handhaven van de IBA's in de huidige vorm doelmatig is	2017	
6.17.1.	Bepalen maatregelen ter verbetering van bacteriologische waterkwaliteit	2019	
6.17.2.	Uitbreiden monitoring zwemwateren met blauwalgen	2019	
6.17.3.	Ondersteunen onderzoek zwemwater / blauwalgenproblematiek	2019	
6.18.2.	Samen met provincies vaststellen aanpak specifieke wateren met hoge ecologische waarde	2018	

Programma veiligheid

Beleidsdoel

Levensbedreigende situaties voor mensen mogen niet plaatsvinden; voor dieren proberen we die zoveel mogelijk te voorkomen.

Het leven in een deltagebied als Nederland vraagt om bescherming tegen het water en de hieraan verbonden gevaren voor mens, dier en goed. Veiligheid voor de mens staat dan ook voorop; altijd en overal. Om een veilige situatie te bereiken, kijken we naar verschillende maatregelen (meerlaags veiligheid). Voorop staat de preventie van overstroming door het op sterkte houden van de zeedijk en boezemkaden (laag één). Maar door ook te kijken naar maatregelen in de ruimtelijke inrichting zijn beperkingen van gevolgschade mogelijk als het een keer mis gaat (laag twee). Hierbij denken we bijvoorbeeld aan het voorkomen van nieuwe bebouwing in overstromingsgevoelig gebied, het beschermen van kwetsbare gebouwen en het op hoogte brengen van vluchtroutes. Tot slot zijn er de maatregelen in de rampenbeheersing, zoals goede calamiteiten- en evacuatieplannen (laag drie),

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn we begonnen aan de uitvoeringsmaatregelen voor de verbetering van de zeedijk. Het Masterplan Kaden is afgerond en vrijwel alle bergingsgebieden zijn ingericht. We zijn voor 80% klaar met de verbetering van de stabiliteit van onze boezemkaden. In samenwerking met de Veiligheidsregio is ons calamiteitenplan op elk moment actueel en is er een goede afstemming met gemeenten en provincies over de invulling van de tweede laag. We houden met bovenstrooms vasthouden gelijke tred met de verwachte extra neerslag als gevolg van de klimaatverandering.

Het programma veiligheid is in negen onderwerpen opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van veiligheid te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

1. Europese Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR) (4.1)

Acties		Gereed
4.1.2.	Actualiseren overstromingsrisicobeheerplannen (ORBP) voor de ROR	2020

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

4.1.2. Publicatie ROR kaarten (geactualiseerde kaarten die voldoen aan de vereisten van de ROR). Wij leveren technische input, IPO regelt de rest.

Regionale proces voor regionale invulling ORBP met daarin doelen en maatregelen voor overstromingsbeheer. Rapportage voortgang maatregelen en realisatie doelen 1e plancyclus. De ORBP wordt in 2020 vastgesteld. Onze regio levert inhoudelijk input / commentaar via regionale bijeenkomsten die door Provincie Groningen worden georganiseerd.

Wat hebben we gedaan in 2019?

4.1.2. De regionale bijeenkomsten zijn bijgewoond en de input voor de kaarten is aangeleverd en gecontroleerd. Het actualiseren van de overstromingsrisicobeheerplannen volgt in 2020.

Liggen we nog op schema?

4.1.2. Ja.

2. Zeedijk (4.2)

Acties		Gereed
4.2.2.	Binnen het Project Overstijgende Verkenning (POV) onderzoek naar kansrijke oplossingsrichtingen	2019
4.2.3.	Toetsing van primaire keringen met het nieuwe wettelijke toetsings-instrumentarium	2023
4.2.4.	Vorbereiding uitvoering dijkversterkingsprojecten	> 2020
4.2.5.	Start uitvoering dijkversterkingsprojecten	> 2020
4.2.6.	Pilot aanleg groene dijk (BGD)	2020 ¹

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

4.2.2. Onderzoek naar andere oplossingsrichtingen, naast de BGD

4.2.3. We zijn in 2017 gestart met de nadere analyse veiligheid (NAV) voor het traject Kerkhovenspolder - Duitsland. In 2019 gaan we verder met het toetsen/beoordelen van het traject Kerkhovenspolder-Delfzijl en de kunstwerken.

4.2.4. We voeren geen acties uit voor dit punt in 2019.

4.2.5. We voeren geen acties uit voor dit punt in 2019. We starten na afronding van de POV Brede Groene Dijk (vanaf 2023) met de overige dijkversterkingsprojecten.

4.2.6. Nazorg aan de gerealiseerde klutenplas, het monitoren volgens de natura 2000, de kleirijperij krijgt vorm.

Wat hebben we gedaan in 2019?

4.2.2. De POV-W is in 2019 afgerond. De kansrijke oplossingsrichtingen zijn in beeld en worden meegenomen in de reguliere dijkversterkingsopgaven langs de Waddenkust. Een van de onderzoeken (oplossingsrichtingen) die doorloopt is "Gras en klei". De komende jaren worden de proefpercelen gemonitord. Ons waterschap gaat dit onderzoek trekken

4.2.3. De oostelijke helft van de zeedijk is getoetst. In 2019 is grondonderzoek van de westelijke helft uitgevoerd.

4.2.4. Geen acties in 2019.

4.2.5. We volgen de resultaten uit de POV-Brede Groene Dijk.

4.2.6. De nazorg van de klutenplas is uitgevoerd en dat heeft (opnieuw) geresulteerd in een groot broedsucces van de Kluut. De (eerste) aannemer van het Groninger Landschap is er niet in geslaagd om het Breebaart slib op tijd in het kleirijperij depot te krijgen. In oktober 2019 is dit werk opnieuw opgestart met een andere aannemer en in bouwteamverband (opdrachtgever en aannemer).

Liggen we nog op schema?

4.2.2. Ja. De POV-W is in 2019 afgerond. "Gras en klei" is een vervolg van de POV-W.

4.2.3. Ja.

4.2.4. Ja.

4.2.5. Ja.

4.2.6. Ja, Mogelijk dat het project een jaar vertraging oploopt als gevolg van de Breedbaart slib vertraging, waardoor het slib een jaar later pas beschikbaar komt voor verwerking in de Brede Groene Dijk (2022 in plaats van 2021)

¹ Was oorspronkelijk 2017. Vertraging in start Brede Groene Dijk.

3. Boezemkaden (4.3)

Acties		Gereed
4.3.2.	Uitvoeren verbeterwerken stabiliteit boezemkaden direct na afkeuring	2021
4.3.3.	Tweede toetsingsronde alle regionale keringen, inclusief kosten-batenanalyse en voorstel stabiliteitsnorm (1:300 en 1:1000 veiligheidsklassen)	2023
4.3.4.	Vaststellen norm voor de overige regionale keringen	2023

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

4.3.2. De voorbereiding van de projecten rondom het Pekel A en Drents Diep zijn afgerond. Deze keringen zijn in uitvoering. De afronding is naar verwachting 2019.

In 2019 starten we met de voorbereidingen om de keringen langs de Tusschenklappen polder te toetsen. We maken hiervoor eerst een voorkeursvariant en vragen voorbereidingskrediet hiervoor aan.

4.3.3. We hebben met provincie Groningen de planning afgestemd. In 2019 ronden we de toetsingsronde af.

4.3.4. Geen acties voorzien in 2019.

Wat hebben we gedaan in 2019?

4.3.2. De projecten Pekel A en Drents Diep zijn afgerond. Deze keringen voldoen weer aan de eisen. Project Tusschenklappenpolder is gestart met een toetsing en een informatiebijeenkomst voor direct betrokkenen.

4.3.3. We hebben het plan van aanpak afgerond en besproken met de provincie. In 2020 starten we met de gebied brede toetsing om deze in 2023 af te ronden.

4.3.4. Er komt geen norm. Hiertoe is eind 2018 al besloten door de provincie Groningen. De borging van een goed onderhoudsniveau ligt bij het waterschap.

Liggen we nog op schema?

4.3.2. Ja. Het project Tusschenklappenpolder werkt wel met een ambitieuze werkplanning.

4.3.3. Ja.

4.3.4. Actiepunt is afgerond.

4. Op hoogte brengen van de boezemkaden (4.5)

Acties		Gereed
	Afronding Masterplan Kaden (47 km)	2019
4.5.1.	Duurswold	15 km
4.5.2.	Drentsche Aa	7 km
4.5.3.	Hunze	10 km
4.5.4.	Oldambt-Fiemel	5 km
4.5.5.	EKD boezem	10 km

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

4.5.1. Het traject Steendam Tjuchem langs het Afwateringskanaal en de kaden bij Delfzijl langs het Eemskanaal en Oosterhornkanaal worden verbeterd. De uitvoering zal deels in 2019 plaatsvinden.

4.5.2. Uitvoering van 7 km kadeverbetering langs de Drentsche Aa.

4.5.3. Bij de uitmonding van het Drents Diep wordt de kade verbeterd. Verder wordt in de uitwerking voor het Plan Noordma de kade verbeterd; realisatie is afhankelijk van het moment van uitvoering van plan Noordma. Zie ook acties 4.7.3., 6.2.3. en 6.5.4.

4.5.4. De opgave voor Oldambt-Fiemel is bijgesteld tot 0 km. Waar nodig worden enkele locaties meegenomen in groot onderhoud.

4.5.5. Delen van de kaden bij Delfzijl langs het (oude) Eemskanaal en Oosterhornkanaal worden verbeterd; de uitvoering zal in 2019 plaatsvinden.

Wat hebben we gedaan in 2019?

4.5.1. De aanwezige infrastructuur en kabels en leidingen in het traject Steendam - Tjuchem hebben een vertragende werking op de voorbereiding. Samen met de gemeente is er een voorkeursalternatief voor de infrastructuur gemaakt en die is dit jaar in samenhang met het kadeprofiel verder uitgewerkt, daarnaast zijn er voorbereidende werkzaamheden voor de kabels en leidingen uitgevoerd.

Om de veiligheid van de kade te waarborgen zijn op de meest kritische delen van de kade tijdelijke maatregelen voorbereid en uitgevoerd.

4.5.2. De plannen zijn uitgewerkt tot op bestekniveau aanbesteding gereed. De uitkomsten van bureauonderzoek naar de flora- en fauna en niet gesprongen explosieven leidde tot de noodzaak voor aanvullend onderzoek. Hierdoor was meer tijd nodig. Met name de problematiek rondom stikstof (kadeverbetering op de rand van N2000 gebied) en PFAS (kadeverbetering binnen grondwater beschermings- en winningsgebied) vragen extra tijd waardoor de realisatie in 2019 niet meer haalbaar was.

4.5.3. De voorbereiding van de kadeverbetering van het Drents Diep is in 2019 gedaan. Hierbij is het plan uitgewerkt waarbij naast het voldoen aan de vereiste veiligheid ook de ecologische kwaliteit van het traject wordt verbeterd. Het plan Noordma, direct ten zuiden van het Zuidlaardermeer, is in voorbereiding

4.5.4. Bij het uitvoeren van groot onderhoud aan de oevers is op een aantal plekken de hoogte hersteld, omdat de kruin verzakt was. Onder andere langs het Termunterzijldiep.

4.5.5. De uitvoering van de versterking van de resterende kadetrajecten langs het Noord-Willemskanaal is vertraagd vanwege PFAS problematiek.

De uitvoering van de kadedelen bij Delfzijl langs het (oude) Eemskanaal en Oosterhornkanaal zijn gedeeltelijk uitgevoerd, voor een deel wordt de uitvoering door de grondeigenaar uitgevoerd, hierover zijn afspraken vastgelegd.

Liggen we nog op schema?

4.5.1. Nee. De voorbereiding zal in 2020 worden afgerond en de uitvoering zal naar verwachting eind 2020 begin 2021 starten.

4.5.2. Nee. Naar verwachting zal de realisatie in 2020 plaatsvinden.

4.5.3. Nee. Uitvoering van de kade Drents Diep noord is in 2020 gepland.

4.5.4. Nee. Klein herstelwerk wordt opgepakt bij groot onderhoud aan de oevers.

4.5.5. Nee. De versterking van de resterende kadetrajecten langs het Noord-Willemskanaal zal in 2020 worden uitgevoerd.

Het restant van de uitvoering van de kadedelen bij Delfzijl langs het (oude) Eemskanaal en het Oosterhornkanaal worden in 2020 afgerond.

5. Bergingsgebieden (4.6)

Acties		Gereed
4.6.2.	Inrichting bergingsgebied Meerstad 1 miljoen m ³	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

4.6.2. De planvoorbereiding van het inlaatwerk Eemskanaal / Slochterdiep voor het bergingsgebied vindt dit jaar plaats.

Wat hebben we gedaan in 2019?

4.6.2. De voorbereiding is dit jaar gestart met een aantal onderzoeken, zoals de maximale capaciteit van de huidige inlaat en de sterkte van de sluisconstructie.

Liggen we nog op schema?

4.6.2. Nee. De voorbereiding zal doorlopen in 2020 en naar verwachting zal in 2021 gestart worden met de uitvoering. Datum gereed komt in de nieuwe planperiode 2022 – 2027 te liggen.

6. Vasthouden bovenstrooms (4.7)

Acties		Gereed
4.7.1.	Water vasthouden in beekherstelprojecten in de Ruiten Aa 450.000 m ³	2021
4.7.2.	Water vasthouden in beekherstelprojecten in de Drentsche Aa 400.000 m ³	
4.7.3.	Water vasthouden in de beekherstelprojecten in de Hunze 450.000 m ³	
4.7.4.	Zoeken naar ruimte resterende wateropgave Westerwolde 1.100.000 m ³	

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

4.7.1. De uitvoering is gestart, onder directie van Prolander, van het laatste traject van de inrichting EHS Westerwolde (Renneborg – Ter Walslage).

4.7.2. Het uitvoeren (door Prolander) van de inrichting van het project Geelbroek.

In samenhang met 5.7.2, afronden van de analyse van haalbaarheid, het opstellen van het projectplan en het voorbereiden van de uitvoering van water vasthouden bij Loonerdiep-Taarlooschediep.

In samenhang met 6.2.2, stellen wij samen met de gemeente Assen een inrichtingsplan op voor de hermeandering van en het vasthouden van water rond het Witterdiep.

4.7.3. Voor de gebieden Noordma, De Branden, Paardetangen en Voorste diep-Flessenhals worden de inrichtingsplannen afgerond, de procedures doorlopen en daarna gestart met de uitvoering. Zie ook acties 4.5.3., 6.2.3. en 6.5.4.

4.7.4. Heeft geen urgentie. Kansen pakken door meeliften in initiatieven en gebiedsontwikkelingen van derden.

Wat hebben we gedaan in 2019?

4.7.1. Het laatste traject Renneborg -Ter Walslage is in uitvoering. De oplevering staat gepland voor eind 2020, waarmee de 450.000 m³ zal zijn gerealiseerd.

4.7.2. Door een moeizaam omgevingsproces is de inrichting van Geelbroek (door Prolander) nog niet tot uitvoering gekomen, maar naar verwachting zal dit wel voor einde 2021 gerealiseerd zijn (ca. 181.000 m³).

De analyse van haalbaarheid van vasthouden van water in Loonerdiep-Taarlooschediep is uitgevoerd. In 2020 zal dit, na besluitvorming door het bestuur, worden gerealiseerd (ca 500.000 m³).

Er zit goede voortgang in de uitwerking van een inrichtingsplan voor Witterdiep. De realisatie kan plaatsvinden in 2020-2021 (ca. 10.000 m³).

4.7.3. Plan Paardetangen (10.000 m³) en plan Voorstediep Flessehals (3.000 m³) zijn gereed voor uitvoering. De gebieden De Branden (50.000 m³) en Noordma (400.000 m³) zijn in voorbereiding genomen.

4.7.4. Nu geen acties.

Liggen we nog op schema?

4.7.1. Ja.

4.7.2. Ja.

4.7.3. Ja, maar PAS en PFAS problematiek hebben wel tot uitstel van de geplande uitvoeringsperiode geleid

4.7.4. Nee. De opgave loopt door tot 2050.

Programma voldoende water

Beleidsdoel

We zorgen voor voldoende water, nu en in de toekomst, zowel in droge als in natte perioden.

De zorg voor voldoende water betekent dat wij streven naar een optimaal waterbeheer voor de functies in ons gebied. Bij de vaststelling van de gewenste waterpeilen, maken we een zorgvuldige afweging van de belangen van de diverse functies. In natte perioden voeren we water af, in droge perioden zorgen we indien mogelijk voor voldoende water. We zorgen er voor dat de wateroverlast beperkt blijft tot het afgesproken, aanvaardbare niveau. Wij voorkomen wateroverlast door bodemdaling en we geven op proactieve wijze advies aan gemeenten om wateroverlast in stedelijk gebied zoveel mogelijk te voorkomen. We onderhouden de watergangen zodanig dat de aan- en afvoerfunctie van de watergangen gegarandeerd blijft en houden daarbij zoveel mogelijk rekening met de ontwikkeling en het behoud van natuurwaarden en ecologische belangen. Tevens zorgen we voor voldoende waterdiepte voor de scheepvaart.

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn de inundatieknelpunten opgelost. We hebben een werkwijze voor de omgang met veenoxidatiegebieden, we hebben vastgesteld hoe we omgaan met functie volgt peil in de beekdalen van Drenthe en we hebben met het Rijk, de provincies en de gebruikers afspraken gemaakt over de beschikbaarheid van water in droge perioden (voorzieningsniveau).

Het programma voldoende water is in negen onderwerpen opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van voldoende water te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

1. Afstemming peilen op functies (5.1)

Acties		Gereed
5.1.5.	Oplossing van de resterende 180 ha inundatieknelpunten	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.1.5. De analyse van inundatieknelpunten gebeurt op basis van peilbesluiten. De resterende knelpunten lossen we op tijdens peilbesluitprocessen. Deze lopen nog uitsluitend in veenoxidatiegebieden en zijn afhankelijk van de uitkomsten van de te kiezen werkwijze bij veenoxidatie.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.1.5. Geen actie.

Liggen we nog op schema?

5.1.5. Ja. Echter, als het project veenoxidatiegebieden verder vertraagd, ronden we dit punt ook later af. We nemen het verder mee in de analyse van het toekomstgerichte watersysteem.

2. Wateroverlast door veenoxidatie (5.2)

Acties		Gereed
5.2.1.	Implementatie werkwijze voor peilbesluiten in de veenoxidatie aandachtsgebieden	2019 ²
5.2.3.	Peilbesluiten in veenoxidatie aandachtsgebieden opstellen	2021 ³
5.2.4.	Samen met de provincies onderzoeken in welke gebieden er kansen liggen om veenoxidatie te vertragen en wat daarvoor moet gebeuren om dat mogelijk te maken	2020 ⁴

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.2.1. Gebiedsproces en samenwerking met partners voor het pilotgebied Veenoxidatie Valthermond als voorbeeld van de werkwijze voor de vast te stellen peilbesluiten.

5.2.3. De discussie rondom veenoxidatie loopt nog. We wachten op de implementatie van de werkwijze voordat we deze peilbesluiten gaan opstellen.

5.2.4. Voor het pilotgebied Veenoxidatie Valthermond komen tot een gedragen gebiedskoers. Met de provincie Drenthe de strategie bepalen voor de veenoxidatiegebieden, gebruikmakend van de inzichten uit de pilot en rekening houdend met andere opgaven, zoals de energietransitie en klimaatadaptatie.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.2.1. De bestuurlijke urgentie en samenwerking geprobeerd op één lijn te brengen. Het uitvoeren van de Kosten en Baten Analyse (KBA) op kengetallen. De provincie Drenthe neemt het initiatief voor onderzoek naar bodemdaling door veenoxidatie (subsidieaanvraag veenweidegebieden).

5.2.3. Geen verdere acties op ondernomen. Wacht op afronding 5.2.1.

5.2.4. idem, zie 5.2.1.

Liggen we nog op schema?

5.2.1. Nee, in de afgelopen 1,5 jaar is vertraging ontstaan door de bestuurlijke discussie met externe partners (met name de provincie Drenthe) en aanpassingen in de oorspronkelijk geaccordeerde opdracht. Het voornemen is nu om het gebiedsproces af te ronden in 2020. Daarna gaan we verder met het te nemen peilbesluit.

5.2.3. Nee. Het proces rondom de veenoxidatiegebieden stagneerde, waardoor we verwachten de peilbesluiten niet in 2021 te kunnen afronden.

5.2.4. Nee. Afronden in 2021.

3. Wateroverlast door gas- en zoutwinning (5.3)

Acties		Gereed
5.3.1.	Uitvoering maatregelen Zuidlaardermeer/Drents Diep	2021
5.3.3.	Update noodzakelijke maatregelen gas- en zoutwinning	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.3.1. Het in 2018 opgestelde concept maatregelenplan voor het Zuidlaardermeer stellen we begin 2019 bestuurlijk vast. Daarna start de planvorming voor de specifieke maatregelen, al dan niet in samenwerking met de gebiedspartners.

² Was oorspronkelijk 2016, daarna 2017, nu 2019.

³ Was oorspronkelijk 2017, daarna 2018, nu 2021.

⁴ Was oorspronkelijk 2016, daarna 2017, nu 2020.

5.3.3. Noodzakelijke maatregelen combineren we zoveel mogelijk met andere opgaven. Dit is opgenomen in het maatregelenplan (5.3.1). Voor het aandeel bodemdaling uit het maatregelenplan leggen we een claim neer bij de Bodemdalingscommissie.
Voor maatregelen die buiten het maatregelenplan Zuidlaardermeer vallen geldt dat deze jaarlijks worden bijgehouden en bijgewerkt.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.3.1. Het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer is in oktober 2019 vastgesteld door het algemeen bestuur. Daarna is eind 2019 gestart met de uitwerking van de opgenomen maatregelen. Zie ook de actiepunten 5.7.1, 6.4.3 en 6.4.4.

5.3.3. Voor drie maatregelen uit het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer is een claim gedaan bij de Commissie Bodemdaling voor vergoeding voor een deel van de kosten.

Liggen we nog op schema?

5.3.1. Ja, dit is afhankelijk van het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer

5.3.3. ja

4. Wateroverlast stedelijk gebied (5.4)

Actie 5.4.1.	Samen met de gemeenten noodzakelijke maatregelen uitvoeren in het stedelijk gebied	Gereed 2021
-------------------------------	--	-----------------------

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.4.1. De gemeente Oldambt bereidt maatregelen voor om de stedelijke wateropgave in te vullen. Wanneer dit voldoende invulling geeft aan de doelstellingen van het waterschap kan de gemeente een beroep doen op een financiële bijdrage van het waterschap.

Uitvoering van de ingrepen wordt vooral in combinatie met maatregelen uit de gemeentelijke programma's gedaan. De uit te voeren (klimaat)stresstesten geven daarbij nog beter inzicht in de knelpunten en de daarvoor mogelijke oplossingen.

In Groningen-zuid stellen we een integraal plan op waarbij ook de opgaven voor de verbetering van de waterkwaliteit (ecologie) onderdeel van het plan is.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.4.1. De gemeente Oldambt heeft in 2019 in Winschoten een gebied ingericht voor 1.000 m³ stedelijke waterberging. Het waterschap heeft hierin een financiële bijdrage gedaan.

De gemeente Midden Groningen is bezig met de Herstructurering van de woonwijk Gorecht-West. Hierin wordt de invulling van de maatregelen voor de wateropgave verder uitgewerkt. Op basis van de uitwerking zal een financiële bijdrage van het waterschap worden gevraagd

Voor het gebied Groningen Zuid is een eerste aanzet voor het plan in voorbereiding.

De verdere uitwerking zal in 2020 worden gedaan waarbij ook de stedelijke wateropgave zo veel mogelijk in het plan wordt opgenomen. De uitkomsten van de in 2019 uitgevoerde stresstest Ruimtelijke Adaptatie zullen daarbij worden meegenomen.

Liggen we nog op schema?

5.4.1. Ja.

5. Droogte in de zomer/wateraanvoer (5.5)

Acties		Gereed
5.5.2.	Flexibel peilbeheer toepassen in nieuwe woonwijken en nieuwe meren	2021
5.5.4.	Stimuleren waterconserveringsmaatregelen	2021
5.5.5.	Vaststellen voorzieningenniveau voor wateraanvoer door het waterschap	2021
5.5.6.	Stimuleren van efficiënt watergebruik en verminderen watervraag	2021 ⁵
5.5.7.	Optimaliseren interne waterverdeling en eventueel aanpassing van infrastructuur	2021
5.5.8.	Ontwikkelen van beleid voor nieuwe (industriële) gebruikers van zoet water	2020

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.5.2. Wordt waar mogelijk in nieuwe projecten meegenomen. Het ontwikkelen van nieuwe woonwijken en nieuwe meren komt momenteel echter maar sporadisch voor.

5.5.4. Wordt waar mogelijk in projecten meegenomen.

5.5.5. De pilot "stoppen doorspoelen Oldambt" loopt nog. In 2019 komt hierover een voorstel voor het algemeen bestuur. Voor de overige gebieden wordt het voorzieningenniveau in het proces van Waterdrager 3 (waterbeheerprogramma 2022 – 2027) meegenomen.

5.5.6. Wordt waar mogelijk in projecten meegenomen.

5.5.7. De studie naar kosten/baten van vergroten aanvoer naar Veenkoloniën is afgerond. De conclusies worden vertaald in een voorstel dat in Waterdrager 3 zal worden meegenomen.

5.5.8. Dit wordt met de provincies opgepakt.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.5.2. Heeft zich niet voorgedaan.

5.5.4. Is onderdeel van de divers beekherstelprojecten.

5.5.5. In 2019 is de pilot "stoppen doorspoelen Oldambt" voortgezet en zijn er metingen uitgevoerd om de optredende effecten op de waterkwaliteit vast te leggen

5.5.6. In 2019 is er een onderzoek gestart naar het doorspoelen van de zouttong Delfzijl.

5.5.7. Op basis van de ervaringen met droogte in 2018 en 2019 is in februari 2020 een bestuursvoorstel besproken in het algemeen bestuur met voorstellen voor aanpassingen van de infrastructuur.

5.5.8. We zijn betrokken bij het initiatief van de provincie Groningen om hiervoor nieuw beleid te ontwikkelen.

Liggen we nog op schema?

5.5.2. Ja.

5.5.4. Ja. Is een continue opgave geworden.

5.5.5. Nee. Op 27 februari 2019 heeft het DB besloten het onderzoek met 1 jaar te verlengen. Dit in verband met de uitzonderlijk droge omstandigheden in de zomer van 2018 waardoor dit een minder representatief jaar was voor een "normale" zomer. Rapportage richting het AB vindt hierdoor ook een jaar later plaats (voorjaar 2020)

5.5.6. Ja. Is een continue opgave geworden.

5.5.7. Ja.

5.5.8. Ja.

⁵ Was oorspronkelijk 2018.

6. Verdroogde natuurgebieden (5.6)

Acties		Gereed
5.6.1.	Bepalen mogelijkheden versnelling aanpak verdroogde gebieden door waterschap	2021
5.6.2.	Uitvoering van de restantopgave NNN (Natuurnetwerk Nederland) voor Groningen	2021
5.6.3.	Uitvoering van een deel van de verdrogingsmaatregelen binnen Natura 2000 Drentsche Aa	2021
5.6.4.	Opstellen inrichtingsplan voor verdrogingsopgave Oosterbos Emmen	2021 ⁶

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.6.1. Met de provincies Groningen en Drenthe is afgesproken dat Prolander in 2019 een gezamenlijk plan voor inrichting van Lappenvoort-Oosterland zal uitwerken. Ons waterschap zal nauw betrokken worden bij deze planontwikkeling.

5.6.2. Als waterschap werken we ook mee aan de EVZ (ecologische verbindingszone) Schildmeer-Hoeksmeer en aan de EVZ Westerbroek, van beide projecten is de Provincie Groningen (Prolander) de opdrachtgever. De uitvoering vindt plaats in 2019, waarbij de EVZ Schildmeer- Hoeksmeer in 2019 afgerond zal worden en de uitvoering van de EVZ Westerbroek nog langer doorloopt.

Zie verder ook actie 4.7.1.

5.6.3. Hier is samenhang met acties 4.7.2.en 5.7.2. De uitvoering (door Prolander) van de inrichting Geelbroek. Het afronden van de analyse van haalbaarheid, opstellen projectplan en voorbereiden van uitvoering van beekverhoging en watervast houden bij Loonerdiep-Taarlooschediep. Het uitvoeren van de beekbodemverhoging bij delen van het Zeegserloopje en van het Anloërdiepje.

5.6.4. Terreinbeheerder Staatsbosbeheer heeft interne maatregelen getroffen (tegengaan verdamping en vasthouden grondwater). De provincie Drenthe geeft hieraan geen prioriteit. Het waterschap laat het initiatief tot maatregelen bij de terreinbeheerders/eigenaren en de provincie. Het actiepunt zal daarom later afgerond worden.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.6.1. In overleggen met provincie en Prolander is informatie en belang van het waterschap ingebracht. De uitwerking van het inrichtingsplan is nog niet gereed.

5.6.2. De EVZ Schildmeer-Hoeksmeer heeft dit jaar stilgelegen, de provincie (opdrachtgever) pakt dit in 2020 weer op.

De EVZ Westerbroek heeft door onder andere PFAS vertraging opgelopen, de passages onder de wegen zijn gereed.

Ook werkten we in 2019 mee aan de voorbereiding voor een NNN inrichting van Lappenvoort-Oosterland en de planuitwerking voor een EVZ (ecologische verbindingszone) Lappenvoort-Paterswoldse meer

5.6.3. Door een moeizaam omgevingsproces is de inrichting van Geelbroek (door Prolander) nog niet tot uitvoering gekomen. Naar verwachting zal dit wel voor einde 2021 gerealiseerd worden.

De analyse van haalbaarheid van vasthouden van water in Loonerdiep-Taarlooschediep is gedaan en in 2020 zal dit na besluitvorming door het bestuur worden gerealiseerd. Met de haalbaarheidsanalyse en planuitwerking voor beekbodemverhoging voor delen van het Taarlooschediep, Anloërdiep en Zeegserloopje is goede voortgang gemaakt. De uitvoering zal naar verwachting in 2020-2021 plaatsvinden.

5.6.4. Actiepunt is bij de jaarrekening 2018 komen te vervallen.

⁶ Was oorspronkelijk 2018.

Liggen we nog op schema?

5.6.1. Ja.

5.6.2. Nee, de uitvoering EVZ Schildmeer-Hoeksmeer zal naar verwachting in 2020 starten. Voor de EVZ Westerbroek zal in 2020 de uitvoering van het grondbestek starten en naar verwachting in 2021 gereed zijn.

5.6.3. Ja.

5.6.4. Actiepunt is vervallen. Initiatief moet van derden komen.

7. Natura 2000 (5.7)

Acties		Gereed
5.7.1.	Uitvoering revitalisering rietoevers Zuidlaardermeer (zie KRW maatregel)	2021
5.7.2.	Uitvoering van beekbodemverhoging Loonerdiep/Taarlosche diep, deel van Zeegserloopje en Anloërdiepje (zie KRW maatregel)	2021
5.7.3.	Onderzoek samen met provincie naar eventuele beekbodemverhoging in overige beeklopen Drentsche Aa	2021 ⁷

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.7.1. Is onderdeel van de uitvoering van maatregelplan uit actie 5.3.1. In het kader van het interreg project CANAPE werken we de revitalisatie van een aantal van de rietoevers uit.

5.7.2. Het afronden van haalbaarheidsanalyses, het vaststellen van projectplannen en het voorbereiden van de uitvoering van de beekbodemverhogingen.

5.7.3. In de uitwerking van de Inrichtingsvisie beekdalen Drentsche Aa, in 2017 vastgesteld door het Overlegorgaan Drentsche Aa, is een eerste stap gezet in de haalbaarheidsanalyse van beekbodemverhoging. Actie 5.7.2 betreft een pilot project waarin de haalbaarheid en effectiviteit van beekbodemverhoging aan de praktijk wordt getoetst. Met de uitkomsten daaruit kunnen in 2021 conclusies worden getrokken over de haalbaarheid en effectiviteit van beekbodemverhoging.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.7.1. Zie ook de actiepunten 5.3.1, 6.4.3 en 6.4.4. Het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer is in oktober 2019 vastgesteld door het algemeen bestuur. Daarna is eind 2019 gestart met de uitwerking van de opgenomen maatregelen. Zie ook 6.4.4. Als voorbereiding op het uitvoeringsplan van de aanpak van de rietoevers en luwe zones heeft in 2019 een flora/fauna onderzoek plaatsgevonden.

5.7.2. De haalbaarheidsanalyse en planuitwerking voor beekbodemverhoging voor delen van het Taarlooschediep, Anloërdiep en Zeegserloopje is bijna afgerond. De uitvoering zal naar verwachting in 2020-2021 plaatsvinden.

5.7.3. Zie 5.7.2. Na de realisatie van de beekbodemverhoging kunnen we de grondwatereffecten van de maatregel meten en daarmee effectiviteit van de maatregel nader bepalen.

Liggen we nog op schema?

5.7.1. Ja.

5.7.2. Ja.

5.7.3. Ja. Met daarbij wel de kanttekening dat de feitelijke ecologische effectiviteit, hoe reageren de vegetaties op de aangepaste situatie, pas op langere termijn kunnen worden bepaald.

⁷ Was oorspronkelijk 2017.

8. Grondwater (5.8)

Actie		Gereed
5.8.1.	Samen met provincies een nota grondwaterbeheer opstellen met daarin: - beschrijving van de visie (doelen/ambities) op het beheer van het grondwater-systeem - afspraken met provincies over samenwerking - inventarisatie van problemen die op korte termijn moeten worden aangepakt - concrete acties om die problemen op te lossen	2019 ⁸

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.8.1. De nota wordt in 2019 afgerond.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.8.1. De notitie rollen en verantwoordelijkheden in het grondwaterdomein is opgesteld, ambtelijk en bestuurlijk gedeeld met de provincies en op bestuursnet geplaatst.

Liggen we nog op schema?

5.8.1. Ja. Actiepunt is afgerond.

9. Onderhoud watergangen en vaarwegen (5.10)

Actie		Gereed
5.10.1.	Toetsing/herziening status van watergangen en schouwsloten	2020 ⁹

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

5.10.1. De hydrologische toetsing en gebiedsanalyses zijn afgerond. We starten in 2019 met het herzien van de status hoofdwatgang naar schouwslot en met het afstoten hiervan.

Wat hebben we gedaan in 2019?

5.10.1. We hebben geanalyseerd wat de voor- en nadelen zijn van het afstoten van de hoofdwatgangen die niet voldoen aan de norm 50 l/sec. Het verkopen van percelen die bestaan uit een sloot en een maaipad kost veel tijd en levert weinig financiële voordelen op. Als we daarnaast de waterkwaliteitsaspecten in deze analyse meenemen (spuitvrije zones en aanleg akkerranden) dan concluderen we dat verkoop van deze watergangen negatieve effecten oplevert. Alles overziend overwegen we om deze minder belangrijke sloten in eigendom te behouden en extensief te onderhouden (als schouwslot).

Liggen we nog op schema?

5.10.1. Actiepunt is afgerond.

⁸ Was oorspronkelijk 2018.

⁹ Was oorspronkelijk 2018.

Programma schoon en ecologisch gezond water

Beleidsdoel

We zorgen voor schoon en ecologisch gezond water, waarin systeemspecifieke dieren en planten voorkomen.

De zorg voor ecologisch gezond water omvat een grote diversiteit aan watertypen. Dit zijn allereerst de grotere beken, kanalen en meren, waarvoor binnen de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) doelen en maatregelen zijn opgesteld. Daarnaast betreft dit zwemwater en ook het stelsel van kleinere watergangen voor de aan- en afvoer van water. Wij geven als waterschap advies aan gemeenten over stedelijke wateren en we adviseren de provincie over de zwemwaterkwaliteit. Voor ecologisch gezonde wateren zijn vooral de hydromorfologische inrichting en de fysisch-chemische samenstelling van het water van belang. Wij zorgen voor de zuivering van rioolwater. De kwaliteit van het gezuiverde water, dat op oppervlaktewater wordt geloosd, voldoet aan de wettelijke normen.

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn de inrichtingsmaatregelen voor de KRW voor 80% gereed. We zien een duidelijke verbetering van de waterkwaliteit, de gewasbeschermingsmiddelen laten alleen nog incidentele overschrijdingen zien, de zwemwateren hebben een goede bacteriologische kwaliteit, de zuiveringen dragen bij aan het behalen van de waterkwaliteitsdoelen en op een aantal locaties leveren we indien dit economisch rendabel is energie of produceren we grondstoffen.

Het programma schoon en ecologisch gezond water is in negentien onderwerpen opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van schoon en ecologisch gezond water te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

1. Kaderrichtlijn Water (6.1)

Acties		Gereed
6.1.4.	Vaststellen nieuw maatregelenplan voor stroomgebiedsbeheerplan 2022 - 2027	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.1.4. In het voorjaar van 2019:

- gaan we de meetresultaten van 2018 opnemen in het advies over KRW doelbereik;
- leggen we het nieuwe bestuur de input voor de gebiedsprocessen voor;
- bereiden we de gebiedsprocessen per watersysteem voor;
- krijgen we de resultaten van de landelijke beleidsanalyse.

In het najaar van 2019 gaan we:

- de gebiedsprocessen voor de KRW in combinatie met onze overige opgaven houden;
- de eerste concepten voor de nieuwe KRW factsheets maken.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.1.4. Voorafgaand aan de gebiedsprocessen zijn de voorstellen voor nieuwe doelen en maatregelen besproken (advies KRW doelbereik, inclusief de meetresultaten 2018) met het algemeen bestuur. De resultaten van de landelijke beleidsanalyse hebben we voorzien van commentaar. Er zijn zes gebiedsbijeenkomsten gehouden. De resultaten van de gebiedsbijeenkomsten zijn verwerkt. De nieuwe KRW factsheets en de afstemmingsnota (samen met de provincies en de andere waterschappen) zijn in voorbereiding.

Liggen we nog op schema?

6.1.4. Ja.

2. Herstel van de beek (6.2)

Acties			Gereed
6.2.1.	Westerwoldse Aa	15 km hermeandering	2019 ¹⁰
6.2.2.	Drentsche Aa	4 km hermeandering	2021
		3 stuks beekpeilverhoging	2021
6.2.3.	Hunze	17 km hermeandering	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.2.1. Zie actie 4.7.1. De uitvoering is gestart, onder directie van Prolander, van het laatste traject van de inrichting EHS Westerwolde (Renneborg – Ter Walslage).

6.2.2. De provincie Drenthe/Prolander werken (onder afstemming met ons waterschap) aan het beschikbaar krijgen van gronden voor natuurinrichting van het Rolderdiep en het Amerdiep. Hermeandering zal deel uitmaken van deze natuurinrichting.

Samen met de gemeente Assen stellen wij een inrichtingsplan op voor de hermeandering van en water vasthouden rond het Witterdiep.

In samenhang met actie 5.7.2 afronden van de analyse van haalbaarheid, opstellen projectplan en voorbereiden van uitvoering van beekbodem- en beekpeilverhoging bij Loonerdiep-Taarloosche diep en delen van het Zeegserloopje en van het Anloërdiepje.

6.2.3. Integrale aanpak met acties 4.5.3., 4.7.3. en 6.5.4. Voor de gebieden Noordma, De Branden, Paardetangen en Voorste diep-Flessenhals worden de inrichtingsplannen afgerond en procedures doorlopen. Daarna start de uitvoering.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.2.1. Zie actiepunt 4.7.1. Het laatste traject Renneborg -Ter Walslage is in uitvoering. De oplevering staat gepland voor medio 2020, waarmee de 450.000 m³ zal zijn gerealiseerd. Eind 2019 is ongeveer 12 km hermeandering gerealiseerd.

6.2.2. Er zijn door Prolander/provincie Drenthe een aantal stappen ondernomen om gronden voor de inrichting (waaronder hermeandering) van Rolderdiep en Amerdiep beschikbaar te krijgen. Er is nog niet voldoende grond beschikbaar om tot inrichting over te gaan. Ook is voor het Rolderdiep een eerste schetsplan gemaakt.

Er zit goede voortgang in de uitwerking van een inrichtingsplan inclusief ca. 2 km hermeandering voor het Witterdiep. De realisatie kan plaatsvinden in 2020-2021.

De haalbaarheidsanalyse en planuitwerking voor beekbodemverhoging voor delen van het Taarlooschediep, Anloërdiep en Zeegserloopje is bijna afgerond. De uitvoering zal naar verwachting in 2020-2021 plaatsvinden.

6.2.3. Zie ook actiepunt 4.7.3. Plan Paardetangen (1,5 km en 10.000 m³) en plan Voorstediep Flessehals (0,9 km en 3.000 m³) zijn gereed voor uitvoering. De plannen De Branden (3,3 km en 50.000 m³) en Noordma (2 km en 400.000 m³) zijn in voorbereiding.

Liggen we nog op schema?

6.2.1. Nee, wordt 2020.

6.2.2. Ja. Alleen voor de hermeandering van ca. 2 km Rolderdiep is de planning aangepast. Wordt meegenomen in het nieuwe WBP 2022 – 2027.

¹⁰ Was oorspronkelijk 2018.

6.2.3. Nee. Planning loopt door tot 2023. PAS en PFAS problematiek hebben wel tot uitstel van de geplande uitvoering van Paardetangen en Voorstediep Flessehals geleid

3. Natuurvriendelijke oevers in kanalen (6.3)

Acties		Gereed 2021
	Aanleg natuurvriendelijke oevers (NVO):	
6.3.1.	Kanalen Westerwolde (waarvan 3,5 km gereed)	12 km
6.3.4.	Kanalen Duurswold	2,7 km
6.3.5.	Kanalen Hunze/Veenkoloniën	8 km
6.3.6.	Noord-Willemskanaal	3 km

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.3.1. De realisatie van ca. 3,5 km NVO (periode 2018-2020).

6.3.4. De realisatie van 0,25 km NVO langs het afwateringskanaal. Verder vindt er momenteel een beoordeling plaats hoe de rest van de opgave ingevuld gaat worden.

6.3.5. De realisatie van ca. 6,5 km NVO (periode 2018-2020).

6.3.6. Het nader uitwerken waar, en op welke wijze, NVO in het Noord-Willemskanaal kunnen worden gerealiseerd.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.3.1. De uitvoering van de 3,5 km is gestart. Totaal wordt ongeveer 2,8 km NVO aangelegd in het Mussel Aa-kanaal West (noordoevers) en ongeveer 600 m in het B.L. Tijdenskanaal (oostoevers).

6.3.4. De voorbereiding/uitvoering van deze NVO is onderdeel van het kadetraject Steendam-Tjuchem en heeft vertraging opgelopen, zie 4.5.1. Verder is de beoogde financiering met POP-3 subsidie niet gehonoreerd en wordt er gezocht naar alternatieve financiële dekking voor de ontbrekende POP3 subsidie. Tevens is er onderzoek gedaan naar geschikte locaties voor het realiseren van de resterende opgave.

6.3.5. De realisatie van de resterende NVO (6,5 km) is gestart. Daarnaast is gestart met de realisatie van extra NVO (1,5 km) door aankoop gronden langs het Stadskanaal.

6.3.6. Met de vaarwegbeheerders is afgesproken dat de natuurvriendelijke oevers grotendeels binnen het huidige natte profiel mogen worden gerealiseerd. De nadere planuitwerking is in voorbereiding en zal in 2020 worden afgerond.

Liggen we nog op schema?

6.3.1. Ja. Oplevering in 2020.

6.3.4. Nee. Zie ook actiepunt 4.5.1.

6.3.5. Ja. Oplevering in 2020.

6.3.6. Ja.

4. Herstel van meren (6.4)

Acties		Gereed
6.4.2.	Opstellen herstelplan Hondshalstermeer	2019
6.4.3.	Opstellen inrichtingsplan Zuidlaardermeer	2019
6.4.4.	Inrichting rietoevers Zuidlaardermeer	2021
6.4.5.	Inrichting moeraszone Wolfsbarge II bij het Zuidlaardermeer	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.4.2. Is al eerder doorgeschoven naar volgende planperiode. Er kan echter al eerder actie worden ondernomen. In 2019 wordt een plan opgesteld en daarna wordt gestart met uitvoering.

6.4.3. Het op te stellen inrichtingsprogramma wordt in 2019 afgerond.

6.4.4. De inrichting is onderdeel van de uitvoering van het maatregelplan uit actie 5.3.1. Zie ook actie 5.7.1. In het kader van het interreg project CANAPE werken we de revitalisatie van een aantal van de rietoevers uit.

6.4.5. De inrichting is afhankelijk van de beschikbaarheid van de gronden. De actie hiervoor ligt bij de provincie Groningen.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.4.2. Het herstelplan zelf is in december 2018 door het algemeen bestuur vastgesteld. In 2019 is subsidie verkregen voor het aanleggen van luwe zones in het Hondshalstermeer. De uitwerking van deze maatregel is opgepakt, in overleg met Staatsbosbeheer. Ook zijn onderzoeken ten behoeve van vergunningen en de aanbesteding gedaan. Daarnaast is het plan uitgewerkt tot een bestek.

6.4.3. Begin 2019 zijn in een gebiedsbijeenkomst de doelen en beoogde maatregelen voor het Zuidlaardermeer gepresenteerd. De opgehaalde informatie van belanghebbenden is meegenomen en verwerkt in het Integraal Maatregelenplan Zuidlaardermeer. Dit plan is in oktober vastgesteld door het algemeen bestuur. Daarna is eind 2019 gestart met de uitwerking van de opgenomen maatregelen. Voor drie maatregelen uit het plan is een claim gedaan bij de Commissie Bodemdaling voor vergoeding voor een deel van de kosten.

6.4.4. Zie ook 5.3.1 en 5.7.1. Als voorbereiding op het uitvoeringsplan van de aanpak van de rietoevers en luwe zones heeft in 2019 een flora/fauna onderzoek plaatsgevonden

6.4.5. Prolander heeft namens de provincie Groningen ingezet op aankoop/ruiling van de benodigde gronden. Dit heeft nog geen effectief resultaat gehad.

Liggen we nog op schema?

6.4.2. Ja. Actiepunt is afgerond. Aanbesteding en uitvoering van de maatregelen staan gepland voor 2020.

6.4.3. Ja. Actiepunt is afgerond. Met het opstellen van het Integraal Maatregelenplan is een start gegeven aan de voorbereiding van specifieke maatregelen, die beleidsdoelen van het waterschap invullen (KRW, WB21). Deze worden in 2020 verder uitgewerkt.

6.4.4. Ja.

6.4.5. Nee.

5. Vismigratie (6.5)

Acties	Realisering vispassages:	Gereed
6.5.2.	Westerwolde 8 vispassages	2019 ¹¹
6.5.3.	Drentsche Aa 2 vispassages	2021
6.5.4.	Hunze 7 vispassages	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.5.2. De realisatie van 7 vispassages vindt binnen project EHS Westerwolde (Renneborg – Ter Walslage) plaats. De 8^e vispassage in het Veelerdiep is momenteel in uitvoering.

6.5.3. Beide vispassages worden als onderdeel van de hermeandering van het Rolderdiep uitgevoerd.

¹¹ Was oorspronkelijk 2018.

6.5.4. Deze passages pakken we op als onderdeel van een integrale aanpak met actie 4.5.3, 4.7.3 en 6.2.3. Voor de gebieden Noordma, De Branden, Paardetangen en Voorste diep-Flessenhals worden de inrichtingsplannen afgerond, procedures doorlopen en daarna gestart met de uitvoering. Voor vismigratieknelpunt gemaal Oostermoer is het plan van aanpak opgesteld.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.5.2. Het traject Renneborg-Ter Walslage, met 50 bodemvallen (7 vispassages) is momenteel in uitvoering. De vispassage Veelerdiep is gerealiseerd.

6.5.3. Er zijn door Prolander/provincie Drenthe een aantal stappen genomen in het beschikbaar krijgen van gronden voor inrichting (waaronder vispasseerbaarheid) van Rolderdiep, maar gronden zijn nog niet in voldoende mate beschikbaar om tot inrichting over te gaan. Een eerste schetsplan is voor Rolderdiep wel al gemaakt. Zie ook de actiepunten 6.2.2.

6.5.4. In de genoemde plannen zijn de vismigratieknelpunten (5 st.) opgepakt en worden samen met de plannen zelf uitgevoerd. Voor gemaal Oostermoer is een visonderzoek uitgevoerd. Dit heeft geleid tot de aanpak van het migratieknelpunt in combinatie met visvriendelijk maken van de pompen.

Liggen we nog op schema?

6.5.2. Nee. Wordt 2020.

6.5.3. Nee. Het beschikbaar krijgen van gronden voor de inrichting van het Rolderdiep kost meer tijd.

6.5.4. Ja.

6. Nutriënten (6.6)

Acties		Gereed
6.6.1.	Bepalen noodzaak maatregelen reductie fosfaat-nalevering uit de bodem in Drentsche Aa en Hunze	2019 ¹²

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.6.1. Effectieve maatregelen bepalen we modelmatig in het project Top Soil. Deze maatregelen dienen ook als input voor het nieuwe beheerplan. Ook vindt een check met eigenaren landbouwgrond hierover plaats.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.6.1. Het kwaliteitsmodel voor de Drentse Aa en Hunze is gemaakt en de noodzaak tot nemen van maatregelen is bepaald. De uitkomsten van de modelberekeningen zijn gedeeld met de eigenaren in het gebied. De te nemen maatregelen zijn besproken met de landeigenaren en worden meegenomen in het nieuwe DAW (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer) project Aanpak perceelemissie.

Liggen we nog op schema?

6.6.1. Ja. De activiteiten in het project Top Soil zijn afgerond, daarmee ook dit actiepunt. Het project Top Soil loopt nog door tot 1 mei 2020.

7. Gewasbeschermingsmiddelen (6.8)

Acties		Gereed
6.8.1.	Monitoring gewasbeschermingsmiddelen (GBM) op KRW-meetpunten	2021

¹² Was oorspronkelijk 2017.

6.8.2.	Maatregelen in Glastuinbouwgebieden samen met LTO Glaskracht	2021
6.8.3.	Waar mogelijk faciliteren we de aanleg van akkerranden	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.8.1. Uit de monitoringsresultaten van de afgelopen jaren blijkt dat we op een aantal KRW-meetpunten GBM overschrijding aantreffen. De monitoring op de KRW-meetpunten wordt daarom voortgezet.

6.8.2. Continuering van de 7 projecten van het Maatregelprogramma DuurSaam Glashelder. De gesubsidieerde onderdelen Bedrijfswaterscan, Kennisdeling en Lobby en Natrium-arm Gietwater worden halverwege het jaar (= eindtermijn subsidie) afgerond.

6.8.3. De lengte aan akkerranden worden verdubbeld in het Drentse deel van ons beheergebied in samenwerking met het AND (Agrarisch Natuur Drenthe). DAW project "Meer kennis minder middelen" wordt uitgevoerd in Groningse deel door ANOG (Agrarisch collectief Oost-Groningen). Wij denken daar in mee. Het Collectief Midden –Groningen (CMG) start met aanleg akkerranden (ca. 25 km) in Duurswold/Oldambt.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.8.1. De metingen zijn voortgezet. We hebben in 2019 wederom overschrijdingen voor GBM gevonden op de KRW-meetpunten.

6.8.2. De projecten uit het Maatregelprogramma DuurSaam Glashelder zijn in uitvoering. Het onderdeel bedrijfswaterscans is in 2019 afgerond. De subsidietermijn is verlengd tot augustus 2021, zodat dit gelijk loopt met de termijn van het Maatregelprogramma. De tuinders hebben op basis van de adviezen voortkomend uit de bedrijfswaterscans maatregelen genomen, of voeren deze uit.

6.8.3. Voor 2019 is er een totale lengte van 195 km akkerrand gerealiseerd.

Liggen we nog op schema?

6.8.1. Ja. Is een continue actie geworden.

6.8.2. Ja. De projecten liggen grotendeels op schema. Er is echter nog geen dalende trend te zien in het aantal overschrijdingen van de milieukwaliteitsnormen voor gewasbeschermingsmiddelen. Daarom wordt in 2020 intensiever ingezet op het opsporen van (diffuse) bronnen.

6.8.3. Ja.

8. Verzilting (6.10)

Acties		Gereed
6.10.2.	Bepalen effect vermindering van doorspoeling op zoutgehalte en ecologie	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.10.2. De resultaten van het stoppen met doorspoelen op de Oldambtboezem worden gepresenteerd.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.10.2. Zie ook actiepunt 5.5.5. In 2019 is de pilot "stoppen doorspoelen Oldambt" voortgezet en zijn er metingen uitgevoerd om de optredende effecten op de waterkwaliteit vast te leggen.

Liggen we nog op schema?

6.10.2. Nee. Zie actiepunt 5.5.5. Op 27 februari 2019 heeft het DB besloten het onderzoek met 1 jaar te verlengen.

9. Vergunningverlening, toezicht en handhaving (6.11)

Actie		Gereed
6.11.1.	Actualiseren beleidsnota vergunningverlening en handhaving op basis van nieuwe Omgevingswet	2020 ¹³

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.11.1. De actualisatie van deze beleidsnota is onderdeel van het implementatietraject Omgevingswet. De actualisatie start in 2019.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.11.1. De actualisatie is gestart.

Liggen we nog op schema?

6.11.1. Ja.

10. Zuiveren (6.13)

Actie		Gereed
6.13.2.	Opheffen van de rwzi Scheve Klap en aansluiten op de rwzi Delfzijl	2020
6.13.3.	Doorvertaling van landelijk beleid naar mogelijke maatregelen terugdringing emissie van microverontreinigingen	2020
6.13.4.	Verdere ontwikkeling van de rwzi als grondstoffenfabriek voor fosfaat en stikstof	2021
6.13.5.	Optimaliseren van de energieproductiemix (elektriciteit / gas) bij de rwzi's	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.13.2. In 2018-2019 voeren we een variantenstudie op hoofdlijnen uit voor de toekomst van rwzi Scheve Klap. Op basis van de uitkomst van deze variantenstudie wordt beslist welke variant we in 2020 uit gaan voeren. Mocht de rwzi goed blijven presteren zoals nu het geval is dan wordt de datum mogelijk ná 2020.

6.13.3. Uit de landelijke hotspotanalyse geneesmiddelen zijn onder anderen onze rwzi's Assen en Gieten naar voren gekomen als hotspots. In 2019 zetten wij ons onderzoek voort naar welke maatregelen wij kunnen treffen om het effect van (de emissie van) microverontreinigingen op het oppervlaktewater te reduceren. We houden daarbij rekening met het landelijk beleid.

6.13.4. We blijven de mogelijkheden volgen van toepassing van zuiveringsslib voor fosfaatterugwinning en als bodemverbeteraar. Daarnaast nemen we mogelijk deel aan een meerjarig onderzoek met de ongebonden waterschappen waarbij de teelt van energiegewassen op slib zal worden onderzocht.

6.13.5. Voorbereiding en uitvoering van het vervangen van de Wkk's op rwzi Scheemda en rwzi Assen. De nieuwe Wkk's zullen een hoger energetisch rendement hebben zodat we minder elektriciteit hoeven in te kopen.

Vorbereiden en uitvoeren van de vervanging van de puntbeluchter van de rwzi Stadskanaal.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.13.2. In 2019 is een variantenstudie op hoofdlijnen uitgevoerd voor de toekomst van rwzi Scheve Klap. De uitkomst van deze studie was dat realisatie van een nieuw gemaal op het rwzi terrein en

¹³ Was oorspronkelijk 2019.

aansluiten op rwzi Delfzijl resulteert in de laagste kosten (vooral investeringskosten). Op basis van de uitkomst van deze variantenstudie kunnen we snel besluiten nemen als de zuivering slechter gaat presteren of de exploitatiekosten sterk gaan toenemen. In 2020 zal de rwzi in bedrijf blijven en zullen we de prestaties blijven volgen. Ook wordt de rwzi beschikbaar gesteld voor innovatieve- en onderzoeksdoeleinden.

6.13.3. We hebben het in- en effluent van een aantal rwzi's gemonitord in samenhang met monitoring van oppervlaktewateren. Daarbij is niet alleen gekeken naar chemische parameters maar ook naar biologische effecten. Dit monitoringsprogramma wordt in 2020 uitgebreid en voortgezet, waarna in 2021 de resultaten geëvalueerd gaan worden.

6.13.4. Onze slibaanbesteding heeft plaatsgevonden en is voorlopig gegund. Fosfaatterugwinning en benutting energie-inhoud slib zijn onderdeel van de opdracht en passen we daarmee toe.

Een eerste proef met de teelt van energiegewassen op niet vergist slib is gestart. De proef betreft een monitoring over een periode van vier jaar. Mogelijk wordt de proef uitgebreid met vergist slib. Het contract met SCT slibverwerking wordt opgezegd door waterschap Noorderzijlvest.

6.13.5. WKK's: de voorbereiding van aanbesteding om WKK's te vervangen is in uitvoering. Er wordt daarbij rekening gehouden met meerdere scenario's, waaronder de productie van groen gas.

Het vervangen van de puntbeluchter van de rwzi Stadskanaal is, na onderzoek, nu nog niet interessant. De terugverdientijd is veel te lang. Eind 2019 is een offerte ontvangen voor onderzoek naar de optimalisatie van blowercapaciteit op onze zuiveringen. Waarschijnlijk gaan we dit onderzoek in 2020 uitvoeren

Liggen we nog op schema?

6.13.2. Ja. We blijven de prestaties van rwzi Scheve Klap volgen

6.13.3. Ja. De monitoring loopt.

6.13.4. Ja.

6.13.5. Ja.

11. Visstandbeheer (6.14)

Actie		Gereed
6.14.1.	Opstellen regionaal aalbeheerplan	2019 ¹⁴

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.14.1. Het regionaal aalbeheerplan wordt in 2019 afgerond en aan het bestuur voorgelegd.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.14.1. Vanwege de vele KRW/Waterdrager werkzaamheden in 2019 is besloten het opstellen van dit regionaal aalbeheerplan naar achteren te schuiven en in 2020 op te stellen.

Liggen we nog op schema?

6.14.1. Nee.

¹⁴ Was oorspronkelijk 2021.

12. Exoten (6.15)

Actie 6.15.1.	Rapportage van verspreiding en effecten op KRW-doelstellingen van de Gevlekte Amerikaanse Rivierkreeft en Chinese Wolhandkrab	Gereed 2020 ¹⁵
--------------------------------	---	-------------------------------------

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.15.1. Op basis van de beschikbare informatie zal in 2019 de eindrapportage worden opgesteld.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.15.1. In 2019 is een rapportage opgesteld over de verspreiding van Amerikaanse Rivierkreeften en Chinese Wolhandkrab in het beheergebied van het waterschap. Aanvullend is er meegewerkt aan het landelijke EIS (kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden) onderzoek naar de verspreiding van exotische rivierkreeften waarbij 38 locaties binnen ons beheergebied in samenwerking met de MURA bemonsterd zijn. Hiermee is het verspreidingsbeeld verder geactualiseerd.

Liggen we nog op schema?

6.15.1. Ja.

13. Drinkwateronttrekkingsgebied (6.16)

Actie 6.16.1.	Uitvoeren afgesproken maatregelen uit Uitvoeringsprogramma oppervlaktewateronttrekkingen Drentsche Aa	Gereed 2021
--------------------------------	---	-----------------------

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.16.1.

- Aanleg akkerranden.
- Aanpak erfemissie (maximaal 40 erven emissie loos) en aanleg nieuwe vulplaatsen.
- Verduurzaming van teelten in het gebied. De risicokaarten voor uit- en afspoeling gewasbeschermingsmiddelen, die beschikbaar komen uit Top Soil, worden hierbij ingezet.
- Effectmonitoring van genomen maatregelen.
- Actualisatie gebiedsdossier.
- Met de actualisatie van de provinciale omgevingsverordening (POV) voor Drentsche Aa wordt een begin gemaakt.
- Verduurzaming stedelijk onkruidbeheer: gesprekken met bedrijven, sportvelden / recreatieterreinen.
- Doorlopende communicatie van het programma / de projecten.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.16.1.

- Dubbele aantal km akkerranden (60 km) is gerealiseerd volgens afspraak
- 20 akkerbouwbedrijven pakken hun erf aan, bij 4 bedrijven is dat al gerealiseerd
- Geactualiseerd Gebiedsdossier is begin 2019 opgeleverd
- De effectmonitoring heeft plaatsgevonden, de rapportage volgt in 2020

¹⁵ Was oorspronkelijk 2021. Door een betere spreiding van de werkzaamheden in de voorliggende beheerplanperiode kan het plan eerder worden afgerond.

- De actualisatie van de POV provincie Drenthe wordt naar achteren geschoven om eerst het effect van de projecten af te wachten
- In Verduurzaming stedelijk onkruidbeheer hebben gesprekken plaatsgevonden met diverse partijen die nog middelen mogen gebruiken
- Communicatie vindt plaats via website en via persberichten in lokalen bladen en DvhN; actie chemievrij maakt je blij voor burgers heeft plaatsgevonden
- Duurzame lelieteelt en maisteelt is uitgevoerd conform het Plan van Aanpak
- De Aanpak perceelemissie is gestart in het najaar van 2019

Liggen we nog op schema?

6.16.1. Ja.

14. Zwemwater (6.17)

Actie		Gereed
6.17.1.	Bepalen maatregelen ter verbetering van bacteriologische waterkwaliteit	2021
6.17.2.	Uitbreiden monitoring zwemwateren met blauwalgen	2021
6.17.3.	Ondersteunen onderzoek zwemwater / blauwalgenproblematiek	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.17.1. Onderdeel van reguliere werkzaamheden. Op dit moment zijn er geen locaties waar de bacteriologische kwaliteit dermate is dat maatregelen nodig zijn.

6.17.2. De monitoringsresultaten zullen worden verwerkt en per locatie zal er een advies opgesteld worden waarin aangegeven wordt welke maatregelen kunnen bijdragen aan het verminderen van blauwalgoverlast.

6.17.3. Is onderdeel van de reguliere werkzaamheden.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.17.1. Er zijn gesprekken geweest met de gemeente Oldambt, de provincie Groningen en het projectbureau Blauwe Stad over de bacteriologische waterkwaliteit van het noordstrand van het Oldambtmeer. De gemeente Oldambt heeft maatregelen genomen en het waterschap heeft aanvullend onderzoek met behulp van DNA-technieken uitgevoerd. Op basis daarvan zullen in 2020 mogelijk aanvullende maatregelen genomen worden door de gemeente Oldambt. Hierover moet nog overleg plaatsvinden.

6.17.2. De onderzoeken zijn afgerond en de resultaten zijn geanalyseerd. De uitkomsten verschillen per plas: in sommige gevallen is fosforreductie nodig om overlast van blauwalgen te verminderen, in andere gevallen is de overlast gerelateerd aan de inrichting van de plas.

6.17.3. Geen bijzonderheden in 2019.

Liggen we nog op schema?

6.17.1. Is een continue actie geworden.

6.17.2. Ja. Actiepunt is afgerond, en is een continue actie geworden.

6.17.3. Is een continue actie geworden.

15. Overige wateren inclusief stedelijk water (6.18)

Acties		Gereed
6.18.1.	Samen met gemeenten vaststellen voor welke stedelijke wateren een streefbeeld en maatregelenpakket wordt opgesteld	2021 ¹⁶

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.18.1. In 2019 willen we samen met de gemeenten hier een start mee maken.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.18.1. Hierop is nog geen actie ondernomen. Het organiseren van de gebiedsprocessen voor het WBP en de KRW heeft een hogere prioriteit.

Liggen we nog op schema?

6.18.1. Nee. In 2020 zal hier meer op worden ingezet.

16. Waterketen (6.19)

Acties		Gereed
6.19.1.	Opstelling integrale afvalwaterbeleidsplannen	2019
6.19.2.	Invoering integraal meet- en monitoringssysteem	2019

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

6.19.1. Voor de nieuwe gemeente Westerwolde gaan we het vastgestelde afvalwaterbeleidsplan van 2016 (opgesteld samen met Oldambt en Stadskanaal) aanpassen aan de uitgangspunten van de nieuwe gemeente. In 2019 gaan we met Groningen, Ten Boer en Haren aan de slag voor het opstellen van een afvalwaterbeleidsplan. Met de per 1 januari 2019 nieuw gevormde gemeente Het Hogeland en Westerkwartier zullen nog nadere afspraken worden gemaakt.

6.19.2. Gestart wordt met de zuiveringskringen Scheemda en Gieter. Voor de realisatie is vanuit ons Waterschap een projectgroep ingericht. Voor een goede afstemming met betrokkenen is een begeleidingsgroep ingesteld. In 2019 zal het systeem verder worden uitgebouwd.

Wat hebben we gedaan in 2019?

6.19.1. Het beleidsplan van de gemeente Westerwolde is bijgewerkt en sluit aan bij het vigerende afvalwaterbeleidsplan. In 2021 loopt het huidige afvalwaterbeleidsplan van het cluster af en wordt voor het gehele cluster een nieuw plan opgesteld. De gemeente Groningen heeft de gemeenten Ten Boer en Haren in 2019 opgenomen in haar "Groninger Water en Rioleringsplan". Gemeenten Hogeland en Westerkwartier (beide in gebied Noorderzijlvest) zullen aan het einde van de looptijd van het huidige afvalwaterbeleidsplan gezamenlijk een nieuwe opstellen (medio 2022)

6.19.2. Voor het Meten en Monitoren in de waterketen zijn de hoofdpoten van vrijwel alle gemeenten vertaald naar conversie bestanden, inclusief de vertaling naar de landelijke uniforme standaard van Rioned. Voor de gemeenten met een "CARS-hoofdpost" moet de leverancier nog met een nieuwe versie komen. Met alle leveranciers van de hoofdpoten zijn koppelingen gemaakt om de gegevens dagelijks automatisch over te zetten naar het data-analyse-systeem. De gemeenten Oldambt en Stadskanaal en beide Waterschappen zijn in productie en het advies voor het beheer is gestart. Midden-Groningen, Veendam-Pekela, Assen en Groningen staan klaar voor de testomgeving.

¹⁶ Datum gereed was 2017, daarna 2020.

Onderzoek is gedaan naar een aantal mogelijkheden om de datavalidatie en -analyse automatisch te laten uitvoeren.

Liggen we nog op schema?

6.19.1. Nee. Het opstellen van de afvalwaterbeleidsplannen is verankerd in de verlengde regionale Samenwerking in de Waterketen (2020-2025) en loopt door tot 2023.

6.19.2. Nee. Het proces verloopt in samenwerking met de begeleidingsgroep. De monitoring loopt door tot 2023.

Programma water en ruimtelijke ordening

Beleidsdoel

We zorgen voor een optimale afstemming tussen water en ruimtelijke ordening en borgen daarbij dat water een meesturende rol heeft in de ruimtelijke ordening.

Ruimtelijke ordening en waterbeheer hebben grote invloed op elkaar. Vroeger moest het water zich aanpassen aan de eisen van de ruimtelijke ordening en de diverse gebruiksfuncties zo goed mogelijk faciliteren. Recente waterproblemen toonden aan dat we wateropgaven niet meer alleen met technische ingrepen kunnen oplossen, maar dat we meer en meer van natuurlijke processen gebruik moeten maken. Dat vraagt echter om ruimte. Bovendien is het onverstandig om zonder meer ruimtelijke bestemmingen te plannen, die op het gebied van waterbeheer niet toekomstbestendig zijn en op een later tijdstip tot extra maatschappelijke ingrepen en kosten leiden. Daarnaast biedt de combinatie met water kansen voor andere maatschappelijke domeinen, bijvoorbeeld recreatie en toerisme. Kortom, water stelt eisen en beperkingen aan de ruimtelijke inrichting, maar biedt aan de andere kant ook mogelijkheden. Om dat bij de ontwikkeling van ruimtelijke visies en plannen goed tot zijn recht te laten komen, is een vroegtijdige, meedenkende en toetsende benadering vanuit het waterschap en samenwerking met provincie en gemeente essentieel. Door de OESO is onlangs een rapport over het waterbeheer in Nederland uitgebracht waarbij ook gewezen is op versterking van de relaties tussen water, landgebruik en ruimtelijke ordening (o.a. integrale gebiedsgerichte aanpak). De door de OESO gesignaleerde versterking van de relaties tussen water, ruimtelijke ordening en landgebruik onderschrijven wij en daar willen we in de praktijk ook naar handelen.

Ambitie voor 2021

In 2021 zijn we vroegtijdig betrokken bij alle ruimtelijke ontwikkelingen en keuzen die relevant voor ons zijn. Klimaatbestendigheid en waterveiligheid zijn volwaardig ingebed in alle ruimtelijke visies en plannen die ons beheergebied raken. Tevens is er samen met de provincies bepaald in welke situaties we het principe van functie volgt peil hanteren in plaats van peil volgt functie.

Het programma water en ruimtelijke ordening is in twee onderwerpen opgedeeld. Om ons beleidsdoel en de ambities op het gebied van water en ruimtelijke ordening te realiseren worden de volgende maatregelen (acties) per onderwerp in deze meerjarenperiode genomen.

1. Prominentere rol voor water (7.1)

Acties		Gereed
7.1.1.	Samen met gemeenten en provincie uitwerken beleid voor ruimtelijke adaptatie conform afspraken uit Deltaprogramma	2020
7.1.2.	Intensivering van ons relatiebeheer met provincies en gemeenten om een vroegtijdige, kansen scheppende en optimale afstemming tussen water en r.o.-functies te realiseren	2021

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

7.1.1. Ruimtelijke Adaptatie wordt regionaal opgepakt, vanuit het RBO. Samen met gemeenten worden stresstesten uitgevoerd. Ervaringen uit onder andere de pilots in Groningen, Stadskanaal en Veendam/Pekela worden daarbij toegepast.

7.1.2. Dit is onderdeel van de reguliere werkzaamheden en is daarbij voortdurend een aandachtspunt.

Wat hebben we gedaan in 2019?

7.1.1. In 2019 hebben alle gemeenten in ons beheergebied, in samenwerking met het waterschap, een stresstest uitgevoerd. De resultaten hiervan zijn over het algemeen begin 2020 beschikbaar. Het waterschap levert hier in verschillende mate, op basis van gemeentelijke behoefte, een kennis- en financiële bijdrage aan. Het waterschap is onderdeel van de verschillende gemeentelijke stresstest-projectgroepen. In de samenwerking RBO Noord en de verschillende lokale stresstest-projecten werkt het waterschap actief samen met gemeente, provincies en de collega-waterschappen.

7.1.2. De intensieve samenwerking binnen de werkgroep Ruimtelijke Adaptatie van het RBO Noord is hier een goed voorbeeld van. Net als het afstemmingsproces met gemeenten en provincies ten aanzien van de Omgevingswet en het Waterbeheerprogramma 2022 – 2027.

Liggen we nog op schema?

7.1.1. Ja. Het deelnemen aan de vervolgstap van de stresstest (de risicodialoog) staat duidelijk op de planning. Dit is de gezamenlijke tweede stap van het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie om te komen tot gezamenlijk beleid. Tevens wordt er gezamenlijk (provinciën, gemeenten, waterschappen) een Regionale Adaptatiestrategie (RAS) opgesteld in 2020 via de werkgroep Ruimtelijke Adaptatie RBO Noord. Hier is in december 2019 mee gestart. Dit dient tevens om gezamenlijk beleid op te stellen.

7.1.2. Het intensief en interactief bijdragen aan de risicodialoog in 2020 draagt bij aan een intensivering van onze relatie met provincies en gemeenten om r.o.-functies en waterbelangen samen te brengen.

2. Houdbaarheid "peil volgt functie" (7.2)

Actie		Gereed
7.2.1.	Samen met de provincies werken we een strategie uit rond de discussie 'peil volgt functie – functie volgt peil'	2020 ¹⁷

Wat waren de voorgenomen activiteiten in 2019?

7.2.1. Dit punt wordt in 2020 opgepakt. Aan de hand van de uitkomsten van de pilot veenoxidatie en het beekdalenbeleid wordt het gesprek met de provincie Groningen opgestart.

Wat hebben we gedaan in 2019?

7.2.1. Wordt pas opgepakt als de discussie rondom veenoxidatie duidelijk is.

Liggen we nog op schema?

7.2.1. Nee.

¹⁷ Was oorspronkelijk 2016, daarna 2017.

Hoofdstuk 1b. Voortgang Coalitieakkoord 2019 – 2023 “Door water verbonden”

Op 7 mei 2019 heeft u kennis genomen van het huidige Coalitieakkoord. Met uw algemeen bestuur is afgesproken dat vanaf 2020 het dagelijks bestuur u via de planning- en control cyclus op de hoogte houdt van de voortgang. In het najaar van 2019 is hiervoor een monitor ontwikkelt; deze monitor vormt de basis van waaruit we u zullen informeren.

Uiteraard zijn al in 2019 de eerste stappen gezet om uitvoering te geven aan het Coalitieakkoord. In dit jaarverslag volstaan wij met een bloemlezing van deze uitvoering. Daarnaast geven wij u afzonderlijk inzicht in de financiën van de beschikbaar gestelde middelen van het coalitieakkoord.

Inhoudelijk

Duurzaamheid

- Er is een asset kaart gemaakt met daarop de assets die mogelijk geschikt zijn voor duurzame energieopwekking.
- Er zijn gesprekken geweest over de mogelijke plaatsing van 3 of 4 grote windmolens op onze assets.
- Beleid om te komen tot beperking van CO₂-uitstoot gaan we meenemen in het in het voorjaar van 2020 op te stellen concept waterbeheerprogramma 2022 – 2027.

Schoon en ecologisch gezond water

- Ons handhavingsbeleid ten aanzien van landbouwactiviteiten is voor het voetlicht gebracht middels deelname aan landbouwwakbeurzen.

Zuiver afvalwater en de waterketen

- Met behulp van bioassays (zie AB-voorjaarsrapportage 26 juni 2019) zijn we gestart met het monitoren van de toxiciteit van medicijnresten en de gevolgen van medicijnresten voor onze KRW-doelstellingen.

Water en ruimtelijke ordening

- Een eerste afstemming van onze waterbelangen met gemeenten en provincies vond plaats via het waterdragerproces (gebiedsbijeenkomsten en klankbordbijeenkomsten).

Dierenwelzijn

- Van de visschade bij gemalen is een eerste veldonderzoek uitgevoerd. Beleidsvorming vindt in 2020 plaats.

Waterbeleving, waterbewustzijn en communicatie

- Het huidige medegebruik van onze waterstaatswerken is in kaart gebracht. Inzicht in de wensen vanuit de omgeving nog niet.

Kostenbewustzijn

- De invulling van een rekenkamer (functie) is in afwachting van de uitkomsten van recente landelijke ontwikkelingen (wetgeving).

Financiën

In de voorjaarsrapportage 2019 zijn de benodigde middelen opgenomen voor de uitvoering van de ambities uit het coalitieakkoord 2019-2023. Hieronder wordt per maatregel aangegeven wat de besteding is geweest in 2019.

1. Duurzaamheidsmaatregelen (inclusief energie en innovatie)

In het coalitieakkoord 2019-2023 is jaarlijks € 1.000.000 opgenomen voor duurzaamheid en innovatie. Dit bedrag is onderverdeeld in € 300.000 in de jaarlijkse exploitatie en € 700.000 per jaar als investering. Het jaarlijks budget in de exploitatie van € 300.000 is o.a. bestemd voor inhuur van kennis voor onderzoek duurzaamheid en innovatie. Deze onderzoeken leiden eventueel tot investeringen.

In 2019 zijn kosten gemaakt voor een installatie waarbij slib wordt ingedikt zonder chemicaliën (€ 25.000), heeft onderzoek plaatsgevonden naar energiemaatregelen voor de werkplaats Veele (€ 28.000) en is LED verlichting geplaatst op de RWZI Scheemda (€ 7.000). De totale kosten bedragen hiermee € 60.000. Het verschil tussen de raming van € 300.000 en de besteding in 2019 van € 60.000 is € 240.000 en toegevoegd aan de bestemmingsreserve.

Daarnaast is in de meerjarenraming van 2017 tot en met 2020 (oude coalitieakkoord) jaarlijks een investeringsbedrag opgenomen van € 1 miljoen voor duurzaamheidsmaatregelen, totaal € 4 miljoen. Inmiddels is van deze eerder beschikbaar gestelde € 4 miljoen voor duurzaamheidsmaatregelen € 3,9 miljoen geclaimd. De reeds ingevulde/geplande maatregelen zijn als volgt:

• Zonnepanelen	€ 1.900.000
• Zonnecarports parkeerterrein	€ 555.000
• Duurzaamheidsmaatregelen nieuwbouw laboratorium	€ 390.000
• Duurzame aanpassingen Waterschapshuis	€ 465.000
• Deel gasloze klimatisering Waterschapshuis	€ 350.000
• Gasloze verwarming RWZI's Scheemda en Assen	€ 190.000

Totaal	€ 3.850.000
---------------	--------------------

Het restant van dit krediet van € 150.000,- zal in 2020 worden ingezet om de biodiversiteit van het terrein rondom het waterschapshuis vorm te geven. In 2019 is nader invulling gegeven aan een deel van de beschikbare duurzaamheidsgelden van € 4 miljoen. De zonnepanelen voor de rwzi locaties zijn in de eerste helft van 2019 opgeleverd. Daarnaast zijn ook de duurzame aanpassingen aan de entree van het waterschapshuis in het najaar van 2019 afgerond. De gasloze klimatisering van het waterschapshuis staat voor 2020 gepland. Tevens wordt/is in 2020 besluitvorming voorgelegd met betrekking tot o.a. de WKK's en werkplaats Veele.

Het waterschap heeft als doel om in 2020 40% van zijn totale energieverbruik zelf op te wekken. Wanneer alle energiebesparingsmaatregelen en alle maatregelen ter benutting van biogasproductie (nieuwe WKK's) en opwekking met zonnepanelen uit het Energieprogramma van het waterschap zijn genomen, dan wekt het waterschap, na de plaatsing van de nieuwe WKK's, in 2022 26,4% van zijn totale energieverbruik zelf op. Dit percentage is bereikt door binnen onze eigen kaders alle mogelijkheden met betrekking tot energieopwekking en energiereductie te benutten. Ook voor de toekomst zullen we de kansen die zich binnen onze

kaders voordoen blijven benutten. Hiermee zullen we, waar mogelijk, het doelgat verder verkleinen.

Hiernaast bestaat het doel om in 2020 30% reductie inkoop t.o.v. 2005 te realiseren. In zijn totaliteit komen we met de nieuwe WKK's op 34,8% reductie inkoop in 2022 (met eigen investeringen). Dit doel wordt dus gehaald.

2. Akkerranden

Om in 2022 te komen tot 400 km akkerranden in ons beheergebied is er per jaar € 20.000,- extra budget nodig, waardoor er in 2022 in totaal € 80.000,- wordt besteed aan het meefinancieren van akkerranden. Van het geraamd budget van € 20.000 is in 2019 € 15.000 besteed.

3. Vergroten zichtbaarheid door middel van informatieborden

Om op een goed en representatief beeld te komen is voor onze zichtbaarheid jaarlijks € 50.000 exploitatiebudget opgenomen. Het jaar 2019 is gebruikt om de situatie rondom de bebording bij Hunze en Aa's te inventariseren en te analyseren. Daarnaast hebben we ervaringen van andere waterschappen opgehaald en een plan van aanpak geschreven. We hebben daarbij nog geen uitgaven gedaan. In 2020 zal er zichtbaar iets veranderen in onze uitstraling qua bebording. Daarin is een prioritering weergegeven, waarbij we starten met de infoborden en -zuilen op toplocaties. Dat wil zeggen: het actualiseren van de inhoud én de uitstraling aan laten sluiten bij de vormgeving van onze nieuwe website. Daarnaast vernieuwen we in 2020 de verwijs- en naamborden op al onze locaties.

4. Stimuleren biodiversiteit op eigen assets

Jaarlijks is er € 30.000 opgenomen voor het gefaseerd omvormen en onderhouden van terreinen naar een bloemrijke vegetatie. Voor het vergroten van de biodiversiteit op onze assets zijn we in 2019 begonnen met het analyseren en onderzoeken van de mogelijkheden. Hiervoor hebben we de eerste trajecten uitgezocht om in te zaaien. De kruidenmengsels zijn al binnen en hieraan is € 4.000 besteed. Helaas is het inzaaien in 2019 niet gelukt omdat de grond te nat was en daardoor de zaden in de grond zouden verrotten. Voor de zuiveringsterreinen zijn de eerste terreinen geïnventariseerd en kan daar ook een kruidenmengsel voor besteld worden. Ook wordt er gekeken of er bijvoorbeeld besdragende heesters aangeplant kunnen worden en of nestkasten opgehangen kunnen worden, dit alles om de biodiversiteit verder te vergroten. Daarnaast wordt ook gekeken of de bestaande bossages onderhoud nodig hebben zodat ze weer verjongen en er meer gelaagdheid ontstaat.

5. Cultureel historisch erfgoed.

Om het onderhoudsniveau van ons watererfgoed te intensiveren is per jaar € 40.000 extra exploitatiebudget opgenomen. In 2020 wordt het huidige beleid geactualiseerd. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn het vergroten van de zichtbaarheid van het waterschap, een goede toegankelijkheid en het fungeren als visitekaartje. De laatste jaren werd het erfgoed sober onderhouden. Om ons meer te richten op het vergroten van de zichtbaarheid en het fungeren als visitekaartje wordt het onderhoud geïntensiveerd. In 2020 wordt daarmee gestart. De inschatting is dat het budget van 2019 van € 40.000 nodig is om het erfgoed een kwaliteitsimpuls te geven ingaande 2020.

Het jaar 2019 is met name gebruikt voor planvorming voor de hiervoor genoemde maatregelen. In 2020 zal de besteding plaatsvinden. Daarom wordt in deze jaarrekening voorgesteld om een gedeelte

van de desbetreffende budgetten 2019 over te hevelen naar 2020. Dit voorstel wordt later deze jaarrekening gedaan op pagina 47.

Hoofdstuk 2. Verslag ter verantwoording van het financieel beheer

In het verslag ter verantwoording van het financieel beheer wordt ingegaan op de volgende punten:

- a. Rekeningresultaat
- b. Analyse van de belangrijke afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage

a. Rekeningresultaat

De jaarrekening 2019 geeft een nadelig resultaat van € 0,7 miljoen. Dit is na aanwending van de bij de primitieve begroting geraamde aanwending van de algemene reserves van € 2,0 miljoen. Het resultaat zonder aanwending van de algemene reserves bedraagt derhalve € 2,7 miljoen negatief.

Het nadeel ten opzichte van de **primitieve begroting** bedraagt in hoofdlijnen:

*	hogere kapitaallasten	-189.000
*	post onvoorzien	109.000
*	hogere personeelslasten	-613.000
*	hogere kosten overige diensten door derden en bijdragen derden	-314.000
*	lagere dotatie aan voorzieningen	61.000
*	hogere financiële baten	67.000
*	lagere dividenduitkering NWB	-293.000
*	hogere subsidies en bijdragen van derden	1.226.000
*	hogere opbrengsten werken en diensten voor derden	365.000
*	lagere opbrengsten waterschapsbelastingen	-441.000
*	onttrekking bestemmingsreserves	510.000
*	toevoeging bestemmingsreserves	-1.163.000
		-675.000

Bij de voor- en najaarsrapportage zijn de bovengenoemde afwijkingen ten opzichte van de primitieve begroting al deels bijgesteld.

In onderdeel b van dit hoofdstuk wordt uitvoerig ingegaan op het verklaren van het saldo van deze jaarrekening. Al bij de voor- en najaarsrapportage gewijzigde budgetten worden niet opnieuw verklaard. De afwijkingen ten opzichte van de najaarsrapportage worden hier dus verklaard.

Het resultaat 2019 wordt voor € 556.000 positief beïnvloed door mee- en tegenvallers uit voorgaande dienstjaren. Het betreft:

- belastingopbrengsten	391.000
- energie	9.000
- bijdrage coupure Noorderzijlvest	18.000
- wateraanvoer Drentse Primaire Aanvoercircuit	-14.000
- Rijksheffing VKA	18.000
- afrekening beverrattenbestrijding	134.000
	556.000

Voor het dienstjaar 2019 betekent dit dat het "bedrijfsresultaat" 2019 € 1.231.000 negatief bedraagt.

Het nadelig resultaat is (in afwachting van een besluit omtrent de bestemming) afzonderlijk op de balans verantwoord.

Bij de voorjaarsrapportage werd uitgegaan van een verwacht nadelig resultaat van € 1.965.000.

Bij de najaarsrapportage werd het verwacht resultaat voordelig bijgesteld met € 121.000 tot € 1.844.000 nadelig.

De bij de primitieve begroting geraamde onttrekking aan de algemene reserve voor de taak watersysteembeheer van € 1.967.000 en de onttrekking van € 1.008.000 aan de bestemmingsreserve afkoopsommen algemeen, zijn in de jaarrekening verantwoord.

Bij de najaarsrapportage werd voor de jaarrekening een nadelig resultaat verwacht van € 1.844.000.

Het werkelijk resultaat over 2019 bedraagt € 675.000 nadelig. Dit is € 1.169.000 voordeliger dan verwacht bij de najaarsrapportage. Dit is 1,3% van het begrotingstotaal.

Het resultaat is als volgt opgebouwd:

Resultaat voor bestemming		-3.298.000
- bijdrage uit bestemmingsreserves		
- bestemmingsreserve afkoopsommen	1.008.000	
- bestemmingsreserve overdracht bruggen	350.000	
- bestemmingsreserve KRW	100.000	
- bestemmingsreserve bodemsaneringen	60.000	
		1.518.000
- bijdrage uit algemene reserves		
- algemene reserve watersysteembeheer		1.967.000
- dotatie aan bestemmingsreserves		
- bestemmingsreserve HWBP	-622.000	
- bestemmingsreserve Coalitieakkoord	-240.000	
		-862.000
Resultaat nog te dekken		-675.000
Verwacht nadelig resultaat bij de najaarsrapportage		-1.844.000
Voordeliger resultaat dan verwacht bij de najaarsrapportage		1.169.000

Toelichting op het resultaat

Resultaat voor bestemming

Dit is het saldo van de lasten en baten exclusief de onttrekkingen aan de reserves, het exploitatiesaldo.

Bijdrage uit bestemmingsreserves

De onttrekking aan de bestemmingsreserve afkoopsommen van € 1.008.000 is ter dekking van de extra exploitatielasten wegens het niet meer activeren van eigen uren en bouwrente ingaande 2015.

De overdracht van brug Steendam heeft in 2019 plaatsgevonden. Hiervoor was in de bestemmingsreserve € 350.000 gepland.

Bij de najaarsrapportage 2019 heeft het algemeen bestuur besloten de bestemmingsreserve KRW ad € 100.000 vrij te laten vallen ten gunste van de exploitatie.

De onttrekking aan de bestemmingsreserve bodemsaneringen van € 60.000 betreft de in 2019 gemaakte kosten voor het opruimen van het slib in het Havenkanaal te Assen.

Bijdrage uit algemene reserves

Bij de primitieve begroting is een onttrekking geraamd aan de algemene reserve watersysteembeheer van € 1.967.000 voor stabilisatie van de lastenstijging op 2%.

Dotatie aan bestemmingsreserves

Het verschil tussen de jaarlijks geraamde HWBP bijdrage en de werkelijke HWBP bijdrage wordt jaarlijks gereserveerd. Deze bestemmingsreserve is ingevoerd om in de toekomst (na 2020) ons aandeel van 10% in de kosten van nHWBP-projecten te financieren. Bij de najaarsrapportage is het verschil geraamd op € 596.000. Het werkelijk verschil bedraagt € 622.000.

Bij de najaarsrapportage 2019 is besloten het restant van het jaarlijks budget van € 300.000 voor duurzaamheid en innovatie in een bestemmingsreserve Coalitieakkoord te storten. De meer kosten in een ander jaar worden dan onttrokken aan deze bestemmingsreserve. Dit leidt dan niet tot financiële schommelingen in de jaren. In 2019 is € 60.000 besteed en derhalve € 240.000 gedoteerd aan de bestemmingsreserve.

Resultaat nog te bestemmen

Dit is het resultaat inclusief de onttrekkingen aan de reserves.

Voor een verdere toelichting op de mutaties van de reserves, wordt verwezen naar de toelichting op de balans onderdeel "Eigen Vermogen".

Bestemming van het resultaat

Het algemeen bestuur geeft een bestemming aan het rekeningresultaat. Voorgesteld wordt het resultaat als volgt te dekken:

-	algemene reserve watersysteembeheer; onttrekking van het nadeel	159.459
-	algemene reserve zuiveringsbeheer; onttrekking van het nadeel	515.259
		674.718

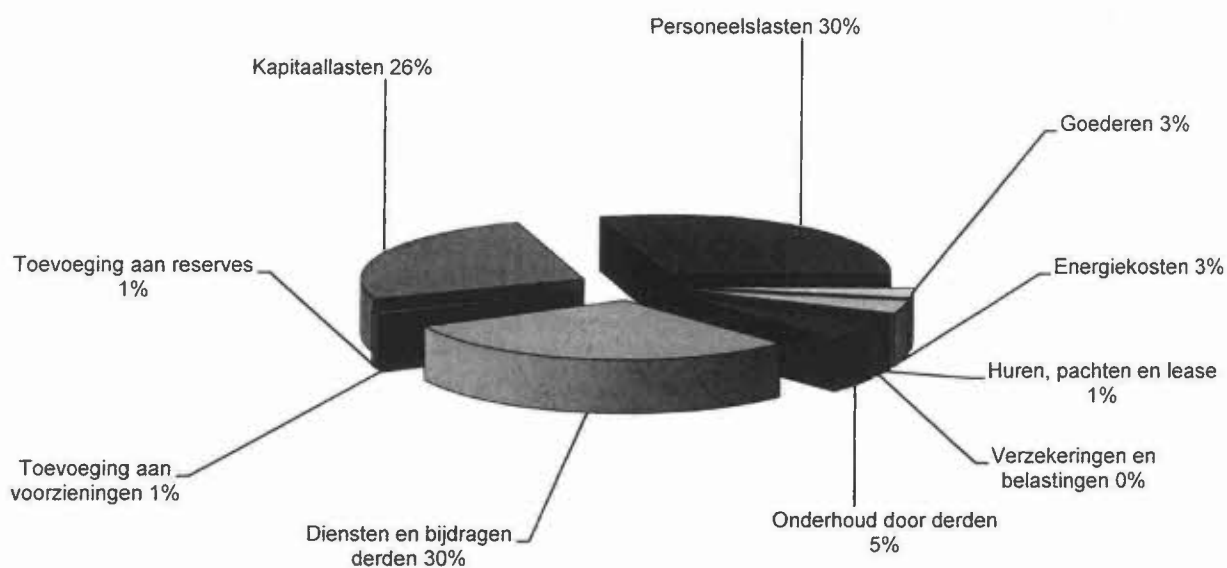
b. Analyse van de belangrijke afwijkingen tussen de jaarrekening 2019 en de begroting 2019 incl. wijzigingen

Het nadelig exploitatieresultaat van € 675.000 is als volgt te specificeren naar kosten- en opbrengstsoorten (bedragen x € 1.000,-)

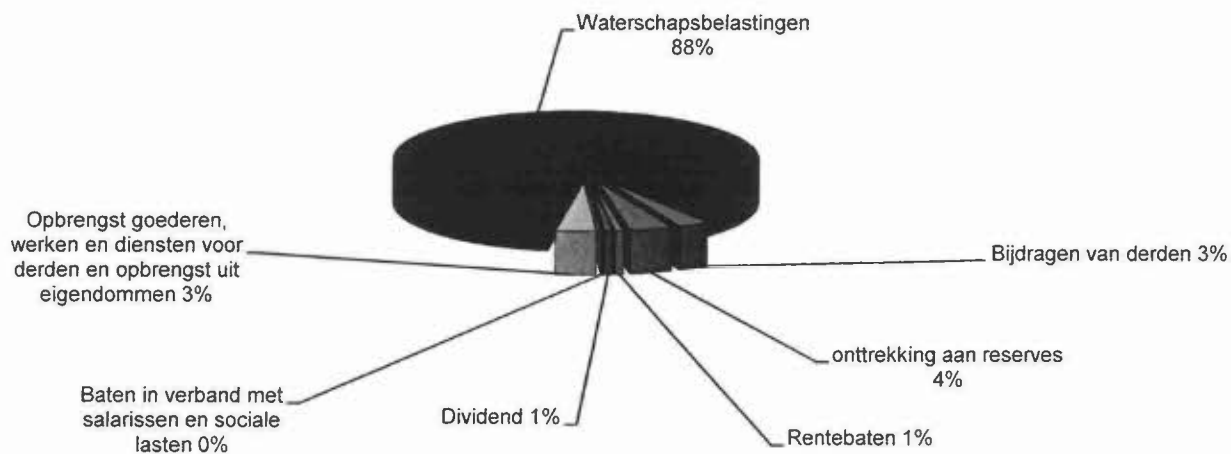
- = nadeel t.o.v. de begroting:

	Rekening 2019	Begroting (incl. wijz.)	Vershil
<u>LASTEN</u>			
1. Kapitaallasten	23.925	23.742	-183
2. Personeelslasten	27.954	27.836	-118
3. Goederen	2.468	2.512	44
4. Energiekosten	3.294	3.139	-155
5. Huren, pachten en lease	1.401	1.392	-9
6. Verzekeringen en belastingen	351	376	25
7. Onderhoud door derden	4.243	4.331	88
8. Diensten en bijdragen aan derden	27.813	28.015	202
9. Onvoorzien		93	93
10. Toevoeging aan voorzieningen	556	618	62
11. Toevoeging aan reserves	1.163	1.197	34
Totaal lasten	93.168	93.251	83
<u>BATEN</u>			
12. Rentebaten	710	710	
13. Dividend	707	708	-1
14. Baten in verband met salarissen en sociale lasten	119	75	44
15. Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden en opbrengst uit eigendommen	3.274	2.980	294
16. Waterschapsbelastingen	81.739	81.442	297
17. Bijdragen van derden	2.459	2.007	452
18. Onttrekkingen aan reserves	3.485	3.485	
Totaal baten	92.493	91.407	1.086
Resultaat	-675	-1.844	1.169

Lasten 2019

Baten 2019

Algemeen

Op basis van het hiervoor getoonde overzicht kunnen de volgende analyses per kostensoort worden gegeven. In de kolom "begroting 2019" staan de begrotingscijfers inclusief de wijzigingen bij de voor- en najaarsrapportage 2019.

1. Kapitaallasten (N € 183.000)
12. Rentebaten (0)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- rente	5.773.000	5.397.000	-376.000
- afschrijvingen	18.152.000	18.345.000	193.000
	23.925.000	23.742.000	-183.000
- rentebaten	710.000	710.000	
	23.215.000	23.032.000	-183.000

Het nadelig verschil van € 183.000 bestaat uit:

A. Hogere rentelasten	-376.000
B. Lagere afschrijvingslasten	193.000
Totaal	<u>-183.000</u>

A. Rentelasten

De rentelasten over 2019 zijn € 376.000 nadelig. Dit komt doordat in de renteberekening bij de begroting 2019 abusievelijk uitgegaan is van een verkeerd bedrag. Dit is een incidenteel nadeel en heeft geen structurele effecten. In 2019 is één nieuwe lening opgenomen van € 25 miljoen met een looptijd van 40 jaar tegen 0,25% rente. Daarnaast is een deel van de financieringsbehoefte gedekt met kort geld waarvan de rente lager is.

B. Afschrijvingslasten

De afschrijvingslasten wijken 1% af van de raming bij de begroting. Tussen de geraamde en de werkelijke afschrijvingen ontstaan verschillen als gevolg van de planningsbijstellingen in de loop van het jaar.

2. Personeelslasten (N € 118.000)
14. Personeelsbaten (V € 44.000)

De personeelslasten zijn als volgt samengesteld:

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- salarissen en sociale lasten	26.272.000	26.125.000	-147.000
- personeel van derden	269.000	280.000	11.000
- overige personeelslasten	1.413.000	1.431.000	18.000
	27.954.000	27.836.000	-118.000
- af: personeelsbaten	119.000	75.000	44.000
	27.835.000	27.761.000	-74.000

Salarissen en sociale lasten

De werkelijke salarissen en sociale lasten zijn € 147.000 hoger dan ingeschat bij de Najaarsrapportage. Dit is een afwijking van 0,6% van de raming. Het nadeel wordt voor € 103.000 veroorzaakt door een hogere reservering voor de verplichting restant verlofdagen aan het einde van het jaar.

Personeel derden

De werkelijke kosten wijken € 11.000 af van de raming.

Overige personeelslasten

De werkelijke kosten zijn € 18.000 lager ten opzichte van de raming.

Personeelsbaten

De hogere opbrengst betreft meer doorberekende personeelslasten aan diverse partijen.

3. Goederen (V € 44.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- goederen	2.468.000	2.512.000	44.000

Het voordeel bedraagt € 44.000. Tussen de post onderhoud derden en goederen bestaat een relatie doordat het onderhoud deels door eigen personeel wordt uitgevoerd en deels wordt uitbesteed. Bij uitbesteding worden de totale kosten verantwoord op onderhoud derden, inclusief de door de derde gebruikte materialen. Het voordeel ad € 44.000 wordt in de analyse van de post onderhoud door derden meegenomen (zie post 7).

4. Energiekosten (N € 155.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- energie	3.294.000	3.139.000	-155.000

Het nadeel betreft:

- elektriciteit en gas 2019	-133.000
- elektriciteit en gas voorgaande jaren	9.000
- dieselolie	-31.000
	<u>-155.000</u>

Elektriciteit en gas 2019

Het budget is bij de najaarsrapportage met € 65.000 verlaagd, met name door een relatief droog eerste gedeelte van 2019 en de voordelige uitkomst van de clustering voor de energiebelasting.

De weersomstandigheden in het najaar van 2019 werden echter gekenmerkt door relatief veel neerslag. Dit heeft geleid tot een hoger energieverbruik (bijvoorbeeld voor de waterafvoer) ten opzichte van de inschatting bij de najaarsrapportage. De elektriciteit- en gaskosten zijn hierdoor uiteindelijk € 133.000 hoger uitgevallen dan begroot.

Dieselolie

Door de hogere dieselprijs in 2019 zijn de kosten € 31.000 hoger uitgevallen.

5. Huren, pachten en lease (N € 9.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Verschil
- huren, pachten en lease	1.401.000	1.392.000	-9.000

Het nadeel betreft € 9.000.

6. Verzekeringen en belastingen (V € 25.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Verschil
- verzekeringen en belastingen	351.000	376.000	25.000

Het voordeel heeft voor € 13.000 betrekking op verzekeringen en voor € 12.000 op belastingen.

7. Onderhoud door derden (V € 88.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Verschil
- onderhoud door derden	4.243.000	4.331.000	88.000

- Het voordeel bedraagt 88.000
- Voordeel op goederen (zie post 3 goederen) 44.000

Feitelijk voordeel 2019 132.000

Hieronder worden de afwijkingen gespecificeerd. De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn toegelicht.

Diverse afwijkingen:

- onderhoud zuiveringstechnische werken 59.000
- materialen landmeten 34.000
- onderhoud dienstwoningen 23.000
- onderhoud tractiemiddelen 32.000
- verbruik kantoorartikelen 20.000
- onderhoud sluizencomplex Nieuwe Statenzijl 24.000
- dijkbewaking en calamiteitenbestrijding 16.000
- diverse kleinere afwijkingen; per saldo 16.000

224.000

De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn:

- Herstelwerkzaamheden baggerwerk Winschoterdiep -51.000
- Onderhoud primaire waterkeringen -41.000

-92.000

Totaal voordeel 132.000

Herstelwerkzaamheden baggerwerk Winschoterdiep

In 2019 zijn baggerwerkzaamheden aan het Winschoterdiep uitgevoerd door de provincie Groningen. Ten gevolge van deze werkzaamheden is schade ontstaan aan de kwelsloot achter de dijk. Herstel van deze schade is eind 2019 door het waterschap opgestart. De kosten hiervan bedroegen in 2019 € 51.000.

Onderhoud primaire waterkeringen

Dit nadeel van € 41.000 bestaat uit per saldo een voordeel op het onderhoud aan de zeedijken van € 71.000 en een nadeel van € 112.000 door het vervangen van stuwen. Het voordeel betreft lagere kosten in 2019 voor het onderhoud aan het profiel, de grasmat, verhardingsconstructies en de afwatering van de zeedijken. Het nadeel wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat eind 2019 defecten zijn ontdekt aan de hardhouten stuwen in de kwelders ter hoogte van Kerkhovenpolder. Deze hardhouten stuwen zijn vervolgens vervangen door duurzame damwandstuwen. De totale kosten hiervan bedroegen € 100.000. Tot slot bedraagt het overige nadeel € 12.000. Voor een groot deel kon het nadeel bekostigd worden uit het voordeel op het onderhoud aan de zeedijken.

8. Diensten en bijdragen derden (V € 202.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- overige diensten van derden	20.434.000	20.453.000	19.000
- bijdragen aan derden	7.379.000	7.562.000	183.000
	27.813.000	28.015.000	202.000

Overige diensten van derden

Het voordeel bedraagt € 19.000.

Diverse afwijkingen:

- kosten van schoonmaak	-32.000
- bijdrage coupures Noorderzijlvest 2018 en 2019	32.000
- kosten Omgevingswet	19.000
- meetnet	26.000
- track and trace systeem leaseauto's	-26.000
- onderhoud stedelijke gebieden	33.000
- huisvesting laboratorium	22.000
- opruimacties	14.000
- afvalverwijdering	39.000
- diverse kleinere afwijkingen; per saldo	6.000

133.000

De grotere c.q. bijzondere afwijkingen zijn:

- toetsing primaire keringen	-207.000
- wateraanvoer Drentse Primaire Aanvoercircuit	-52.000
- nieuwe website	-48.000
- kosten Coalitieakkoord	61.000
- grondtransacties	47.000
- afrekening 2019 bijdrage Het Waterschapshuis (HWH)	85.000

-114.000

Totaal voordeel

19.000

Toetsing primaire keringen

Voor de beoordeling van de veiligheid van de primaire keringen is in 2017 de beoordeling voor de periode 2017-2023 gestart. Dit betreft een nieuwe aanpak die landelijk is voorgeschreven door het ministerie en is vastgelegd in de Waterwet (van kracht sinds 1-1-2017).

Ongeveer de helft van dit onderzoek wordt gefinancierd door het HWBP. De andere helft is voor rekening van Hunze en Aa's.

Tegen de hogere kosten van € 207.000 staat een bijdrage van het HWBP van € 205.000 (zie post 16, bijdrage derden).

Wateraanvoer Drentse Primaire Aanvoercircuit

In droge perioden wordt water aangevoerd via het Drentse Primaire Aanvoercircuit. Hiervoor betalen we een vergoeding aan de waterschappen Drents Overijsselse Delta en Vechtstromen.

De droge zomers van 2018 en 2019 hebben tot extra kosten geleid. Hiermee was in de najaarsrapportage van beide jaren wel rekening gehouden. De kosten voor beide zijn echter in totaal nog € 52.000 hoger.

Nieuwe website

In het najaar van 2019 is gestart met de ontwikkeling van een nieuwe website (hunzeenaas.nl). De oude website voldeed om meerdere redenen niet meer aan de externe eisen. Denk daarbij onder meer aan de Omgevingswet, de online dienstverlening, eisen vanuit de wet digitale overheid en opgaven binnen het Informatiebedrijfsvoeringsplan (IBP). Bovendien was de website verouderd.

Voor het opzetten van de nieuwe website is een gebruikersonderzoek uitgevoerd om in beeld te brengen waarvoor de bezoekers op onze website komen. De nieuwe website is eind januari 2020 in de lucht gegaan. De kosten voor het ontwikkelen van de nieuwe website zijn uiteindelijk € 48.000 hoger uitgevallen. Deze extra kosten zijn o.a. gemaakt om aan te sluiten bij de wet digitale overheid en andere veiligheidseisen.

Coalitieakkoord

Vanuit het Coalitieakkoord zijn bij de voorjaarsrapportage 2019 ramingen opgenomen voor de volgende onderwerpen.

	Raming	Besteed	Verschil
Duurzaamheid/innovatie		60.000	-60.000
Akkerranden stimuleren	20.000	15.000	5.000
Informatieborden	50.000		50.000
Biodiversiteit	30.000	4.000	26.000
Cultuur historisch erfgoed	40.000		40.000
Totaal	140.000	79.000	61.000

Duurzaamheid/innovatie

In het coalitieakkoord is jaarlijks € 1.000.000 opgenomen voor duurzaamheid. Dit bedrag is onderverdeeld in € 300.000 in de jaarlijkse exploitatie en € 700.000 per jaar als investering. Het jaarlijks budget in de exploitatie van € 300.000 is o.a. bestemd voor inhuur van kennis voor onderzoek duurzaamheid en innovatie. Deze onderzoeken leiden eventueel tot investeringen.

Aangezien het ene jaar meer of minder als het andere jaar een beroep zal worden gedaan op dit budget is bij de najaarsrapportage 2019 besloten het restant van het jaarlijks budget in een bestemmingsreserve te storten. De meer kosten in een ander jaar worden dan onttrokken aan deze bestemmingsreserve. Dit leidt dan niet tot financiële schommelingen in de jaren.

In 2019 hebben de volgende uitgaven op dit budget plaatsgevonden:

- 1e termijn Purrot; installatie slib indikken zonder chemicaliën	25.000
- onderzoek energiemaatregelen werkplaats Veele	28.000
- LED verlichting rwzi Scheemda	7.000

Totaal	<u><u>60.000</u></u>
--------	----------------------

Het verschil tussen de raming van € 300.000 en de besteding in 2019 van € 60.000 is € 240.000 en

toegevoegd aan de bestemmingsreserve.

Akkerranden stimuleren

Van het geraamd budget van € 20.000 is in 2019 € 15.000 besteed.

Informatieborden

Het jaar 2019 is gebruikt om de situatie rondom de bebording bij Hunze en Aa's te inventariseren en te analyseren. Daarnaast hebben we ervaringen van andere waterschappen opgehaald en een plan van aanpak geschreven. We hebben daarbij nog geen uitgaven gedaan. In 2020 zal er zichtbaar iets veranderen in onze uitstraling qua bebording. Daarin is een prioritering weer gegeven, waarbij we starten met de infoborden en -zuilen op toplocaties. Dat wil zeggen: het actualiseren van de inhoud én de uitstraling aan laten sluiten bij de vormgeving van onze nieuwe website. Daarnaast vernieuwen we in 2020 de verwijs- en naamborden op al onze locaties. We verwachten voor 2020 dat we ook het budget van 2019 hiervoor nodig hebben. Voorgesteld wordt het budget 2019 van € 50.000 over te hevelen naar 2020. Dit bedrag wordt dan opgenomen in de voorjaarsrapportage 2020.

Biodiversiteit

Voor het vergroten van de biodiversiteit op onze assets zijn we in 2019 begonnen met het analyseren en onderzoeken van de mogelijkheden. Hiervoor hebben we de eerste trajecten uitgezocht om in te zaaien. De kruidenmengsels zijn al binnen en hieraan is € 4.000 besteed. Helaas is het inzaaien in 2019 niet gelukt omdat de grond te nat was en daardoor de zaden in de grond zouden verrotten. Voor de zuiveringsterreinen zijn de eerste terreinen geïnventariseerd en daar kan ook een kruidenmengsel voor besteld worden. Ook wordt er gekeken of er bijvoorbeeld besdragende heesters aangeplant kunnen worden en of nestkasten opgehangen kunnen worden, dit alles om de biodiversiteit verder te vergroten. Daarnaast wordt ook gekeken of de bestaande bossages onderhoud nodig hebben zodat ze weer verjongen en er meer gelaagdheid ontstaat. Voorgesteld wordt het restant budget 2019 van € 26.000 over te hevelen naar 2020. Dit bedrag wordt dan opgenomen in de voorjaarsrapportage 2020.

Cultuur historisch erfgoed

In 2020 wordt het huidige beleid geactualiseerd. Belangrijke aandachtspunten hierbij zijn het vergroten van de zichtbaarheid van het waterschap, een goede toegankelijkheid en het fungeren als visitekaartje. De laatste jaren werd het erfgoed sober onderhouden. Om meer te richten op de zichtbaarheid en het visitekaartje wordt het onderhoud geïntensiveerd. In 2020 wordt daarmee gestart. De inschatting is dat het budget van 2019 van € 40.000 nodig is om het erfgoed een kwaliteitsimpuls te geven ingaande 2020. Voorgesteld wordt het budget 2019 van € 40.000 over te hevelen naar 2020. Dit bedrag wordt dan opgenomen in de voorjaarsrapportage 2020.

Grondtransacties

De onderhandelingen met de grotere natuurbeheerders Staatsbosbeheer en Stichting Groninger Landschap over de overdracht van gronden in reeds uitgevoerde projecten zoals bijvoorbeeld de Runde en Ruiten Aa vragen meer tijd dan was voorzien. Een deel van de voorziene kosten zullen dan ook niet in 2019, maar in 2020 afgerekend worden. In de najaarsrapportage is hiervoor al een voordeel gerapporteerd van € 25.000. Uiteindelijk blijkt echter een groter deel van de kosten dan eerder verwacht afgerekend te worden in 2020. Daarnaast zijn een aantal kosten voor grondtransacties meegevallen. Uiteindelijk zijn de kosten in 2019 € 47.000 lager uitgevallen dan begroot. In 2020 verwachten we de kosten uit de bestaande budgetten te dekken. Mocht dit niet het geval zijn, dan wordt hier over gerapporteerd in de voorjaarsrapportage of najaarsrapportage.

Afrekening 2019 bijdrage Het Waterschapshuis (HWH)

Volgens de concept jaarrekening 2019 van HWH is er een voordelige afrekening over 2019 van € 85.000 te verwachten. Dit als gevolg van het doorschuiven van in 2019 geplande werkzaamheden naar 2020. Dit betekent een verhoging van de bijdrage 2020.

Bijdragen aan derden

Het voordeel ten opzichte van de raming bedraagt € 183.000.

- lagere WOZ-bijdrage	38.000
- lagere bijdrage in de kosten van DigiD en MijnOverheid	36.000
- lagere Rijksheffing VKA	18.000
- lagere bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	26.000
- lagere bijdrage NBK	67.000
- diversen	-2.000
	<u>183.000</u>

WOZ-bijdrage

Het Rijk heeft met de Unie van Waterschappen afgesproken om de waterschappen te compenseren voor de te hoge WOZ-bijdrage. Conform de gehanteerde verdeelsleutel is ons aandeel hierin € 38.000.

Bijdrage in de kosten van DigiD en MijnOverheid

Deze kosten worden op basis van gebruik doorbelast door het Rijk.

Rijksheffing VKA

Het voordeel betreft een voordelige afrekening over voorgaande jaren.

Bijdrage Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

In de voorjaarsrapportage 2016 is besloten het jaarlijks verschil tussen de in de begroting opgenomen HWBP bijdrage en de werkelijke HWBP bijdrage te reserveren. Deze bestemmingsreserve willen we gebruiken om in de toekomst (na 2020) ons eigen aandeel in de kosten van nHWBP-projecten te financieren. Bij de najaarsrapportage werd uitgegaan van een verschil van € 596.000 en dit bedrag is ook geraamd als storting in de bestemmingsreserve. De uiteindelijke bijdrage is € 26.000 lager. Dit bedrag is toegevoegd aan de bestemmingsreserve (zie post 11).

Bijdrage NBK

Onze bijdrage in de begroting 2019 van het NBK bedroeg na de 1e begrotingswijziging € 2.593.000. Door lagere kosten voor het onderhoud van de automatisering en lagere kosten voor inhuur van personeel (voor de uitvoering van het primaire proces) dan was voorzien, is het operationele resultaat van het NBK circa € 0,9 miljoen positief. Omdat een deel van de voor 2019 voorziene werkzaamheden vanwege de stand van de automatisering niet kon worden uitgevoerd, heeft het bestuur van het NBK besloten tot het instellen van een bestemmingsreserve van € 490.000 om in 2020 deze achterstallige werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Hiermee rekening houdend komt onze bijdrage over 2019 voor het NBK uit op € 2.526.000. Per saldo een voordelig verschil ten opzichte van de begroting na wijziging van € 67.000.

9. Onvoorzien (V € 93.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- onvoorzien		93.000	93.000

In de begroting is € 108.000 opgenomen voor onvoorzien. Bij de najaarsrapportage is besloten € 15.000 te onttrekken aan onvoorzien voor een extern onderzoek inzake de vispassages Sans Souci en Hongerige Wolf.

10. Toevoeging aan voorzieningen (V € 62.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- voorziening voormalig bestuur en personeel	509.000		-509.000
- voorziening dubieuze belastingdebiteuren	47.000	618.000	571.000
	556.000	618.000	62.000

Toevoeging voorziening voormalig bestuur en personeel

Conform de regelgeving zijn de toekomstige lasten van voormalig bestuur en personeel opgenomen in een voorziening. De jaarlijkse kosten worden rechtstreeks ten laste van deze voorziening gebracht. Jaarlijks wordt de benodigde hoogte van deze voorziening herberekend. Een eventueel tekort of overschot wordt ten laste of ten gunste van de exploitatie gebracht.

De toevoeging in 2019 betreft enerzijds een toevoeging voor de toekomstige lasten van een aantal voormalige medewerkers en anderzijds een forse verlaging van de gehanteerde rekenrente voor het APPA-plan.

Voor onze DB leden is bij APG (Algemene Pensioengroep) een APPA-plan (Algemene Pensioenwet Politieke Ambtsdragers) afgesloten. Hiervoor wordt jaarlijks premie betaald. Naast deze premie wordt jaarlijks het benodigd beleggingstegoed door APG berekend en wordt het verschil tussen het opgebouwd en het benodigd beleggingstegoed aangegeven. Het verschil hiertussen is in onze voorziening opgenomen. Door de verlaging van de gehanteerde rekenrente wordt het verschil, wat in de voorziening moet worden opgenomen, groter.

Toevoeging voorziening dubieuze belastingdebiteuren

Jaarlijks wordt bij de jaarrekening een inschatting gemaakt van de invorderbaarheid van de belastingdebiteuren. Eind 2018 waren de achterstanden van de inning van de belastingdebiteuren fors opgelopen. Bij de jaarrekening 2018 is voor de hoogte van de voorziening dubieuze belastingdebiteuren (oninbaarheid) een inschatting gemaakt van € 1.271.000. Dit was gebaseerd op de niet invorderbare bedragen van de afgelopen jaren. De in 2019 oninbaar verklaarde bedragen waren echter beduidend lager dan verwacht.

11. Toevoeging aan reserves (V € 34.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- toevoeging aan reserves	1.163.000	1.197.000	34.000

Betreft de volgende toevoegingen aan de reserves:

- bestemmingsreserve HWBP	622.000	596.000	-26.000
- bestemmingsreserve Coalitieakkoord	240.000	300.000	60.000
- bestemmingsreserve overdracht bruggen	301.000	301.000	
	1.163.000	1.197.000	34.000

Bestemmingsreserve HWBP

In de voorjaarsrapportage 2016 is besloten het jaarlijks verschil tussen de in de begroting opgenomen HWBP bijdrage en de werkelijke HWBP bijdrage te reserveren. Deze bestemmingsreserve willen we gebruiken om in de toekomst (na 2020) ons eigen aandeel in de kosten van nHWBP-projecten te financieren. Bij de najaarsrapportage werd uitgegaan van een verschil van € 596.000 en dit bedrag is ook geraamd als storting in de bestemmingsreserve. De uiteindelijke bijdrage is € 26.000 lager. Zie ook de toelichting op het verschil post 8 "bijdragen aan derden".

Bestemmingsreserve Coalitieakkoord

In het coalitieakkoord is jaarlijks € 1.000.000 opgenomen voor duurzaamheid. Dit bedrag is onderverdeeld in € 300.000 in de jaarlijkse exploitatie en € 700.000 per jaar als investering. Het jaarlijks budget in de exploitatie van € 300.000 is o.a. bestemd voor inhuur van kennis voor onderzoek duurzaamheid en innovatie. Deze onderzoeken leiden eventueel tot investeringen.

Aangezien het ene jaar meer of minder als het andere jaar een beroep zal worden gedaan op dit budget is bij de najaarsrapportage 2019 besloten het restant van het jaarlijks budget in een bestemmingsreserve te storten. De meer kosten in een ander jaar worden dan onttrokken aan deze bestemmingsreserve. Dit leidt dan niet tot financiële schommelingen in de jaren.

In 2019 hebben de volgende uitgaven op dit budget plaatsgevonden:

- 1e termijn Purrot; installatie slib indikken zonder chemicaliën	25.000
- onderzoek energiemaatregelen werkplaats Veele	28.000
- LED verlichting rwzi Scheemda	7.000
Totaal	60.000

Bestemmingsreserve overdracht bruggen

De overdracht van brug Steendam heeft in 2019 plaatsgevonden. Hiervoor was in de bestemmingsreserve € 350.000 gepland. De werkelijke kosten bedragen € 301.000.

12. Rentebaten (€ 0)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- rentebaten	710.000	710.000	

De rentebaten zijn in samenhang met de rentelasten geanalyseerd (zie punt 1 ad A).

13. Dividend (N € 1.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- dividend	707.000	708.000	-1.000

De dividend uitkering van de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) bedraagt € 707.000.

14. Baten in verband met salarissen en sociale lasten (V € 44.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- baten i.v.m. salarissen en sociale lasten	119.000	75.000	44.000

De baten i.v.m. salarissen en sociale lasten zijn in samenhang met de personeelslasten geanalyseerd (zie punt 2).

15. Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden en opbrengst uit eigendommen (V € 294.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- Opbrengst goederen, werken en diensten voor derden en opbrengst uit eigendommen	3.274.000	2.980.000	294.000

Het voordeel ad € 294.000 betreft:

- zuiveren voor derden (aanlevering per as)	58.000
- teruglevering energie aan het elektriciteitsnet	31.000
- hogere afdracht incassokosten door het NBK	21.000
- verkoop perceeltjes grond en eigendommen	86.000
- vergoeding meten en monitoren Waterketen	39.000
- bijdrage onttrekking en lozing	33.000
- diverse kleinere afwijkingen	26.000
	<u>294.000</u>

16. Waterschapsbelastingen (V € 297.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- gebouwd	21.266.000	20.725.000	541.000
- ongebouwd	9.058.000	9.211.000	-153.000
- natuur	169.000	195.000	-26.000
- ingezetenen	13.185.000	13.137.000	48.000
- verontreinigingsheffing	767.000	516.000	251.000
- zuiveringsheffing	39.985.000	39.989.000	-4.000
- kwijschelding	-2.691.000	-2.331.000	-360.000
	<u>81.739.000</u>	<u>81.442.000</u>	<u>297.000</u>

<i>opbrengst verdeeld naar taken:</i>			
	werkelijk	begroot	verschil
- watersysteembeheer	44.445.000	43.784.000	661.000
af: kwijtschelding watersysteembeheer	-909.000	-731.000	-178.000
- zuiveringsbeheer	39.985.000	39.989.000	-4.000
af: kwijtschelding zuiveringsheffing	-1.782.000	-1.600.000	-182.000
	<u>81.739.000</u>	<u>81.442.000</u>	<u>297.000</u>

<i>afwijking t.o.v. de begroting verdeeld naar 2019 en voorgaande jaren:</i>			
	2019	2018 en voorgaande jaren	totaal
- hogere opbrengst gebouwd	367.000	174.000	541.000
- lagere opbrengst ongebouwd	-168.000	15.000	-153.000
- lagere opbrengst natuur	-13.000	-13.000	-26.000
- hogere opbrengst ingezetenen	25.000	23.000	48.000
- hogere opbrengst verontreinigingsheffing	146.000	105.000	251.000
- lagere opbrengst zuiveringsheffing	-91.000	87.000	-4.000
- hogere kwijtschelding watersysteembeheer	-178.000		-178.000
- hogere kwijtschelding zuiveringsheffing	-182.000		-182.000
	<u>-94.000</u>	<u>391.000</u>	<u>297.000</u>

Hogere opbrengst gebouwd (V € 541.000)

Op basis van de kwartaalrapportage NBK over het derde kwartaal 2019 is de raming van de opbrengst gebouwd met € 705.000 naar beneden bijgesteld. Deze bijstelling was uiteindelijk € 541.000 te hoog. De werkelijke nadelige afwijking ten opzichte van de primitieve begroting bedraagt € 164.000.

Lagere opbrengst ongebouwd (N € 153.000)

De werkelijke opbrengst ongebouwd is € 153.000 (1,7%) lager dan verwacht.

Lagere opbrengst natuur (N € 26.000)

De opbrengst voor zowel 2019 en voorgaande jaren is € 13.000 lager dan verwacht.

Hogere opbrengst ingezetenen (V € 48.000)

De werkelijke opbrengst is € 48.000 (0,4%) hoger dan verwacht.

Hogere opbrengst verontreinigingsheffing; directe lozers (V € 251.000)

Ten opzichte van de begroting is een hogere opbrengst van € 251.000 gerealiseerd. Het verschil betreft met name een hoger aantal ve's bij de meetbedrijven. Daarnaast zijn voor grondwateronttrekkingen ook meer vervuilingseenheden opgelegd dan begroot.

Lagere opbrengst zuiveringsheffing (N € 4.000)

De werkelijke opbrengst is, per saldo, € 4.000 lager dan verwacht.

Hogere kwijtschelding (N € 360.000)

Het nadeel betreft voor € 143.000 meer kwijtscheldingen over 2019 en € 217.000 over voorgaande jaren.

17. Bijdragen van derden (V € 452.000)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- bijdragen van derden	2.459.000	2.007.000	452.000
	2.459.000	2.007.000	452.000

Het voordeel van € 452.000 betreft:

- subsidies en bijdragen	140.000
- bijdrage HWBP toetsing primaire waterkeringen	205.000
- afrekeningen 2018 en 2019 beverrattenbestrijding	134.000
- overig; per saldo diverse kleinere afwijkingen	-27.000
	<u>452.000</u>

Subsidies en bijdragen

Voor het bijdragen in diverse subsidieprojecten is in 2019 € 277.000 aan subsidies en bijdragen verantwoord. De raming was € 137.000.

Dit betreft alleen de subsidies op de exploitatieprojecten. Daarnaast is voor € 4,4 miljoen subsidies en bijdragen verantwoord op onze investeringsprojecten. Deze subsidies en bijdragen worden verantwoord binnen het krediet van het desbetreffende project.

Bijdrage HWBP toetsing primaire waterkeringen

Voor de beoordeling van de veiligheid van de primaire keringen is in 2017 de beoordeling voor de periode 2017-2023 gestart. Dit betreft een nieuwe aanpak die landelijk is voorgeschreven door het ministerie en is vastgelegd in de Waterwet (van kracht sinds 1-1-2017).

Ongeveer de helft van dit onderzoek wordt gefinancierd door het HWBP. De andere helft is voor rekening van Hunze en Aa's. Tegenover de hogere kosten van € 207.000 (zie post 8 diensten en bijdragen aan derden) staat deze bijdrage van het HWBP van € 205.000.

Afrekeningen 2018 en 2019 beverrattenbestrijding

Jaarlijks ontvangen wij van de Unie van Waterschappen een bijdrage voor de beverrattenbestrijding. Het (incidentele) voordeel van € 134.000 betreft de afrekeningen over 2018 en 2019.

18. Onttrekkingen aan reserves (€ -)

	Rekening 2019	Begroting 2019	Vershil
- algemene reserves	1.967.000	1.967.000	
- bestemmingsreserves	1.518.000	1.518.000	
	3.485.000	3.485.000	

Algemene reserves

Bij de primitieve begroting is een onttrekking aan de algemene reserve voor de taak watersysteembeheer geraamd van € 1.967.000.

Bestemmingsreserves

Dit betreft de volgende onttrekkingen:

- Bestemmingsreserve afkoopsommen algemeen	1.008.000
- Vrijval bestemmingsreserve KRW	100.000
- Bestemmingsreserve bodemsaneringen; dekking van de kosten 2019 slib Havenkanaal	60.000
- Onttrekking bestemmingsreserve overdracht bruggen	350.000
	<u>1.518.000</u>

Hoofdstuk 3 a. Ontwikkelingen in 2019

In deze paragraaf wordt ingegaan op de ontwikkelingen in 2019. De volgende ontwikkelingen kunnen hier genoemd worden

De economie in Nederland

De economie in Nederland is in 2019, na een groei van tenminste 2% in de voorgaande vier jaren, teruggedeven naar 1,7% van het BBP. In 2018 bedroeg de groei 2,6%. De Nederlandse economische groei valt met name terug door de mondiale groei-afzwakking (voortkomend uit het Amerikaans handelsbeleid en de Brexit) en in mindere mate door de stikstof- en PFAS-problematiek.

De werkloosheid is in 2019 verder afgenomen en is uitzonderlijk laag. In het vierde kwartaal van 2019 waren er in Nederland 308.000 werklozen, 3,3% van de beroepsbevolking. Ter vergelijking, een jaar eerder waren er nog 323.000 werklozen, 3,5% van de beroepsbevolking. In ons beheergebied is het werkloosheid percentage van de provincie Drenthe gedaald van 3,2% naar 2,5%. In de provincie Groningen is de werkloosheid licht gestegen van 4,8% naar 4,9%.

De inflatie bedroeg 2,7% in 2019. Dit is een stuk hoger dan in 2018. Toen bedroeg de gemiddelde inflatie 1,6%. De hogere inflatie in 2019 is met name veroorzaakt door de verhoging van het lage btw-tarief, de energiebelasting en de Opslag Duurzame Energie (ODE)-heffing. Het EMU-saldo is in 2019 opnieuw positief (+ 1,4% van het BBP). Voor de decentrale overheden samen is voor 2019 de norm vastgesteld op -0,4%. Voor Hunze en Aa's is op basis hiervan een "referentiewaarde" te bepalen van ongeveer € 13 miljoen. Uit de berekening van ons EMU-saldo blijkt een saldo van € 1,3 miljoen negatief. Dit is ver onder onze referentiewaarde.

Investerings

De bruto investeringen bedragen € 20,7 miljoen en de subsidies en bijdragen € 4,4 miljoen. Het totaal gerealiseerde investeringsvolume bedraagt hiermee € 16,3 miljoen tegen een verwachting van € 15 miljoen. Voor een toelichting op de investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 3 c "lopende investeringen".

Beheerprogramma

Dit jaar is de vierde jaarschijf van het beheerprogramma 2016 – 2021 uitgevoerd. In hoofdstuk 1 van deze jaarrekening beschrijven we de vorderingen per actiepunten. Voor het uitvoeren van de meeste investeringsopgaven van het beheerprogramma is in 2015 een krediet beschikbaar gesteld van € 19,4 miljoen. Het beschikbare krediet is in de bestuursvergadering van oktober 2016 verlaagd met € 1,4 miljoen als bijdrage voor het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer in Drenthe. In juli 2017 is het krediet verlaagd met € 0,7 miljoen voor DAW Groningen. De financiële voortgang van het KRW-krediet is opgenomen in het KRW-jaarverslag 2019. Dit verslag zal in de AB-vergadering van juni 2020 worden besproken.

Voorafgaand aan de gebiedsprocessen voor het nieuwe waterbeheerprogramma (WBP) 2022 – 2027 zijn de voorstellen voor nieuwe doelen en maatregelen besproken (advies KRW doelbereik, inclusief de meetresultaten 2018) met het algemeen bestuur.

Er zijn zes gebiedsbijeenkomsten gehouden in 2019. De resultaten van de gebiedsbijeenkomsten zijn verwerkt in de eerste concept-teksten voor het nieuwe WBP. De nieuwe KRW factsheets en de afstemmingsnota (samen met de provincies en de andere waterschappen) zijn in voorbereiding.

Duurzaamheid

In 2019 is nader invulling gegeven aan een deel van de beschikbare duurzaamheidsgelden van € 4 miljoen. De zonnepanelen voor de rwzi locaties zijn in de eerste helft van 2019 opgeleverd. Daarnaast zijn ook de duurzame aanpassingen aan de entree van het waterschapshuis in het najaar van 2019 afgerond. De gasloze klimatisering van het waterschapshuis staat voor 2020 gepland. Tevens wordt in 2020 besluitvorming voorgelegd met betrekking tot o.a. de WKK's en werkplaats Veele.

Aanpassing Belastingstelsel waterschappen

De procedure rondom het indienen van voorstellen voor een nieuw belastingstelsel voor de waterschappen is in eerste instantie uitgesteld tot ná de verkiezingen van maart 2019. De Unie heeft een procedurevoorstel gedaan dat in de ledenvergadering van december 2019 is vastgesteld. Er worden in de periode tot december 2020 voorstellen ontwikkeld over onder andere de volgende onderwerpen:

1. De kostentoedeling van de watersysteemheffing;
2. De heffingsformule voor de zuiverings- en de verontreinigingsheffing;
3. Beter kunnen inspelen op waardevol afvalwater binnen de zuiveringsheffing;
4. Bekostiging binnen de zuiveringsheffing van maatregelen ter beperking van hemelwaterkosten binnen het zuiveringsbeheer.

De voorstellen worden onder verantwoordelijkheid van een bestuurlijke stuurgroep ontwikkeld. Alle waterschappen zijn in deze stuurgroep vertegenwoordigd.

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

We staan in Nederland voor een grote opgave om de stikstofneerslag terug te brengen. In het voorjaar van 2020 heeft het kabinet daarom een aantal maatregelen aangekondigd die leiden tot een vermindering van de stikstofuitstoot. De provincies zijn met het Rijk in gesprek om de aangekondigde maatregelen vorm te geven op een wijze die praktisch uitvoerbaar en juridisch houdbaar is. Om duurzaam perspectief voor natuur én economische ontwikkeling mogelijk te maken in Nederland blijven aanvullende stikstofreductiemaatregelen en middelen voor alle sectoren nodig.

Voor de waterschappen is eind 2019 een noodwet opgesteld die ervoor moet zorgen dat de waterveiligheidsprojecten ondanks de strengere stikstofregels door kunnen gaan. Het kabinet stelt hiervoor 125 miljoen euro beschikbaar voor een natuurbank. Dit betekent dat er grote natuurgebieden aangelegd gaan worden ter compensatie van projecten van het Rijk en waterschappen die een groot openbaar belang vertegenwoordigen (waterveiligheidsprojecten).

De uiteindelijke verdere gevolgen van de PAS voor ons waterschap zijn nog onduidelijk.

Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS)

Door PFAS is in Nederland vorig jaar veel onrust en onduidelijkheid ontstaan. Veel baggerwerkzaamheden en grondverzet kwamen hierdoor stil te liggen. De bestaande waterbodempkwaliteitskaart was niet meer geldig. Samen met waterschap Noorderzijlvest is de waterbodempkwaliteitskaart uitgebreid en is PFAS toegevoegd. De kosten zijn uit bestaande budgetten gefinancierd. Met de vernieuwde waterbodempkwaliteitskaart kunnen baggerwerkzaamheden en grondverzet weer uitgevoerd worden en zijn geen extra onderzoeken voor PFAS nodig.

Slibverwerking

Ons slib wordt centraal verzameld en vergist op de RWZI's Veendam, Scheemda en Assen en daarna getransporteerd naar de RWZI Garmerwolde van waterschap Noorderzijlvest. Daar wordt het ontwaterd. Voor verdere droging heeft Noorderzijlvest een contract met Swiss Combi Technologie waar wij zijn aangehaakt via de GR. Het contract met Swiss Combi Technologie loopt van 2017 tot en met 2020. Het jaar 2020 is dus het laatste contractjaar. Om deze reden heeft vorig jaar een aanbestedingsprocedure plaatsgevonden. Begin 2020 is de aanbesteding afgerond. Waterschappen

Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Drents Overijsselse Delta hebben voor de eindverwerking van hun zuiveringsslib per 2021 een overeenkomst gesloten met Slibverwerking Noord Oost Nederland B.V. De waterschappen gaan de overeenkomst aan voor een periode van twintig jaar. Hierdoor kan de winnende partij de noodzakelijke investeringen doen. De waterschappen hebben gekozen voor een zo duurzaam mogelijke oplossing door onder andere terugwinning van energie, hergebruik van grondstoffen en milieueisen ten aanzien van transport.

Omgevingswet

Het doel van de Omgevingswet is het bundelen van heel veel wetten met betrekking tot de fysieke leefomgeving (bodem, geluid, lucht, water etc.). Met als doel met minder regels toe te kunnen. De diverse overheden moeten hun plannen integreren en onderling op elkaar afstemmen. Daarnaast stelt de Omgevingswet alle informatie digitaal beschikbaar, waardoor burgers, initiatiefnemers en overheden gemakkelijker over informatie kunnen beschikken. De Omgevingswet zal naar verwachting op 1 januari 2021 ingaan. De acties voor het aansluiten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) worden gecombineerd uitgevoerd en zijn onderdeel van het Informatiebedrijfsvoeringsplan (IBP). De uitvoering van het IBP is per 01-01-2019 van start gegaan. Er zijn al veel acties gestart en er is ook al een groot aantal afgerond. Er is gekozen om een pilot Omgevingswet te starten in februari 2020, die zal tot doel hebben een werkende pilot omgeving voor een afgebakend gebied binnen ons totale werkgebied te creëren. Er is gekozen voor het Zuidlaardermeer gebied omdat dit twee waterschappen, twee provincies en meerdere gemeenten raakt. Hier kunnen we testen hoe de samenwerking gaat verlopen bij de invoering van de Omgevingswet. Binnen deze pilot gaan we alle gerelateerde acties uitvoeren. Hierin kunnen we alle "DSO omgevingswet processen" testen. Inclusief de samenwerking met onze ketenpartners. Daarna kunnen we ingerichte processen voor het hele beheergebied van het waterschap uitrollen.

Hoofdstuk 3 b. Overzicht incidentele baten en lasten

Het overzicht incidentele baten en lasten betreft de baten en lasten die als éénmalig ten opzichte van voorgaande en komende jaren moeten worden beschouwd. De volgende incidentele baten en lasten zijn in de exploitatierekening 2019 meegenomen.

Incidentele baten

- Vrijval bestemmingsreserve KRW	100.000

Incidentele lasten

- Toevoeging voorziening voormalig bestuur en personeel	509.000

De niet geraamde incidentele baten en lasten worden toegelicht in hoofdstuk 2 onderdeel b: analyse van de belangrijkste afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage.

Hoofdstuk 3 c. Lopende investeringen

Algemeen

Het totale restant volume aan beschikbaar gestelde kredieten bedraagt per 31 december 2019 € 51 miljoen (zie bijlage 1).

Het jaar 2019

In 2019 is een investeringsvolume van € 16,3 miljoen gerealiseerd tegen een verwachting van € 15 miljoen. Het hogere investeringsvolume heeft geen invloed op de kapitaallasten voor 2019. Eventuele gevolgen voor 2020 worden aangegeven bij de voorjaarsrapportage 2020.

De bruto investering bedraagt € 20,7 miljoen en de subsidies en bijdragen € 4,4 miljoen. Hieronder wordt de stand van zaken per project weergegeven onderverdeeld in lopende projecten en afgesloten projecten in 2019.

Lopende projecten

Voor een totaaloverzicht van de lopende projecten wordt verwezen naar bijlage 1 "kredietoverzicht per 31 december 2019". Hieronder wordt per project een korte toelichting gegeven.

HIR Haren (028)

Krediet: € 7.145.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 6.314.000.

Restantkrediet: € 831.000.

De Herinrichting Haren is een landinrichtingsplan waarin onder meer de waterbeheersing wordt verbeterd en op (toekomstige) functies wordt afgestemd. In 2019 verkeerde dit project in de nazorgfase. Deze fase loopt nog door tot in 2021. Er zullen nog enkele kleine, maar noodzakelijke aanpassingen in de waterhuishouding of grondposities plaatsvinden.

HIR Westerwolde grondaankopen (033)

Krediet: € 3.394.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 3.367.000.

Restantkrediet: € 27.000.

In de nazorgfase speelt momenteel nog één verwervingszaak voor het Westerwolde gebied. Naar verwachting kan deze in 2020 worden afgerond.

Herinrichting Midden Groningen (076)

Krediet: € 2.000.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.119.000.

Restantkrediet: € 881.000.

De Herinrichting Midden-Groningen is nagenoeg gereed. In het totale plan zijn er nog een aantal werkzaamheden bij onder andere Dannemeer en Haansplassen, die nog afgerond moeten worden. Naar verwachting zal dit in 2021 zijn afgerond.

Landinrichting Laaghalen (115)

Krediet: € 685.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 211.000.

Restantkrediet: € 474.000.

Dit betreft de inrichting van natuurgebied Geelbroek. Dit project wordt getrokken door Prolander (uitvoeringsdienst van de provincie Drenthe). De inrichting van de natuurvriendelijke oever langs de ruimsloot en 2 vispassages zijn inmiddels gereed. De verdere inrichting van het natuurgebied, in combinatie met wateropgaven voor bovenstrooms water vasthouden (181.000m³) en aanpak verdroging (360 ha), is vertraagd doordat de afstemming met de omgeving meer tijd kost. Naar verwachting zal in 2020 met de uitvoering worden gestart. In 2021 zal het project worden afgerond.

Landinrichting Odoorn (184)

Krediet: € 675.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 432.000.

Restantkrediet: € 243.000.

De werkzaamheden op het terrein zijn in 2014 afgerond. Er zijn nog een aantal onderhoudspaden, waarvan de eigendomssituatie moet worden aangepast. Daarnaast moet een deel van de grondkosten nog worden gedeclareerd. De verwachting is dat dit project in 2020 zal worden afgerond.

Uitvoering waterplannen (208)

Krediet: € 2.038.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019 € 22.000.

Restantkrediet: € 2.016.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 1.600.000 is de voorgaande jaren met € 80.000 verlaagd en in 2017 met € 518.000 verhoogd uit het krediet van het project Stedelijk waterbeheer (124). Dit is gedaan omdat dit project hetzelfde doel heeft als het project Uitvoering waterplannen (208).

In het project Uitvoering waterplannen zijn al onze toezeggingen opgenomen, vanuit de gemeentelijke waterplannen, richting de gemeenten. Vanwege de hoge prioriteit van de KRW en WB21 zijn deze activiteiten naar achteren geschoven. De verdere uitwerking zal in 2020 en 2021 plaatsvinden via onder andere de zogenaamde "stresstests" en het daaruit voortvloeiende Uitvoeringsprogramma van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie.

Aanleg Meerstad (230)

Krediet: € 4.000.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019 € 0.

Restantkrediet: € 4.000.000.

Het Woldmeer bij Meerstad wordt beetje bij beetje uitgebreid, waarbij rekening wordt gehouden met de eisen en randvoorwaarden van het waterschap. De toegezegde bijdrage voor de te realiseren berging is nog niet betaald. Projectbureau Meerstad zoekt op dit moment uit op welke wijze en op welk moment dit het beste kan plaatsvinden.

Westerwoldse Aa (246)

Krediet: € 5.238.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 4.598.000.

Restantkrediet: € 640.000.

De uitvoering van het inrichtingsplan Benedenloop Westerwoldse Aa, Kuurbos, Hamdijk en Bovenlanden is in 2016 grotendeels gereedgekomen. De verwerving van de laatste benodigde gronden (inclusief onteigeningsprocedure) is in 2018 afgerond. De inrichting van deze gronden is vervolgens in 2019 nagenoeg afgerond. Hiermee is in totaal 4,4 mln. m³ waterberging, ca 6 km natuurvriendelijke oevers, twee vispassages, 244 ha NNN (natuurnetwerk Nederland) natuurgebied en een aantal recreatieve voorzieningen (fietspad, aanlegsteiger, passantenhaven) gerealiseerd. Tevens zijn een aantal cultuurhistorische waarden in het landschap teruggelegd (4,2 km slaperdijk, 2 batterijen en een Koch-bunker). Om het project geheel af te kunnen ronden moeten er tussen het waterschap, provincie, gemeenten en terreinbeheerders nog gronden worden geruimd en overgedragen.

WB21 Tusschenwater (253)

Krediet € 2.334.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 2.220.000.

Restantkrediet: € 114.000.

De Hunze en het Zuidlaardermeer zijn aangewezen als Kaderrichtlijn Water (KRW) waterlichaam. De ecologische toestand van de Hunze en het Zuidlaardermeer voldoet nu nog niet aan de normen uit de KRW. Om de ecologische toestand van deze KRW-waterlichamen te verbeteren zijn doelen en maatregelen geformuleerd. Maatregelen voor de Hunze zijn onder meer beekherstel door hermeandering en het creëren van overstromingsvlakten. Met deze maatregelen wordt ook ruimte

voor waterberging gemaakt. Hiervoor is het inrichtingsplan Tusschenwater opgesteld, waarin ook de inrichting voor natuur en recreatie (met behoud van de drinkwaterfunctie) is uitgewerkt. In de zomer van 2016 is het plan in uitvoering genomen en in 2019 zijn de werkzaamheden opgeleverd en is het gebied feestelijk geopend en in gebruik genomen. In 2020 worden de laatste restpunten afgewerkt.

EHS Westerwolde (306)

Krediet € 2.148.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.596.000.

Restantkrediet: € 552.000.

In het dal van de Ruiten Aa is het deeltraject Renneborg – Ter Walslage eind 2018 aanbesteed en gegund. Voor het project is Waddenfondssubsidie beschikbaar. Het waterschap draagt € 400.000 bij aan dit deeltraject. Oplevering van dit deeltraject is eind 2020. In het watergedeelte van dit deeltraject wordt 11,5 km beekherstel gerealiseerd, worden acht stuwen vervangen door vistrappen en worden vier stuwen geplaatst. Voor de woningen en landbouwpercelen, waar te hoge grondwaterstanden zullen optreden, zijn compenserende maatregelen getroffen. De overdracht van de gronden naar nieuwe eigenaren is inmiddels gestart.

Uitvoering plannen stedelijk gebied (314)

Krediet: € 520.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 485.000.

Restantkrediet: € 35.000.

De realisatie van de waterberging in Winschoten (nabij Azaleastraat) heeft plaatsgevonden. Daarnaast heeft ook de uitvoering van de waterberging in het Nijlandsloopje plaatsgevonden. Momenteel is bij de gemeente Oldambt de stedelijke waterberging nabij de Watertorenstraat in Winschoten in voorbereiding.

Realiseren overstromingsvlakte Hunze (413)

Krediet: € 2.034.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.602.000.

Restantkrediet: € 432.000.

Het project Beekherstel Hunze in het gebied Annermoeras en Elzemaat is onderdeel van het KRW-programma 'De Hunze, Natuurlijk!'. Het project verkeert in de nazorgfase. Ook in 2019 zijn nog enkele werkzaamheden uitgevoerd met betrekking tot beekherstel maatregelen. In 2020 zullen ook nog enkele kleinschalige maatregelen worden uitgevoerd.

Verdrogingsbestrijding (417)

Krediet € 457.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 46.000.

Restantkrediet: € 411.000.

De gebieden Loonerdiep, Holmers Halkenbroek en Geelbroek zijn aangemerkt als gebieden om water vast te houden binnen het stroomgebied van de Drentsche Aa.

Recentelijk zijn de mogelijkheden voor water vasthouden ter plaatse van het beekdal van het Loonerdiep nader onderzocht. In 2020 zal een plan voor besluitvorming worden voorgelegd en de uitvoering is voorzien in 2020 en 2021.

Het project Holmers-Halkenbroek, waarin water wordt vastgehouden in de bovenloop van de Drentsche Aa is inmiddels gereed. Echter zal door de bestuurlijke commissie Drentsche Aa nog een evaluatie plaatsvinden naar eventuele nadelige grondwatereffecten in de omgeving.

De inrichting van Geelbroek (wordt getrokken door Prolander, uitvoeringsdienst van de provincie Drenthe) zal in 2019 en 2020 worden uitgevoerd. Het waterschap draagt hier financieel aan bij. Door de herinrichting zal in het gebied meer water kunnen worden vastgehouden.

Onderzoeken KRW / WB21 (428)

Krediet: € 57.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 38.000.

Restantkrediet: € 19.000.

De onderzoeken ten behoeve van de Strategie Veenoxidatie zijn deels in 2019 uitgevoerd en zullen in 2020 een vervolg hebben.

Masterplan Kaden (500)

Krediet: € 61.319.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 43.474.000.

Restantkrediet: € 17.845.000.

In 2019 zijn diverse projecten uitgevoerd. Het Masterplan Kaden ligt goed op schema, zowel wat betreft het tijdspad als de kosten. Over de voortgang tot en met het jaar 2019 komt een aparte voortgangsrapportage met daarin opgenomen de resterende op te hogen trajecten en de daarbij geraamde kosten.

Herinrichting Oude Veenkoloniën (604)

Krediet: € 250.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 68.000.

Restantkrediet: € 182.000.

In 2019 zijn de kosten voor de eindafrekening van de aanleg van de vaarverbinding tussen het Stadskanaal en Zuidlaardermeer als bijdrage aan de provincie Groningen betaald. Dit betrof een nabetaling naar aanleiding van een uitspraak van de Raad van State over mitigatie van gevolgen van de aanleg. De verwachting is dat in 2020 de afronding van dit project zal plaatsvinden.

Nieuwbouw laboratorium (612)

Krediet: € 5.000.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 4.748.000.

Restantkrediet: € 252.000.

De bouw van het laboratorium heeft grotendeels in 2018 plaatsgevonden. In maart 2019 is het laboratorium opgeleverd. Na een krap jaar restpunten oplossen, inregelen en fine-tunen zal het werk in voorjaar van 2020 afgerond worden.

Zoek en vind in GIS 2019 (620)

Krediet: € 20.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 20.000.

Dit betreft de aansluiting van de GIS-database op de Mylex zoekmachine, teneinde ook de GIS-data organisatie breed vindbaar te maken. In verband met de ontwikkeling van het Informatie Bedrijfsvoering Plan (IBP) is er in 2018 slechts beperkt ingezet op verdere ontwikkeling. Deze is in 2019 bij de uitvoering van het IBP opgepakt. Afronding is voorzien in 2020.

WKK Scheemda (624)

Krediet: € 63.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 47.000.

Restantkrediet: € 15.000.

In 2018 is er een bestuursvoorstel met betrekking tot de vervanging van de huidige WKK's op de locaties Assen en Scheemda in het algemeen bestuur behandeld. De conclusie van dit voorstel was dat de huidige WKK's inmiddels zowel technisch als economisch het einde van hun levensduur hebben bereikt. Daarnaast speelden nog een aantal andere aspecten, waardoor de vervanging noodzakelijk is. Op basis van de voorgaande uitkomsten is er bij het algemeen bestuur een voorbereidingskrediet aangevraagd.

Renovatie rioolgemaal (636)

Krediet: € 1.800.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.803.000.

Restantkrediet: € -3.000.

Dit project loopt van 2015 t/m 2019. Inzet is om gemalen niet compleet te renoveren, zoals dat eerder gebruikelijk was, maar om zoveel mogelijk gebruik te maken van de restlevensduur van de verschillende onderdelen van het gemaal. Er worden dus deelrenovaties uitgevoerd. Er zijn tot nu toe veertien gemalen bouwkundig, mechanisch en elektrisch gerenoveerd. Er zijn eveneens acht rioolgemaal voorzien van een nieuwe elektrische installaties. Verder zijn er nog een aantal pompen vervangen. Eén gemaal dat in 2019 op de planning stond om gerenoveerd te worden is door de extreem lange levertijd van een transformator uitgesteld tot het voorjaar van 2020. De verplichting met betrekking tot deze renovatie is reeds in 2019 aangegaan. Naar verwachting zal het krediet in 2020 worden afgesloten met een nadeel van € 3.000.

Hermeandering Deurzerdiep - Anreepdiep (677)

Krediet: € 1.309.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 863.000.

Restantkrediet: € 446.000.

De werkzaamheden zijn grotendeels in 2015 uitgevoerd. De planning was dat in 2016 zowel de uitvoering als de financiën zouden worden afgewikkeld. Echter neemt de afwikkeling van grondoverdracht met BBL/provincie Drenthe meer tijd in beslag dan gepland, waardoor dit in 2019 nog niet is afgerond. Gestreefd wordt om de grondoverdracht zo spoedig mogelijk af te ronden, maar we zijn hierbij afhankelijk van de provincie Drenthe/Prolander.

Groot onderhoud RWZI's 2019 (684)

Krediet: € 600.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 584.000.

Restantkrediet: € 16.000.

De geplande onderhoudswerkzaamheden zijn grotendeels uitgevoerd. Per onderdeel is gekeken of revisie noodzakelijk was. Hierbij is gekeken naar gebruiksduur, de toestand en het belang van de apparatuur in relatie tot de uit te voeren werkzaamheden. Van een aantal resterende werkzaamheden zijn de opdrachten al verstrekt, maar hierbij wachten wij nog op de uitvoering of onderdelen.

Aanschaf onderhoudsmachines 2019 (685)

Totaal krediet: € 1.200.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.019.000.

Restantkrediet: € 181.000.

In 2019 is een machine besteld die, door lange levertijd, pas in 2020 zal worden afgeleverd. Een deel van het restantkrediet (€ 166.000, gelijk aan de aangegane verplichting) zal hiervoor worden ingezet.

De overige € 15.000 zal worden afgesloten.

Het afgesloten deel van het krediet is opgenomen in bijlage 2 "afgesloten projecten 2019".

Biogasveiligheid (696)

Krediet: € 1.746.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.726.000.

Restantkrediet: € 20.000.

In 2017 zijn een aantal technische aanpassingen aan de biogasveiligheid installaties van de RWZI's Scheemda, Veendam en Assen gedaan. Hiermee is de veiligheid op het gewenste niveau gebracht. In de nazorgfase zullen echter nog enige aanpassingen aan de installaties en verdere afstelling van de installaties moeten plaatsvinden. De resterende werkzaamheden zullen in 2020 worden afgerond.

Verbindingskanaal Oosterhorn (701)

Krediet: € 100.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 72.000.

Restantkrediet: € 28.000.

Er heeft monitoring van de stijghoogte in de diepe watervoerende bodemlagen plaatsgevonden om een goed inzicht te krijgen in de opwaartse drukken die kunnen optreden. Ook de geotechnische opbouw van het gebied is in de beoordeling van de situatie meegenomen. De resultaten van deze onderzoeken vormen de basis voor eventuele verdere aanpassingen (ophoging, verbreding) van de kaden. Deze resultaten zullen we met de Commissie Bodemdaling bespreken om te bepalen of de uit te voeren maatregelen nog passen binnen de budgetten die hiervoor in 2014 door de Commissie beschikbaar zijn gesteld. Uit metingen blijkt dat de kades op sommige plaatsen erg veel inklinken. Ons doel is om in 2020 op deze locaties een kadeverhoging uit te voeren met inachtneming van de bevindingen uit de onderzoeken. Deze kadeophoging/verbreding is het laatste onderdeel dat binnen dit project valt. De andere werkzaamheden die nodig waren om het kanaal op orde te brengen zijn uitgevoerd en bij de Commissie Bodemdaling geclaimd.

Duurswold Noord (707)

Krediet: € 4.714.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 4.049.000.

Restantkrediet: € 665.000.

In dit project zijn de volgende werken gerealiseerd:

1. Projectplan Verbetering Noordelijke kade Afwateringskanaal tussen Steendam en Tjuchem.
2. Projectplan Visvriendelijke oevers Farmsum.
3. Oostoever Afwateringskanaal Duurswold.
4. Projectplan Inrichting Oostoever Schildmeer.
5. Kade- en oeververbetering Duurswold Noord (trajecten a, b, c en d).

Voor een aantal dijktrajecten zijn nog onderhandelingen gaande over een toegangsweg naar een gemaal, grondruil en grondaankopen. Deze zullen, zoals nu voorzien, in 2020 worden afgehandeld.

KRW-maatregelen (708)

Krediet: € 450.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 339.000.

Restantkrediet: € 111.000.

In 2016 zijn 10 verschillende projecten opgestart met als doel de hoeveelheid bestrijdingsmiddelen in de drinkwaterbron Drentsche Aa te verminderen. Alle doelgroepen worden benaderd, zowel burgers, gemeenten, boeren als bedrijven. Er is een DAW-subsidie opengesteld om erfemissie terug te kunnen dringen. Hierop hebben ca. 40 agrariërs ingeschreven. De verwachting is dat er ongeveer 14 wasplaatsen zullen worden gerealiseerd. Binnen de maisteelt wordt bij voorbeeldbedrijven gezocht naar mogelijkheden om minder bestrijdingsmiddelen te gebruiken door duurzaam bodembeheer in combinatie met mechanische onkruidbestrijding. Er is een samenwerking gestart met gemeenten, bedrijven en burgers om de gevolgen van chemische onkruidbestrijding onder de aandacht te brengen, handelingsperspectieven aan te bieden en de aangescherpte wet- en regelgeving te implementeren. In 2019 is een publiekscampagne "chemievrij maakt je blij" gestart. Deze zal in 2020 een vervolg krijgen. In het project Duurzame Bollenteelt zijn samen met bollentelers plannen gemaakt en uitgevoerd om het gebruik van bestrijdingsmiddelen te verminderen. Ook aan dit project is een DAW-subsidie gekoppeld, waarmee bollentelers in fysieke maatregelen kunnen investeren. Daarnaast zijn maatregelen gemonitord en is onderzocht wat het aandeel is van het stedelijk gebied. Systeemanalyses, monitoring en kennisontwikkeling zorgen ervoor dat we steeds meer inzicht krijgen en gericht en effectiever maatregelen kunnen treffen. In 2019 is het zogeheten "gebiedsdossier" geactualiseerd. Tot slot is in 2019 het project "perceelsemissie" gestart. Dit project richt zich op het nemen van maatregelen om de afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen vanaf landbouwpercelen in de Drentsche Aa te verminderen. Hiervoor worden o.a. bodembewerkingsmaatregelen uitgevoerd en worden de effecten hiervan gemonitord.

Baggeren Kioldiep (715)

Krediet: € 500.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 500.000.

Uit recente metingen is gebleken dat de noodzaak van het baggeren in het Kioldiep niet acuut is. De waterdiepte is hier nog voldoende. Het baggeren van het Kioldiep zal niet voor 2025 plaatsvinden. De aanliggende vaarverbindingen Leinewijk en Westerdiepsedallen hebben nu nog voldoende waterdiepte, maar zitten tegen ingrijpdiepte aan. Dit mede door de geringe breedte van deze vaarverbindingen. De verwachting is dat deze over ca 3-5 jaar gebaggerd c.q. opnieuw geprofileerd moeten gaan worden.

Baggeren Ruiten Aa en Bourtanger kanaal (716)

Krediet: € 500.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 213.000.

Restantkrediet: € 287.000.

Het project is in 2019 grotendeels voorbereid en zal in 2020 in uitvoering gaan. Problematiek rondom en nadere onderzoeken naar PFAS/PAS hebben tot lichte vertraging geleid. De werkzaamheden zijn naar verwachting eind 2020 afgerond.

IM 2018 (719)

Krediet: € 425.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 365.000.

Restantkrediet: € 60.000.

Het netwerk is veiliger gemaakt voor informatiebeveiliging en er zijn laptops aangeschaft. Daarnaast is in het kader van procesautomatisering een testruimte ontwikkeld en zijn nieuwe modems voor de verschillende locaties aangeschaft. Ook is voor het beleidsinformatieplan software aangeschaft om aan te sluiten op de digitale snelweg ten behoeve van de Omgevingswet die per 1-1-2021 in werking treedt.

In 2020 staat standaardisatie van de gegevens ten behoeve van uitwisseling met derden voor de Omgevingswet op de planning.

Lokaliseren kabels 2019 (721)

Krediet: € 80.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 37.000.

Restantkrediet: € 43.000.

Gebleken is dat eigen elektriciteitskabels en telecomkabels naar stuwten, die liggen in ons eigendom, niet allemaal in beeld zijn. Volgens de wet WION is er een wettelijke verplichting deze te lokaliseren, in te meten en beschikbaar te stellen aan het kadaster, die de loketfunctie van het WION heeft.

WKK Assen (724)

Krediet: € 63.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 47.000.

Restantkrediet: € 15.000.

In 2018 is er een bestuursvoorstel met betrekking tot de vervanging van de huidige WKK's op de locaties Assen en Scheemda in het algemeen bestuur behandeld. De conclusie van dit voorstel was dat de huidige WKK's inmiddels zowel technisch als economisch het einde van hun levensduur hebben bereikt. Daarnaast speelden nog een aantal andere aspecten, waardoor de vervanging noodzakelijk is. Op basis van de voorgaande uitkomsten is er bij het algemeen bestuur een voorbereidingskrediet aangevraagd.

Inrichting Haansplassen (725)

Krediet: € 2.763.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 2.756.000.

Restantkrediet: € 7.000.

Het algemeen bestuur heeft op 13 mei 2015 het projectplan Inrichting Haansplassen vastgesteld. In dit projectplan zijn de natuurinrichting van de Haansplassen (opgave van Herinrichting Midden-Groningen) en de verbetering van 3 km kade en realisatie van 3,5 ha natuurvriendelijke oeverzone langs het naastgelegen Schildmeer (opgaven van het waterschap) in één gezamenlijk project geïntegreerd. De uitvoering van het project is in 2015 gestart en het oorspronkelijke plan was om dit in 2017 af te ronden. Door o.a. weersomstandigheden is dit echter niet gelukt. In 2018 is het waterdeel (kade en oevers) opgeleverd. In 2019 zijn de laatste werken uitgevoerd. De grondoverdracht kost echter meer tijd en naar verwachting zal dit in 2020 binnen het krediet worden afgerond.

Uitbreiding netwerkopslag GEO info (728)

Krediet: € 55.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 18.000.

Restantkrediet: € 37.000.

Met de invoering van de wettelijk verplichte basisregistraties (o.a. Basisregistratie Grootchalige Topografie) en het beheer daarvan neemt de hoeveelheid te bewerken en verwerken data exceptioneel toe. Om deze data te kunnen bewerken en beschikbaar te stellen voor de organisatie is uitbreiding van de opslagcapaciteit noodzakelijk. De capaciteit zal worden gebruikt voor rasterdata, luchtfoto's, topografische data, data stereokartering, data mutatiesignalering en het conserveren van brondata.

De toepassing van deze data ligt op het vlak van stereo-cartografie, mutatiesignalering, handhaving, bodemdaling (Nedmag, veenoxidatie) en tariefdifferentiatie heffing. De software voor deze toepassingen is reeds aanwezig binnen onze organisatie. De uitvoering heeft deels in 2019 plaatsgevonden. In 2020 zal e.e.a. mede in het kader van het IBP (InformatieBedrijfsvoeringsPlan) afgerond worden.

Stedelijk waterbeheer 2019 (732)

Krediet: € 100.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 80.000.

Restantkrediet: € 20.000.

Met de overdracht van het stedelijk water van gemeenten naar ons waterschap zijn ook investeringen gemoeid om de situatie te laten voldoen aan de eisen. Het betreft dan vooral het wegwerken van achterstallig onderhoud aan waterbodems en kunstwerken. In overleg met de gemeenten wordt beoordeeld welke investeringen noodzakelijk zijn en op basis hiervan zal een prioritering worden gemaakt. Momenteel wordt gewerkt aan diverse trajecten. Dit betreft een vervolg op de voorgaande trajecten onder project 731. Ook medio 2020 worden een aantal trajecten in voorbereiding genomen. De uitvoering voor deze trajecten staan gepland in het najaar van 2020 en het voorjaar van 2021.

Beheerprogramma Natuurvriendelijke oevers (740)

Krediet: € 2.951.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 694.000.

Restantkrediet: € 2.258.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 3.962.000 is verlaagd met in totaal € 986.000 naar € 2.976.000. Van deze € 986.000 is € 236.000 ingezet voor het project afwateringskanaal Fiemel (655) en € 750.000 om projecten in de agrarische sector mogelijk te maken die bijdragen aan het verbeteren van de waterkwaliteit Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) (773). Daarnaast is er nog € 25.000 ten laste van dit krediet ingezet voor project Kadetraject Tjuchem (822). Deze verlaging is met name mogelijk doordat we POP3 subsidie hebben kunnen realiseren binnen het KRW-programma.

In 2019 is het werk gegund en in uitvoering gegaan voor de aanleg van ca. 10 kilometer NVO in de provincie Groningen, verdeeld over de kanalen Hunze-Veenkoloniën en Westerwolde. Inmiddels is 8 kilometer hiervan gerealiseerd. Daarnaast is door aankoop van gronden aanvullend nog 1,5 km NVO

aangelegd in het Stadskanaal. In de toekomst zullen ook nog op diverse andere trajecten NVO worden aangelegd. Dit zal onder meer plaatsvinden in het Noord-Willemskanaal, Duurswold en Oldambt.

Beheerprogramma Vispassages (741)

Krediet: € 552.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 52.000.

Restantkrediet: € 500.000.

Het krediet is in 2019 met € 177.000 verhoogd voor het toepassen van visvriendelijke pompen voor de vispassage bij gemaal Oostermoer.

In 2018 is een onderzoek uitgevoerd voor de vispassage bij gemaal Oostermoer. Er is gekeken naar de mogelijkheid om de vispassage in combinatie met pomprenovatie uit te voeren. Er is eveneens een POP3 subsidie voor deze vispassage aangevraagd als onderdeel van een gecombineerde aanvraag met externe projecten. Deze subsidie is in 2019 gehonoreerd. De uitvoering zal in 2020 en 2021 plaatsvinden.

Maatregelen waterlichaam Drentsche Aa (742)

Krediet: € 2.010.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 257.000.

Restantkrediet: € 1.753.000.

Het krediet is met € 1.905.000 verlaagd, doordat het project Rolderdiep in de volgende programmaperiode (2022-2027) wordt uitgevoerd.

In het kader van het project Beekverhoging zijn voor drie trajecten van de Drentsche Aa uitvoeringsplannen in voorbereiding. Het betreft hier het Loonerdiep-Taarlooschediep, Anloërdiep en Zeegserloopje. Deze plannen zullen in 2020 ter besluitvorming worden voorgelegd. In 2020 en 2021 vindt vervolgens de uitvoering plaats. Ook is het plan voor hermeandering van het Witterdiep in voorbereiding. Het plan zal in 2020 ter besluitvorming worden voorgelegd en in 2020 en 2021 worden uitgevoerd. De hermeandering en het opheffen van barrières voor vismigratie van het Rolderdiep maken onderdeel uit van de bredere inrichting Rolderdiep. Dit project wordt getrokken door Prolander. De planvoorbereiding is gestart. Het beschikbaar krijgen van gronden is hierin een belangrijk en tijdrovend onderdeel. Hierdoor zal de feitelijke inrichting waarschijnlijk pas in de volgende planperiode (2022 – 2027) gerealiseerd kunnen worden.

Maatregelen waterlichaam De Hunze (744)

Krediet: € 5.693.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 110.000.

Restantkrediet: € 5.583.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 8.392.000 is met € 2.699.000 verlaagd naar € 5.693.000, doordat er een POP 3 subsidie is beschikt. Dit bedrag is ingezet om het DAW-beleid te financieren. Het deelgebied Bronnegermaden zal in de volgende programmaperiode (2022-2027) worden uitgevoerd. Zie hiervoor ook project 773. In het Hunze gebied is het projectplan voor het deelproject Paardetangen vastgesteld. De planvorming voor project De Branden loopt nog door tot 2021.

Maatregel waterlichamen Zuidlaardermeer (745)

Krediet: € 2.565.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 2.565.000.

Het opstellen van het inrichtingsplan Zuidlaardermeer is in 2018 opgepakt en in het najaar van 2019 is het maatregelplan in het algemeen bestuur behandeld. Samen met de belanghebbende partijen rondom het Zuidlaardermeer en de betrokken partners werken we nu en de komende jaren aan de uitwerking en uitvoering van verschillende maatregelen.

Vervanging Landmeetapparatuur 2019 (746)

Krediet: € 25.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 14.000.

Restantkrediet: € 11.000.

Door aanpassing van ons inwinsysteem en vereenvoudiging van het proces in combinatie met aanpassing van BGT-inwinning zijn we in staat geweest om beide sets te vervangen. Ter uniformering van de inwinmethode is een derde set aangeschaft voor een regiobeheerder. Een vierde set is voorzien in 2020.

IM 2019 (747)

Krediet: € 625.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 374.000.

Restantkrediet: € 251.000.

In 2019 zijn voor de standaardisatie binnen de procesautomatisering een aantal modems van objecten vervangen. Daarnaast zijn een aantal laptops en computers vervangen, aangezien deze het einde van hun levensduur hadden bereikt. Tot slot is er software aangeschaft ten behoeve van het informatie bedrijfsvoeringplan. Voor 2020 staan firewalls op locaties en een nieuw pasjessysteem op de planning.

Vervanging onderhoudsbeheersysteem (751)

Krediet: € 275.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 219.000.

Restantkrediet: € 56.000.

Op dit moment werkt ons waterschap met het onderhoudsbeheersysteem McMain.

Dit systeem is verouderd en hierdoor aan vervanging toe. Er is geïnventariseerd waaraan het nieuwe onderhoudsbeheersysteem moet voldoen, er is een fasering en planning opgesteld en de aanbesteding is afgerond. Momenteel wordt de implementatie volgens opgestelde fasering en planning uitgevoerd.

Boezemkades Winschoterdiep en Pekel Aa (755)

Krediet: € 5.200.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 3.565.000.

Restantkrediet: € 1.635.000.

Dit betreffen werkzaamheden die worden verricht aan kaden die niet aan de norm voldoen.

Het betreft hier 7,9 km kade langs de Pekel Aa, 2,2 km langs het Winschoterdiep en 1 km langs de Rensel. De werkzaamheden aan het Winschoterdiep en de Rensel zijn in 2018 uitgevoerd, evenals een deel van de Pekel Aa. Het volledige traject Pekel Aa is in 2019 uitgevoerd. Door slechte weersomstandigheden in het najaar van 2019 is de oplevering van het project doorgeschoven naar april 2020. Vanuit de gemeente Oldambt is het aan te brengen (breder) fietspad aangelegd. Deze werkzaamheden worden door de gemeente gefinancierd.

Boezemkade Drents Diep (756)

Krediet: € 2.120.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 2.045.000.

Restantkrediet: € 75.000.

De boezemkade langs camping Meerwijck aan het Drents Diep voldoet niet aan de veiligheidsnormen van gewenste stabiliteit. De voorbereiding en aanbestedingsfase van het versterken van deze boezemkade is in 2018 afgerond. De werkzaamheden zijn in 2019 gefaseerd uitgevoerd.

In de eerste fase is een stalen damwand geplaatst. In de tweede fase zijn de kades versterkt en geprofileerd. De kade is stabiel opgezet en met een laag klei afgedekt. Gedurende de werkzaamheden is de dijk gemonitord door het plaatsen van o.a. waterspanningsmeters. De werkzaamheden zijn in 2019 afgerond. Oplevering en nazorg zal in 2020 plaatsvinden.

Dijkversterking Tusschenklappenpolder (757)

Krediet: € 575.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 169.000.

Restantkrediet: € 406.000.

In 2019 is onderzoek gedaan naar niet gesprongen explosieven en is de strategie bepaald voor het leggen van kabels en leidingen voor de dijkversterking. Verder is er opdracht verstrekt voor grondonderzoek. In 2020 zal op basis van de onderzoeken verder bepaald worden hoe de dijkversterking wordt uitgevoerd.

Boezemkades oeverfixaties (758)

Krediet: € 1.400.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.032.000.

Restantkrediet: € 368.000.

De beschoeiing van het Termunterzijldiep verkeert in slechte staat. De palen en schotten zijn vergaan. De werkzaamheden zijn in 2019 grotendeels uitgevoerd. In 2020 zullen nog enkele aanvullende werkzaamheden worden afgerond.

Vervanging gemaal Weerdijk (765)

Krediet: € 287.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 289.000

Restantkrediet: € -2.000.

Door de marktwerking en het visveilig maken van het vijnzelgemaal is het krediet met € 102.000 verhoogd in 2019.

Het gemaal Weerdijk ligt ten noorden van Nieuwolda. De locatie is enigszins complex. De bereikbaarheid is beperkt en er moet door een regionale kering worden gegraven.

Inmiddels is het gemaal gereed, maar het terrein moet nog worden afgewerkt. Naar verwachting zal het krediet uiteindelijk met ongeveer € 7.500 worden overschreden. Deze overschrijding wordt veroorzaakt doordat extra kosten gemaakt zijn voor het verwijderen van een bestaande kabel. Het nieuwe gemaal is naast het oude gemaal gebouwd. Het oude gemaal kon zo volgens plan in bedrijf blijven tot het nieuwe gemaal klaar is. Bij de ontgraving van de bouwkuip bleek echter, in tegenstelling tot wat op tekeningen vermeld stond, de voedingskabel van de bestaande pomp anders te liggen. De kabel moest worden verwijderd om het nieuwe gemaal te kunnen bouwen. Er is tijdelijk een noodpomp aangevoerd en de bestaande elektrische aansluiting is verplaatst door Enexis. Deze kosten waren vooraf niet ingeschat.

Vervanging verwarmingsketels waterschapskantoor (770)

Krediet: € 700.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 38.000

Restantkrediet: € 662.000.

In 2018 heeft een onderzoek naar de warmteopwekking van het waterschapskantoor plaatsgevonden.

Vervanging van de gasketels of het kantoor volledig gasloos klimatiseren waren hierbij de twee varianten. Uiteindelijk is door het algemeen bestuur besloten om de gasketels te vervangen door warmtepompen en hierbij tevens een revisie aan de luchtbehandelingskasten uit te voeren.

Het gasloos maken van het gebouw vergt een grotere investering dan het vervangen door gasketels.

In oktober 2019 heeft het algemeen bestuur een krediet van € 700.000 vrijgegeven voor het vervangen van de verwarmingsketels en gasloos klimatiseren van het waterschapskantoor.

Dit project zal, gezien de onderlinge samenhang (het gebouwbeheersysteem stuurt de verwarmingsketels aan), worden samengevoegd met het project vernieuwing gebouwbeheersysteem waterschapskantoor (771).

Vernieuwing gebouwbeheersysteem waterschapskantoor (771)

Krediet: € 70.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0

Restantkrediet: € 70.000.

Door het verbouwen van het atrium, de wachtruimte en de receptie in 2019 is het project "Vernieuwing gebouwbeheersysteem waterschapskantoor" naar 2020 doorgeschoven. Inmiddels zijn de gesprekken gestart en wordt er een planning voor 2020 gemaakt. Dit project zal, gezien de onderlinge samenhang (het gebouwbeheersysteem stuurt de verwarmingsketels aan), worden samengevoegd met het project vervanging verwarmingsketels waterschapskantoor (770).

Vervangen telemetrie onderstations (772)

Krediet: € 1.575.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.449.000

Restantkrediet: € 126.000.

In 2018 is gestart met het ombouwen van 130 telemetrie onderstations. Vooraf heeft er een inventarisatie plaatsgevonden en is gestart met het ontwikkelen van nieuwe software. Daarnaast zijn elektrotechnische tekeningen opgesteld. Inmiddels zijn 115 objecten omgebouwd. De resterende objecten zullen in 2020 worden omgebouwd.

DAW bijdrage regionale regeling (773)

Krediet: € 2.150.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 865.000.

Restantkrediet: € 1.285.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 1.400.000 is met € 750.000, uit het krediet van KRW-programma, verhoogd tot € 2.150.000.

Dit betreft het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW), waarmee projecten van de agrarische sector in Groningen en Drenthe worden gefinancierd. De feitelijke subsidieverstrekking loopt via de provincies. Het waterschap verstrekt bijdragen aan de provincies voor subsidieprojecten.

Duurzame energie (776)

Krediet: € 1.898.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 1.640.000.

Restantkrediet: € 258.000.

In 2019 zijn op 9 RWZI locatie zonnenvelden gerealiseerd. Het plaatsen van de windmolens zal niet doorgaan in verband met het niet verlenen van vergunningen. Om deze reden is het hiervoor bestemde krediet (€ 206.000) overgeplaatst naar Duurzaamheid nog in te vullen (811).

De plaatsing van de zonnepanelen op de locatie Veele is naar 2021 doorgeschoven in verband met een bredere scope van de opdracht. Hiervoor zal in de loop van 2020 bij het AB een voorbereidingskrediet worden aangevraagd.

Digitale handtekening (788)

Krediet: € 50.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 4.000.

Restantkrediet: € 46.000.

In verband met de ontwikkeling van het Informatie Bedrijfsvoering Plan (IBP) is er in 2019 slechts beperkt ingezet op de verdere ontwikkeling. Deze zal in 2020 afgerond worden bij de uitvoering van het IBP, aangezien de digitale handtekening als taak is opgenomen in het IBP.

Open informatieportaal 2019 (793)

Krediet: € 30.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 24.000.

Restantkrediet: € 6.000.

Voor de uitbreiding van ons open informatieportaal wordt onder andere gebruik gemaakt van externe ondersteuning om geïnventariseerde vragen van partijen als ingelanden, bureaus en overheden te vertalen naar gebruiksklare informatie. Deze wordt via een webservice opengesteld via onze eigen website en via het Gegevens Knooppunt Groningen (GKG).

Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) 2^e tranche (796)

Krediet: € 400.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 281.000.

Restantkrediet: € 119.000.

In het eerste jaar van deze 2^e tranche werd de verplichting gerealiseerd om de BGT volgens het Informatie Model Geo compleet te maken. Bovendien vindt er een actualisatieslag plaats. Tenslotte zal ook de voorbereiding plaats vinden om de BGT als basis ondergrondkaart voor de leggers en beheerregisters in te voeren. De werkzaamheden lopen en zullen in 2020 en 2021 verder uitgevoerd worden.

Apparatuur debietmetingen (798)

Krediet: € 220.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 129.000.

Restantkrediet: € 91.000.

Dit betreft de aanschaf en plaatsing van apparatuur voor continue debietmetingen en waterkwaliteitsmetingen. Op een aantal strategische plaatsen zijn monsternamekasten geïnstalleerd, waarmee het mogelijk is om dagelijks monsters te verzamelen i.p.v. eens per maand. De geconserveerde monsters worden eens per twee weken opgehaald en geanalyseerd op nutriënten door ons laboratorium. De locaties zijn gekozen op basis van een prioritering en zijn in alle gevallen locaties waar grote hoeveelheden water langs stroomt. Belangrijke knooppunten op onze aanvoertroute noord en zuid worden nu dagelijks bemonsterd. Ook een aantal locaties die belangrijk zijn voor bijvoorbeeld de waterbalans van het Zuidlaardermeer en de Hunze zijn ingericht. Aan het Noord Willemskanaal is eveneens een monsternamekast geïnstalleerd. In 2020 zal er nog nazorg plaatsvinden.

Trommelzeven RWZI Gieten en Assen (799)

Krediet: € 100.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 71.000

Restantkrediet: € 29.000.

Dit betreft een voorbereidingskrediet voor het nemen van maatregelen voor verdere fosfaatverwijdering bij de RWZI's Assen en Gieten. In 2018 en 2019 is samen met een extern bureau gewerkt aan de voorbereiding van de aanbesteding. Van groot belang bij het nemen van maatregelen is het behalen van de gestelde kwaliteitseisen. Het gaat dan met name om het verwijderingsrendement en om de gewenste uptime van de installaties. In de loop van 2020 verwachten we het uitvoeringskrediet aan te vragen en aan te besteden.

Zonnecarports parkeerterrein (810)

Krediet: € 555.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 555.000.

Inmiddels vindt overleg plaats met de gemeente Veendam ten aanzien van de randvoorwaarden vanuit het bestemmingsplan en welstandseisen.

Duurzaamheid nog in te vullen (811)

Krediet: € 342.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 342.000.

In de meerjarenraming is van 2017 tot en met 2020 jaarlijks een investeringsbedrag opgenomen van € 1 miljoen voor duurzaamheidsmaatregelen, totaal € 4 miljoen. Dit bedrag is opgenomen om in 2020 onze doelstellingen met betrekking tot energiereductie en zelfopwekking te realiseren.

Van de beschikbaar gestelde € 4 miljoen voor duurzaamheidsmaatregelen is per 31 december 2019 ongeveer € 3,7 miljoen geclaimd. Over de besteding van het (geringe) restant wordt momenteel nog onderzoek gedaan.

Visveiligheid maatregel bij gemaal Duurswold (819)

Krediet: € 100.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 100.000.

Het visveilig maken van de pompen van gemaal Duurswold komt voort uit de in juli 2018 vastgestelde visie vismigratie "Van Wad tot Aa" voor de periode 2018-2027. In 2019 en 2020 wordt een technisch vooronderzoek uitgevoerd m.b.t. het visveilig maken van gemaal Duurswold.

Aanschaf laboratorium apparatuur 2019 (820)

Krediet: € 200.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 221.000.

Restantkrediet: € -21.000.

Er is een GC-MSMS aangeschaft die gebruikt wordt voor de bepaling van organochloorbestrijdingsmiddelen (OCB) en polychloorbifenylen (PCB). De oude apparatuur was vanwege ouderdom (ca 20 jaar) niet meer bedrijfszeker en onderdelen waren op korte termijn niet meer verkrijgbaar. Daarnaast is deze nieuwe apparatuur geschikt voor het meten van diverse gewasbeschermingsmiddelen. Deze analyses worden op dit moment nog uitbesteed, maar zullen vanaf eind 2020 zelf worden verricht. De apparatuur wordt in de loop van 2020 bedrijfsklaar gemaakt. De aanbesteding van deze apparatuur is duurder uitgevallen dan was voorzien. Dit leidt tot een overschrijding van het beschikbaar gestelde krediet met € 21.000.

Kadetragect Tjuchem (822)

Krediet: € 125.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 0.

Restantkrediet: € 125.000.

Het kadetragect in Tjuchem maakt onderdeel uit van het kadetragect Steendam-Tjuchem en wordt op deze locatie gecombineerd met de aanleg van een natuurvriendelijke oever en een stapsteen voor de ecologische verbindingszone tussen Midden-Groningen en Blauwe Stad. Voor dit tragect is een Europese subsidie en subsidie bij de provincie Groningen aangevraagd. De Europese subsidie is echter niet toegekend. Momenteel wordt nog gezocht naar alternatieve financiering. Op basis van de uitkomsten van deze alternatieve financiering wordt een vervolg gegeven aan dit project.

Maatregelen Hondshalstermeer (823)

Krediet: € 225.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 12.000.

Restantkrediet: € 213.000.

Het oorspronkelijke krediet van € 450.000 is met € 225.000 (50%) verlaagd naar € 225.000, aangezien een POP3 subsidie is beschikbaar.

Het Hondshalstermeer in het watersysteem Oldambt voldoet op dit moment niet aan de waterkwaliteitsdoelen van de KRW. Het meer is troebel en er is weinig onderwaterleven aanwezig. Een watersysteemanalyse en een doorrekening van mogelijke maatregelen zijn in 2018 uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat het creëren van luwe zones in de ondiepe delen van het meer de meest efficiënte manier is om de doelen te behalen. Hiervoor is het nodig om elementen in het water aan te brengen die golven en wind breken. Daarom worden over ca. 1.600 m palenrijen aangebracht. De vorm daarvan en de toe te passen materialen zijn in 2019 bepaald. Daarnaast heeft afstemming plaatsgevonden met Staatsbosbeheer (eigenaar van het meer). Grondaankopen zijn niet nodig. In 2019 is een plan uitgewerkt en afgestemd met belanghebbenden en betrokkenen. Aanbesteding en uitvoering is voorzien in 2020.

Baggeren stedelijk gebied 2019 (824)

Krediet: € 225.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 129.000.

Restantkrediet: € 96.000.

De watergangen Drouwenermond en Valthermond stonden gepland om te worden gebaggerd.

Uiteindelijk is alleen Drouwenermond gebaggerd. Valthermond is niet gebaggerd, omdat uit nader onderzoek blijkt dat dit niet het gewenste resultaat zou opleveren. Baggeren zal hydraulisch niet direct meerwaarde opleveren en ecologisch gezien zelfs schade kunnen veroorzaken. Daarom is gekozen om extensiever onderhoud te gaan uitvoeren (door eigen onderhoudsdienst).

Het baggeren van diverse watergangen in het kassengebied Klazienaveen is door de PFAS problematiek nog niet uitgevoerd. Momenteel is onderzoek gaande naar de mogelijkheden om dit traject in 2020 alsnog te baggeren.

Herstel vispassages Hongerige Wolf en Sans Souci (851)

Krediet: € 230.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 95.000.

Restantkrediet: € 135.000.

Als waterschap hebben wij medio 2014 opdracht gegeven voor het realiseren van de vispassages Sans Souci en Hongerige Wolf. De passages zijn belangrijk voor onze KRW-opgave en zijn bijzonder, omdat ze een boezemkade kruisen. Gedurende het hele bouwtraject zijn er veel problemen geweest met de aannemer. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een lekkende vispassage in een boezemkade. Op basis van de verwachting dat wij een eventuele rechtszaak zouden verliezen heeft het DB besloten een voorstel tot minnelijke schikking te doen. Hierover is overeenstemming bereikt met de aannemer. De vispassages zullen nu hersteld moeten worden. De aanleg van deze vispassages is als KRW-maatregel uitgevoerd met Waddenfonds-subsidie. Voor de toekenning van deze subsidie (€ 280.000) moeten de passages eind 2020 en 2021 functionerend worden opgeleverd.

Van het oorspronkelijke project kan vanwege de slechte kwaliteit slechts € 95.000 worden hergebruikt. De herstellkosten bedragen € 415.000. De subsidie zal naar verwachting € 280.000 bedragen. Het uiteindelijke krediet bedraagt hiermee € 230.000 ($€ 95.000 + € 415.000 - € 280.000$).

Afgesloten projecten in 2019

In 2019 zijn projecten met in totaal een krediet van € 23,1 miljoen afgesloten. Van de in 2019 afgesloten projecten is € 2,6 miljoen van het krediet niet besteed. Deels is dit het gevolg van lagere kosten, onder andere door aanbestedingsvoordelen, en deels door het (gedeeltelijk) schrappen van projecten. De afgesloten projecten staan genoemd in bijlage 2 "Overzicht afgesloten projecten 2019". Deze projecten zijn grotendeels binnen het beschikbare krediet uitgevoerd. Bij de projecten die niet binnen het beschikbare krediet zijn uitgevoerd, wordt een toelichting op de overschrijding gegeven. De in 2019 afgesloten projecten worden hieronder toegelicht.

Herinrichting Oude Veenkoloniën, blok 3 (031)

Krediet: € 112.000. Uitgaven tot en met 2019: € 18.000.

Restant krediet: € 94.000.

Dit betrof vooral de procedurele en financiële afwikkeling van het herinrichtingsplan Oude Veenkoloniën, blok 3. Er zijn geen grootschalige werken meer uitgevoerd. Met dit krediet zijn hoofdzakelijk nog uit te keren schadevergoedingen betaald.

Vismigratie KRW-kanalen Hunze-Veenkoloniën (242)

Krediet: € 570.000. Uitgaven tot en met 2019: € 669.000.

Restantkrediet: € -99.000.

Vispassages waddenfonds (479)

Krediet: € 295.000. Uitgaven tot en met 2019: € 542.000.

Restantkrediet: € -247.000.

Deze twee projecten betreffen het realiseren van een aantal vispassages in ons beheergebied. Wij hebben bijgedragen aan een aantal vispassages in het Amerdiep, Deurzerdiep en Anreperdiep. Daarnaast is een bijdrage geleverd aan het visvriendelijk maken van gemaal Ennemaborgh. Ook hebben wij bijgedragen aan de realisatie van een vijftal andere vispassages, die als onderdeel van het Waddenfonds project "Van Wad tot Westerwoldse Aa" gerealiseerd worden. Het betreft hier de locaties: stuw De Bult, stuw Veelerveen, stuw De Tjamme, gemaal Hongerige Wolf en de sluizen bij Nieuwe Statenzijl. Het overige deel van de kosten wordt betaald vanuit een subsidie van het Waddenfonds en een bijdrage van Rijkswaterstaat. Op de vispassages bij gemaal Sans Souci en gemaal Hongerige Wolf na zijn alle vispassages gerealiseerd.

De aanleg van de vispassages bij gemaal Sans Souci en gemaal Hongerige is vertraagd i.v.m. een conflict met de oorspronkelijke aannemer. Deze vispassages zullen, zoals reeds aangegeven in de najaarsrapportage 2019, nog hersteld worden (zie project 851).

De totale overschrijding op deze projecten wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het nadeel op de vispassages Sans Souci en Hongerige Wolf. Zoals in de najaarsrapportage 2019 aangegeven bedraagt het uiteindelijke netto nadeel (zonder subsidies) van deze twee passages € 537.000. Het budget van beide passages was € 130.000 (rekening houdende met subsidies). Hierdoor resteert een overschrijding van € 407.000. Dit wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat de subsidies voor de vispassages Sans Souci en Hongerige Wolf niet meer op deze projecten verantwoord worden, maar op project 851. De overige passages zijn gerealiseerd met een lagere besteding van € 61.000. De totale kredietoverschrijding bedraagt derhalve € 346.000 (€ 407.000 - € 61.000).

Groot onderhoud stuwen (467)

Krediet: € 200.000. Uitgaven tot en met 2019: € 196.000.

Restantkrediet: € 4.000.

Op basis van inspecties en risico's zijn civieltechnische werkzaamheden verricht aan de in- en uitstroom damwandconstructies van stuwen. Een zestal stuwen is voorzien van een nieuwe

damwandconstructie. Daarnaast is op basis van de technische status de elektrische installatie van één stuw vervangen. Een drietal stuwen is volledig werktuigkundig gereviseerd evenals de grote 2e schuif (oost) van stuw Vleddermond. De houten klep van stuw Ruiten Aa is vervangen door een nieuw gecoat stalen exemplaar. Tevens zijn instandhoudingswerkzaamheden verricht aan een drietal kleinere stuwen.

Groot onderhoud sluizen (496)

Krediet: € 200.000. Uitgaven tot en met 2019: € 236.000.

Restantkrediet: € -36.000.

In het kader van dit project wordt groot onderhoud (op basis van inspecties) uitgevoerd aan o.a. deuren, taatsen, drempels, schuiven en E-installaties van sluizen en remmingswerken, die een cyclus hebben van 20 tot 40 jaar.

In 2019 zijn o.a. de onderstaande werkzaamheden uitgevoerd:

- Stuw/sluiz Alteveer: instandhoudingsonderhoud metselwerk
- 4^e Verlaat Musselkanaal: nieuwe boven- en beneden deuren, drempels en taatsen
- 3^e Verlaat: herstel beschadigde bovendeuren, taatsen en drempel
- 5^e Verlaat: houten schuurtje asbestverwijdering en renovatie

Naar aanleiding van aanvaringsschade aan het 3^e Verlaat, deels door verzekering gedekt, zijn na inspectie een aantal aanvullende onderhoudswerkzaamheden uitgevoerd. Deze werkzaamheden waren niet gepland, maar het was (mede financieel gezien) praktisch om dit tegelijkertijd met het schadeherstel op te pakken. Verder is de planning 2019 deels doorgeschoven naar 2020. Uiteindelijk resteert een overschrijding van € 36.000.

Vervanging hekwerk zeedijk (602)

Krediet: € 50.000. Uitgaven tot en met 2019: € 50.000.

Restantkrediet: € 0.

In 2019 is vervanging van hekwerk zeedijk uitgevoerd op een vervolg deeltraject langs polder Breebaart en is een volgende (beschadigde) overgang voor rundvee van de steunberm naar de kwelders vervangen door een verzwaarde constructie. De komende jaren zullen jaarlijks vee overgangen worden vervangen door een robuuste verzwaarde constructie. Ook worden elk jaar de slechtste delen van het hekwerk vervangen door een nieuw en duurzamer hekwerk.

Zoek en vind in GIS/Mylex (620)

Krediet: € 20.000. Uitgaven tot en met 2019: € 4.000.

Restantkrediet: € 16.000.

Dit betreft de aansluiting van de GIS-database op de Mylex zoekmachine, teneinde ook de GIS-data organisatie breed vindbaar te maken. In verband met de ontwikkeling van het Informatie Bedrijfsvoering Plan (IBP) is er in 2018 terughoudend ingezet op verdere ontwikkeling. Bij de uitvoering van het IBP in 2019 is dit verder opgepakt. Gezien de mogelijke oplossingen hiervoor kunnen we dit deel van het krediet afsluiten en volstaat het krediet wat momenteel nog loopt. Zie ook bijlage 1 "kredietoverzicht per 31 december 2019".

Schouwbare sloten (647)

Krediet: € 30.000. Uitgaven tot en met 2019: € 30.000.

Restantkrediet: € 0.

Dit project omvatte het in schouwbaar staat brengen van aangewezen schouwsloten. Vanaf 2013 zijn nog maar weinig nieuwe schouwsloten aangewezen. De sloten die in eerste instantie niet in schouwbaar staat waren, dienden door het waterschap éénmalig geschoond te worden.

IM 2016 (648)

Krediet: € 310.000. Uitgaven tot en met 2019: € 276.000.

Restantkrediet: € 34.000.

Dit krediet was bestemd voor het vervangen van de modems op de buitenlocaties, de aanschaf van laptops, een aantal zaken in het kader van informatiebeveiliging, het project Digitale Overheid, het vervangen van de telefooncentrale en een upgrade van het hoofdpststelsel.

Met de vervanging van modems op de buitenlocaties is in 2017 gestart door het aanschaffen van demo en test modems. Er heeft een gedegen test plaatsgevonden en de keuze is gevallen op een standaard modem. De vervanging is in 2018 afgerond. Ook de vervanging van de laptops heeft inmiddels plaatsgevonden. Tevens zijn de noodzakelijke zaken met betrekking tot informatiebeveiliging geregeld.

Voor de Digitale overheid zijn de systemen ingericht die betrekking hebben op de nieuwe Omgevingswet.

In eerste instantie maakte de vervanging van de telefooncentrale ook onderdeel uit van dit krediet. Er is echter gekozen voor een vervanging door mobiele telefoons. Deze mobiele telefoons kennen doorgaans een beperkte levensduur van 2 jaar en worden niet geactiveerd, maar ten laste van de exploitatie gebracht. In de najaarsrapportage 2018 is hiervoor € 100.000 extra budget opgenomen. Een gedeelte van het krediet voor de vervanging van de telefooncentrale (€ 125.000) is hierdoor vrijgevallen. Het restant van het krediet (€ 25.000) is in 2019 gebruikt voor de vervanging van een aantal vaste telefoons (onder andere voor de receptionisten). Daarnaast heeft een upgrade plaatsgevonden van het hoofdpststelsel.

IM 2017 (649)

Krediet: € 795.000. Uitgaven tot en met 2019: € 776.000.

Restantkrediet: € 19.000.

Het ICT-opslagsysteem ten behoeve van alle waterschapgegevens is vervangen. Daarnaast is een nieuwe serveromgeving ten behoeve van de applicaties en werkplekken aangeschaft. In 2018 en 2019 zijn de meer verouderde systemen vervangen. Om aan de opgaven t.a.v. digitale overheid en Omgevingswet te voldoen is in de ondersteunende applicaties geïnvesteerd. Eveneens is de beveiliging van het netwerk naar een hoger niveau getild.

Kanaal Fiemel (655)

Krediet: € 1.111.000. Uitgaven tot en met 2019: € 963.000.

Restantkrediet: € 148.000.

Dit betreft het baggeren, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en het herstellen van oeverfixatie in het afwateringskanaal Fiemel. Het project zou in 2017 worden uitgevoerd. Echter is er vertraging ontstaan vanwege een noodzakelijk onderzoek naar niet gesprongen explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. De uitvoering van het reguliere werk is begin 2019 afgerond. In 2019 zijn nog restwerkzaamheden uitgevoerd en heeft sanering plaatsgevonden van de asbest die is aangetroffen in de bagger. Deze asbest is verwijderd en afgevoerd. In de najaarsrapportage is hiervoor reeds een nadeel van € 175.000 gemeld. De totale kosten voor de asbestsanering zijn ten laste van de exploitatie geboekt.

Slochterdiep en zijtakken (679)

Krediet: € 15.381.000. Uitgaven tot en met 2019: € 13.164.000.

Restantkrediet: € 2.217.000.

In de AB-vergadering van 2 juli 2014 is het projectplan Inrichting Slochterdiep en zijtakken vastgesteld. In het projectplan Inrichting Slochterdiep en zijtakken zijn de maatregelen beschreven die nodig zijn om de inrichting van het Slochterdiep en zijtakken op kosteneffectieve wijze voor een groot deel te laten voldoen aan de geldende beleidskaders en normen voor kadehoogte, kade- en

oeverstabiliteit, inrichting van natuurvriendelijke oevers en doorvoercapaciteit en bevaarbaarheid. De uitvoering is in 2018 succesvol afgerond. In 2019 zijn de laatste werkzaamheden uitgevoerd en is het project afgesloten. Door een meevaller op de aanneemsom en een goede samenwerking met de aannemer (slimme oplossingen) is het project ruim binnen het krediet gebleven.

Aanschaf onderhoudsmachines 2019 (685)

Totaal krediet: € 1.200.000. Uitgaven tot en met 2019: € 1.019.000.

Restantkrediet: € 181.000.

In 2019 is een machine besteld die door lange levertijd pas in 2020 kan worden afgeleverd. Een deel van het restantkrediet (€ 166.000, gelijk aan de aangegane verplichting) zal naar 2020 worden overgeheveld. De overige € 15.000 kan worden afgesloten.

Zie ook bijlage 1 "kredietoverzicht per 31 december 2019".

Vervangen diverse beschoeiingen 2019 (686)

Totaal krediet: € 485.000. Uitgaven tot en met 2019: € 473.000. Restantkrediet: € 12.000.

De werkzaamheden bestonden uit het vervangen van oeverbeschoeiingen conform het beleid t.a.v. onderhoud aan oeverfixaties. Hiervoor is in 2015 een meerjarig bestek aanbesteed.

De volgende trajecten zijn in 2019 uitgevoerd:

- Beukemasloot, Kropswolde
- Blijhamsterweg, Bellingwolde
- Lodijck, Sappemeer
- perceel HS Agri, Tripscompagnie
- Numero dertien, Veendam
- Oosterzandenlaan – Kooilaan, Siddeburen

Oplossen knelpunten landelijk gebied 2019 (687)

Krediet: € 238.000. Uitgaven tot en met 2019: € 238.000.

Restantkrediet: € 0.

In 2019 zijn verspreid over het beheersgebied knelpunten in de water aan- en afvoer opgelost. Het betreft o.a. het lager leggen en het vernieuwen van duikers, waaronder een aantal plaatstalen (Armco-) duikers. Verder zijn een aantal knelpunten opgelost die aan het licht kwamen tijdens de droge zomer van 2018. Dit betreft de vergroting van een aantal duikers en inlaten en een stuw.

Cultuurhistorisch erfgoed (688)

Krediet: € 50.000. Uitgaven tot en met 2019: € 51.000.

Restantkrediet: € -1.000.

De paardenstal Ter Apelkanaal was deels verzakt. In 2018 heeft er een bodemonderzoek plaatsgevonden. Door de grond te injecteren is de paardenstal weer op gelijke hoogte gebracht met de rest van het gebouw. Nadat de grond tot rust is gekomen (advies aannemer), zijn in de loop van 2019 de werkzaamheden hervat. Het metselwerk is hersteld, in het dak is een nieuw dakraam geplaatst en alle houten goten zijn rondom vervangen en voorzien van nieuw zink. Verder zijn er nieuwe kozijnen met ramen en deuren geplaatst. Daarna is het geheel geschilderd.

Herprofilen boezemkaden (692)

Krediet: € 250.000. Uitgaven tot en met 2019: € 241.000.

Restantkrediet: € 9.000.

In 2019 is ca. 3 km van de kade van het Winschoterdiep ZZ ter hoogte van Sappemeer weer op normhoogte gebracht. Eveneens is ca. 750 meter oever aan de oostzijde in het noordelijkste deel van de Westerwoldse Aa hersteld. Uitspoelingen van de oevers zijn hersteld en er is op deze delen nieuw stortsteen aangebracht.

Groot onderhoud zeeobjecten 2019 (718)

Krediet: € 200.000. Uitgaven tot en met 2019: € 191.000.

Restantkrediet: € 9.000.

Als gevolg van een inspectie van een externe partij zijn in 2019 o.a. de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- Voorbereiding vervangen besturing (hardware en software) sluis en schuiven Nieuwe Statenzijl. De oude PLC (computer voor de aansturing) is vanwege leeftijd (20 jaar oud) preventief vervangen. Tevens is een nieuw functioneel ontwerp (beschrijving van de werking van het gemaal) gemaakt. De software voor de nieuwe PLC is herschreven.
- De zuid deur van sluis Nieuw Statenzijl is opnieuw geconserveerd.
- Bij schutsluis Termunterzijl zijn de loopbrug, leuningwerk, lieren en deuren opnieuw geconserveerd.
- Bij de spuisluis van Duurswold is het betondek voorzien van nieuwe coating.

Stedelijk waterbeheer 2018 (731)

Krediet: € 76.000 Uitgaven tot en met 2019: € 62.000.

Restantkrediet: € 14.000.

Het oude slootprofiel (traject 3, 6 en 9) van de Middensloot in Wildervank is opnieuw gegraven. Het aanwezige vuil en bagger is verwijderd, duikers zijn doorgespoten en zo nodig vervangen door grotere duikers. Deze werkzaamheden zijn verricht om de Middensloot weer aan zijn afwateringsfunctie te laten voldoen. Het project is in nauw overleg met de bewoners en de gemeente Veendam uitgevoerd. In het project Middensloot deelt de gemeente Veendam voor de helft mee in de kosten.

Vervanging Ecolims (766)

Krediet: € 70.000. Uitgaven tot en met 2019: € 65.000.

Restantkrediet: € 5.000.

Ter vervanging van Ecolims is Dawaco aangeschaft. In 2018 zijn alle data overgezet. In 2019 is de module macrofauna gerealiseerd en is er tevens een export gemaakt voor de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

Basisregistratie Ondergrond (BRO) (794)

Krediet: € 100.000. Uitgaven tot en met 2019: € 124.000.

Restantkrediet: € -24.000.

Met de wettelijk verplichte invoering van deze basisregistratie moeten er aanpassingen aan onze database gedaan worden om uitwisseling met deze basisregistratie mogelijk te maken. Bovendien zal er een Geo-Technisch Archief ingericht moeten worden om ervoor te zorgen dat door ons verzamelde data beschikbaar is en blijft voor de toetsing van onze keringen in het kader van het Wettelijk Beoordelings Instrumentarium (WBI). In 2018 en 2019 is hiermee een aanvang gemaakt. Destijds was de impact van deze basisregistratie niet in te schatten. In 2020 krijgt dit een vervolg waarbij de taken uit het IBP (InformatieBedrijfsvoeringsPlan) leidend zullen zijn. De overschrijding van dit investeringskrediet is terug te brengen naar het feit dat deze basisregistratie nieuw is, waardoor er geen goede inschatting van de kosten gemaakt kon worden.

Geo Info & Metadata/data op orde (795)

Krediet: € 30.000. Uitgaven tot en met 2019: € 30.000.

Restantkrediet: € 0.

In verband met de wettelijke verplichtingen voortvloeiend uit Digitale overheid 2017, Archief 2020, Wet Open Overheid en Omgevingswet is het noodzakelijk de data op orde te krijgen en te voorzien van de voorgeschreven metadata. Buiten deze verplichting om is het ook voor onze eigen organisatie noodzakelijk om op een juiste manier met gevalideerde en complete informatie te kunnen werken.

Verkiezingen 2019 (797)

Krediet: € 721.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 321.000.

Restantkrediet: € 400.000.

Na de verkiezingen van 2015 was het uitgangspunt van de Unie van Waterschappen (UvW), dat de kosten voor de verkiezingen voor rekening van het Rijk zouden komen. Op het moment van schrijven van het Plan van aanpak verkiezingen 2019, was nog niet duidelijk of deze kosten daadwerkelijk voor rekening van het Rijk zouden komen. Uitgangspunt was dan ook dat de kosten voor rekening van de waterschappen zouden zijn. Omdat het Rijk van mening is en blijft dat de waterschappen hun verkiezingen moeten betalen, is de UvW gesprekken aangegaan met de VNG. De VNG heeft naar aanleiding van deze gesprekken de vergoeding op 12 miljoen vastgesteld. De waterschappen dienen deze kosten aan de gemeenten, die de verkiezingen organiseren, te betalen. De kosten zijn naar rato over de waterschappen verdeeld. De bijdrage van ons waterschap inclusief communicatiekosten betrof uiteindelijk € 321.000.

Lozingspunt RWZI Stadskanaal verplaatsen (800)

Krediet: € 220.000. Uitgaven en aangegane verplichtingen tot en met 2019: € 202.000.

Restantkrediet: € 18.000.

De RWZI Stadskanaal loost op het vrij kleine en stilstaande Alteveerkanaal. Deze lozing geeft regelmatig problemen in de vorm van stank, flauwe vissen en zuurstofloosheid. Door verplaatsing van het lozingspunt naar het AG Wildervanckkanaal kan, in combinatie met inrichtingsmaatregelen, de kans op een gezonde ecologische situatie in dit systeem worden vergroot.

Voorafgaand aan het verplaatsen van het lozingspunt is het eerste gedeelte (ca. 1,3 km) van het Alteveerkanaal gebaggerd. In de droge zomer van 2019 is al gebleken dat de maatregelen succesvol waren, de kwaliteit van het water in het Alteveerkanaal is toegenomen, waarbij meldingen van dode vissen zijn uitgebleven. De werkzaamheden zijn in de loop van 2019 afgerond.

Cultuurhistorisch Erfgoed (825)

Krediet: € 78.000. Uitgaven tot en met 2019: € 71.000.

Restantkrediet: € 7.000.

De gemetselde sluiskolk en sluishoofden van het Kielsterverlaat waren toe aan groot onderhoud. Het werk bestond uit het opmeten van verzakkingen en ontbrekende stenen en het herstellen van het voegwerk. Het Kielsterverlaat betreft een Rijksmoment.

Entree waterschapshuis (826)

Krediet: € 465.000. Uitgaven tot en met 2019: € 443.000.

Restantkrediet: € 22.000.

De verbouwing van de entree van het waterschapshuis is inmiddels afgerond. De wachtruimte en receptie zijn vernieuwd. Er is een beter klimaat gerealiseerd en de zichtbaarheid is verbeterd. Hiervoor is onder meer ook een scheiding gemaakt door het plaatsen van een glaswand in het atrium. Hierdoor blijft het koude gedeelte gescheiden van het warme gedeelte. Voor de inrichting van de wachtruimte is van oude sluisdeuren een tafel gemaakt. Tevens is voor de bezoekers een informatiescherm geplaatst. Dit restantkrediet zal in 2020 worden ingezet om de biodiversiteit van het terrein rondom het waterschapshuis vorm te geven.

Hoofdstuk 3 d. Waterschapsbelastingen

Het belastingstelsel bestaat uit drie heffingen: de watersysteemheffing, de zuiveringsheffing (heffing op indirecte lozingen) en de verontreinigingsheffing "nieuwe stijl" (heffing op directe lozingen). De watersysteemheffing heeft betrekking op de zorg voor de waterkering, de waterkwantiteit en de (passieve) waterkwaliteit waarbij de kosten worden toegedeeld op basis van waardeverhouding (methode Delfland).

Binnen de watersysteemheffing zijn vier belastingcategorieën: Ingezetenen, Gebouwd, Ongebouwd (niet zijnde natuur) en Natuur. Voor buitendijks gelegen gebouwde en ongebouwde objecten (niet zijnde natuur) wordt de maximale tariefdifferentiatie (tariefverlaging van 75%) toegepast. Voor alle verharde openbare wegen (basis en buitendijks) wordt vanaf 2013 een tariefdifferentiatie (tariefverhoging) van + 100% toegepast.

Tarieven 2019

De tarieven en opbrengsten over 2019 zijn als volgt:

Tarievenoverzicht

Categorie	Tarief 2019	Belasting opbrengst 2019
Ingezetenen	€ 73,15	€ 13.185.000
Gebouwd (basis)	0,04904%	€ 21.259.000
Gebouwd (buitendijks)	0,01392%	€ 7.000
Ongebouwd (basis)	€ 62,07	€ 8.607.000
Ongebouwd (buitendijks)	€ 16,09	€ 0
Ongebouwd (wegen)	€ 123,37	€ 451.000
Natuur	€ 5,51	€ 169.000
Verontreinigingsheffing	€ 73,79	€ 767.000
Zuiveringsheffing	€ 73,79	€ 39.985.000
Kwijtschelding		- € 2.691.000
Totaal belastingopbrengst		€ 81.739.000

De totale belastingopbrengst over 2019 is € 297.000 hoger dan geraamd. In hoofdstuk 2 onderdeel b wordt een gedetailleerde toelichting gegeven op de afwijkingen tussen de jaarrekening en de najaarsrapportage.

Het kwijtscheldingsbeleid

Op grond van de Invorderingswet kan aan belastingplichtigen die niet in staat zijn anders dan met buitengewoon bezwaar hun belastingaanslag geheel of gedeeltelijk te betalen, gehele of gedeeltelijke kwijtschelding worden verleend. Net als de meeste waterschappen heeft ook het algemeen bestuur van ons waterschap hiertoe besloten. Hierbij is de norm op 100% gesteld. Een norm van 100% houdt in dat in de regel kwijtschelding wordt verleend aan belastingplichtigen met een inkomen op of onder bijstandsniveau.

Kwijtschelding wordt vanaf 2018 verleend door het Noordelijk Belastingkantoor (NBK). Door het NBK wordt bij het afhandelen van de kwijtscheldingsverzoeken in een aantal gevallen samengewerkt met gemeenten, dit is voor de burger eenvoudiger en duidelijker en drukt de kosten. Kwijtschelding

beperkt zich tot de verontreinigingsheffing en de zuiveringsheffing voor particulieren en de watersysteemheffing ingezetenen. Voor de watersysteemheffing gebouwd, ongebouwd en natuurterreinen is geen kwijtschelding mogelijk omdat de eigendom van woningen, gebouwen, ongebouwd en natuurterreinen vermogen veronderstelt.

Kwijtschelding aantallen		
	2019	2018
Aantal aanvragers	16.697	13.163
Waarvan automatische kwijtschelding	6.635	6.146
Handmatig toegewezen	5.342	3.681
Totaal toegewezen	11.977	9.827
Procentueel toegewezen	71,7%	74,7%

Het aantal aanvragen is in 2019 een stuk hoger. Dit heeft een aantal oorzaken.

In 2019 hebben wij de digitale aanvraag procedure toegankelijker gemaakt. Het resultaat is dat ongeveer 70% van de aanvragen vorig jaar digitaal is gedaan. Deze nieuwe vereenvoudigde aanvraag methode heeft er ook toe geleid dat het totaal aantal aanvragen is gestegen.

Daarnaast hebben wij in 2019 de deurwaarder een verkort formulier om kwijtschelding meegegeven. Een belastingplichtige die volgens de deurwaarder in aanmerking komt voor kwijtschelding kan nu met het zetten van enkel een handtekening kwijtschelding aanvragen.

Voor 2019 werden invorderingsprocedures uiteindelijk op oninbaar gezet. Het voordeel van deze werkwijze is dat wanneer men daadwerkelijk in aanmerking komt voor kwijtschelding deze groep belastingplichtigen de komende jaren gelijk geautomatiseerde kwijtschelding ontvangt. Dit bespaart tijd en kosten. Ook zal hierdoor een verschuiving plaatsvinden tussen de kosten van kwijtschelding en de kosten van oninbaar.

Hoofdstuk 3 e. Weerstandsvermogen

De algemene reserves worden vooral gebruikt als algemeen weerstandsvermogen. Het hebben van voldoende eigen vermogen stelt ons in staat financiële tegenvallers zoals bijvoorbeeld beschreven in de risicoparagraaf op te kunnen vangen zodra ze zich voordoen.

In ons Financieel Statuut is opgenomen dat onze algemene reserves een minimum- en een maximumomvang kennen. De minimale omvang is gelijk aan de op geld gewaardeerde risico's van de risicoparagraaf. De maximale omvang is 10% van de omvang per taak. Dit maximum is vastgesteld om te voorkomen dat reserves (maar) blijven groeien. Als de omvang van de algemene reserves hoger is dan het maximum dan wordt dat "overschot" in vier gelijke delen teruggegeven aan de belastingbetalers door het verlagen van de tarieven.

Sinds 2011 hanteren wij als uitgangspunt dat de omvang van onze algemene reserves in de meerjarenperiode wordt teruggebracht tot het minimumniveau én dat het teruggeven van het overschot niet meer in vier gelijke delen hoeft te gebeuren.

Door de ruimte tussen het minimum en het maximum van de algemene reserves in te zetten was het mogelijk de lastenstijging bij ons te verlagen. Bovendien was er zo meer manoeuvreerruimte om de lastenstijging per jaar af te vlakken. De algemene reserves hebben zo (ook) een egalisatiefunctie gekregen.

Omvang risico's

Op basis van de actualisatie bij de jaarrekening 2019 van de risico-inventarisatie is de minimale omvang van de reservepositie vastgesteld op afgerond € 2,4 miljoen.

Uitkomst jaarrekening 2019

De uitkomst van de jaarrekening 2019 heeft de volgende gevolgen voor de algemene reserves.

Taak	Watersysteem-beheer	Zuiverings-beheer	Totaal
Stand 1 januari 2019 (incl. resultaat 2018)	11.094.000	1.923.000	13.017.000
Aanwending algemene reserve	1.967.000	0	1.967.000
Stand 31 december 2019	9.127.000	1.923.000	11.050.000
Mutaties resultaat 2019	-159.000	-515.000	-674.000
Stand 31 december 2019 incl. resultaat 2019	8.968.000	1.408.000	10.376.000

Deze stand afgezet tegen de vastgestelde bandbreedtes voor de minimum omvang is als volgt.

Taak	Stand per 31 december 2019	Minimum omvang	Tekort (-) t.o.v. minimum Overschot (+)
Watersysteembeheer	8.968.000	1.767.000	+ 7.201.000
Zuiveringsbeheer	1.408.000	658.000	+ 750.000
Totalen	10.376.000	2.425.000	+ 7.951.000

Bij de meerjarenraming 2021 t/m 2024 zal een voorstel worden opgenomen over de inzet van de algemene reserves.

Hoofdstuk 3 f. Financiering (treasury paragraaf)

Inleiding

Naast het treasurystatuut is de treasuryparagraaf een belangrijk instrument voor het sturen en beheersen van, verantwoord over, en toezicht houden op de treasury. Het treasurystatuut geeft de infrastructuur voor de treasury. De uitvoering van het treasurybeleid vindt zijn weerslag in de treasuryparagrafen in de begroting en de jaarrekening. In de begroting komen de concrete beleidsplannen aan de orde. In de jaarrekening gaat het om de realisatie van de plannen en om een verschil tussen de plannen en uitkomsten.

Treasurybeheer

Financieringsbehoefte 2019

De financieringsbehoefte voor 2019 was als volgt:
(bedragen x € 1 miljoen)

-	Investerings	16,3	
-	Aflossing geldleningen	<u>17,3</u>	
	Totaal		33,6

Dekking van de financieringsbehoefte:
(bedragen x € 1 miljoen)

-	Afschrijvingen (als onderdeel van de exploitatie)	18,2	
-	Opgenomen langlopende geldleningen	25,0	
-	Per saldo daling van het eigen vermogen en voorzieningen	<u>-3,3</u>	
			<u>39,9</u>
	Mutatie financieringstekort		6,3

Hieronder wordt nader ingegaan op de diverse dekkingsmiddelen.

Afschrijvingen

Investerings worden in een aantal jaren afgeschreven met verschillende termijnen voor de diverse soorten investeringen. Deze afschrijvingslasten worden jaarlijks ten laste gebracht van de exploitatiebegroting en vormen dus een onderdeel van de belastingheffing. De uitgaven van de gepleegde investeringen worden dus in feite in jaarlijkse termijnen terugontvangen.

Opgenomen langlopende geldleningen

In 2019 is een nieuwe lening opgenomen van € 25 miljoen met een looptijd van 40 jaar. Het rentepercentage is 0,25%.

Mutatie financieringstekort

Het financieringstekort per 31 december 2019 is ten opzichte van 1 januari 2019 gedaald met € 6,3 miljoen. Dit betreft enerzijds een lagere schuld in rekening-courant bij de Nederlandse Waterschapsbank van € 14,4 miljoen en anderzijds een daling van het saldo van de kortlopende vorderingen en schulden van € 8,1 miljoen.

Financiering voor de korte termijn

Volgens de Wet Fido (Financiering decentrale overheden) mag 23% van het totaal van de jaarbegroting met kort geld worden gefinancierd. Dit wordt de kasgeldlimiet genoemd. De kasgeldlimiet voor 2019 bedraagt € 21 miljoen. Daarnaast mag de kasgeldlimiet twee achtereenvolgende kwartalen worden overschreden. Hiervan wordt gebruik gemaakt omdat de kasstroom van de belastingopbrengst een piek in onze financieringsbehoefte veroorzaakt. Per ultimo 2019 bedraagt de schuld bij de Nederlandse Waterschapsbank € 2 miljoen.

Toetsing renterisico's

In de Wet Fido zijn de renterisico's gesplitst in normering voor de financiering van de vlottende schuld en de vaste schuld. Het renterisico van de vlottende schuld wordt genormeerd door de zogenaamde kasgeldlimiet. Het renterisico van de vaste schuld door de renterisiconorm. De renterisico's worden door de toezichthouder (de provincie) bewaakt. Zoals reeds eerder genoemd is de doelstelling de kasgeldlimiet niet te overschrijden. Met de renterisiconorm wordt bedoeld het bedrag aan vreemd vermogen waarover in de toekomst een hogere dan wel lagere rente moet worden betaald dan nu bestuurlijk wenselijk wordt geacht. Als norm hiervoor wordt een percentage van het begrotingstotaal (totale lasten) per 1 januari van het begrotingsjaar aangehouden. Voor waterschappen bedraagt dit percentage 30%. Met een percentage van 19% in 2019 blijft het waterschap binnen de renterisiconorm. Bij een gelijkmatige opbouw van de leningportefeuille, waarbij niet in enig jaar een onevenredig groot deel van de leningenportefeuille geherfinancierd behoeft te worden, wordt het renterisico op de vaste schuld gespreid over de jaren.

Hoofdstuk 3 g. Risicoparagraaf

Onderdeel van de jaarrekening is de risicoparagraaf.

De risicoparagraaf geeft een inventarisatie van de risico's waarvoor slechts gedeeltelijk maatregelen zijn en/of kunnen worden getroffen en die van materiële betekenis kunnen zijn voor de financiële positie van het waterschap. De risico-inschatting is gebaseerd op subjectieve aannames, waarbij het inzicht sterk afhankelijk is van vele onzekere toekomstige factoren. Aangezien deze onzekerheden niet vooraf te kwantificeren zijn, kan er geen voorziening worden gevormd.

Het weerstandsvermogen geeft aan hoeveel financiële ruimte er is om substantiële tegenvallers op te vangen, zonder dat het beleid moet worden aangepast en/of doelstellingen niet kunnen worden gerealiseerd. De omvang van het weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- de risico's;
- de weerstandscapaciteit (de algemene reserve).

De risico's relevant voor het weerstandsvermogen zijn die risico's die niet anderszins zijn ondervangen. Reguliere risico's – risico's die zich regelmatig voordoen en die veelal vrij goed meetbaar zijn – maken geen deel uit van de risico's in het onderdeel weerstandsvermogen. Hiervoor kunnen immers verzekeringen worden afgesloten of voorzieningen worden gevormd. Bij investeringsprojecten zijn de reguliere risico's onderdeel van de kostenraming die de basis vormt voor het aan te vragen investeringskrediet.

Wij hanteren voor het identificeren en kwantificeren van bedrijfsvoeringsrisico's een systematiek die het risico uitdrukt in de kans op optreden vermenigvuldigd met het gevolg, waarbij een onderscheid wordt gemaakt naar strategische, compliance (voldoen aan wet en regelgeving) of operationele gevolgen. Daarbij wegen we, indien mogelijk en van toepassing, ook het financiële aspect mee.

Met deze risicosimulatie hebben we bepaald dat het weerstandsvermogen circa € 2,4 miljoen moet zijn. De algemene reserve bedraagt per 31 december 2019 ca. € 10,4 miljoen (inclusief het resultaat 2019) en is derhalve ruimschoots toereikend voor de gesignaleerde risico's.

Als een crisis bijvoorbeeld als gevolg van een natuurramp of een terroristische aanslag zich voordoet, is het de vraag of Hunze en Aa's aansprakelijk kan worden gesteld voor de financiële gevolgen. Het waterschap zal in dergelijke gevallen hoogst waarschijnlijk over onvoldoende weerstandsvermogen beschikken om de financiële gevolgen te kunnen dragen. De verwachting is dat het Rijk bij een grote crisis zal bijdragen. Dit is bijvoorbeeld geregeld in de Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen (Wts). Deze wet geeft regels over de tegemoetkoming in schade en kosten in geval van overstromingen door zoet water, aardbevingen en andere rampen en zware ongevallen. Waterschap Hunze en Aa's houdt geen rekening met disproportionele risico's bij het bepalen van de benodigde weerstandscapaciteit. Indien het weerstandsvermogen ontoereikend zou zijn voor de gevolgen van risico's kan de onbenutte belastingcapaciteit ter dekking worden ingezet, dit leidt tot tariefverhoging.

De laatste actualisatie vond plaats bij de begroting 2020 (zie AB 20 november 2019). Ten opzichte van de begroting 2020 zijn in de paragraaf slechts kleine aanpassingen gedaan.

De belangrijkste **risico's** zoals die momenteel worden gezien betreffen, ingedeeld naar strategisch, compliance en operationeel:

STRATEGISCH

Omgevingsgerichtheid en imago

Onze omgeving stelt steeds hogere eisen aan de uitvoering van onze taken, terwijl wij in essentie een op inhoud gerichte organisatie zijn en onze kerntaken vaak een lastig te meten of ervaren langetermijneffect hebben. Hierdoor lopen wij de kans om onvoldoende te voldoen aan de eisen en verwachtingen die onze omgeving stelt. Er zal adequaat moeten worden ingespeeld op maatschappelijke ontwikkelingen en het voldoende bewust zijn van de omgeving om bijvoorbeeld projecten te kunnen realiseren. Het heeft onze blijvende aandacht om dit verder te verbeteren.

Beschikbaarheid van ICT / informatievoorziening en de verwerking van persoonsgegevens

De ontwikkelingen in dit vakgebied gaan heel snel en grijpen diep in op de processen. De afhankelijkheid van ICT en van passende informatievoorziening maken de organisatie kwetsbaar. Adequate informatiebeveiliging, digitalisering en basisgegevens zijn noodzakelijk voor zekerheid in de bedrijfsvoering en het voorkomen van datalekken. Ook de rechtmatige verwerking van persoonsgegevens heeft onze aandacht. Hiervoor zijn al maatregelen in uitvoering; ook de komende jaren zullen op dit gebied resultaten worden geboekt. Het uitvoeren van maatregelen “achteraf” sluiten we echter niet uit.

Beschikbaarheid van technologie

Het op de juiste wijze uitvoeren van onze kerntaken is sterk afhankelijk van technische oplossingen, van de mogelijkheid om ontwikkelingen hierin te volgen en om uitval en storingen op te vangen. Voor de komende jaren ligt er daarnaast een grote opgave voor zowel de primaire als de regionale kernen. Hiervoor is kennis, kunde en capaciteit nodig die mogelijk niet voldoende in de organisatie aanwezig is. Technisch personeel kan in deze behoefte voorzien, maar het arbeidsaanbod verminderd waardoor het lastig wordt te voldoen aan de toenemende technische vraagstukken. Deze afhankelijkheid van technologie en de geringe beschikbaarheid van technisch personeel geven extra risico. Het waterschap geeft in de komende periode dan ook vorm en inhoud aan een bijgestelde personeelsplanning III (periode 2017-2020), met de bedoeling om goed en voldoende personeel te krijgen en te houden.

Samenwerking

We zoeken de samenwerking met andere waterschappen en met de gemeentes in ons gebied om onze doelen te realiseren. Hierdoor ontstaat een grotere bestuurlijke complexiteit én afstand tot het concrete proces. Een voorbeeld hiervan is de beoogde samenwerking in de waterketen. Indien deze onvoldoende tot stand komt, kunnen de besparingen die afgesproken zijn in het Bestuursakkoord Water niet gehaald worden. Zorgpunt hierbij is het besef van urgentie, maar ook de mogelijke wettelijke belemmeringen (zoals de btw en de vennootschapsbelasting).

Fonds Oude leidingen

Het Fonds Oude Leidingen maakt onderdeel uit van de Gemeenschappelijke Regeling met waterschap Noorderzijlvest en is bedoeld voor het opruimen van oude en buiten gebruik gestelde persleidingen. Het fonds wordt gevoed via het rendement op het fonds. Het fonds wordt beheerd door Noorderzijlvest. Als de omvang van het fonds ontoereikend is dragen beide waterschappen naar evenredigheid bij in de kosten.

Aanspraken op externe garantstelling door derden

Voor de garantstelling voor een lening van verbonden partijen bestaat het risico dat het waterschap wordt aangesproken. Op dit moment hebben we enkel een garantstelling verstrekt op het doorlopende krediet ten behoeve van de Unie van Waterschappen en de huisvesting van de Unie.

Belastingsamenwerking: Noordelijk Belastingkantoor

Het waterschap staat garant voor eventuele tekorten van het Noordelijk Belastingkantoor voor zover dit de begrotingspositie overschrijdt. Het Noordelijk Belastingkantoor kent geen eigen vermogen.

ICT-samenwerking: Het Waterschapshuis

Het waterschap staat garant voor eventuele tekorten van het Waterschapshuis voor zover dit de begrotingspositie overschrijdt. Het Waterschapshuis kent geen eigen vermogen.

Aardbevingen

Ten gevolge van de aardbevingen kan schade ontstaan aan de bestaande infrastructuur. Ook voor de nieuw aan te leggen infrastructuur is het niet duidelijk welke maatregelen genomen moeten worden voor het aardbevingsbestendig bouwen. Naast een technisch risico, is er ook een financieel risico aan verbonden.

Veenkoloniale afvalwaterleiding (VKA)

Voor de afvoer van het afvalwater uit de Veenkoloniën is in het verleden een afvalwaterleiding naar de Waddenzee aangelegd. Op deze leiding werd biologisch verontreinigd afvalwater en zout afvalwater geloosd. Het biologisch verontreinigde afvalwater wordt tegenwoordig middels reguliere technieken gezuiverd en geloosd op het oppervlaktewater. Alleen voor het zoute afvalwater is er nog geen oplossing. Dus dat zoute afvalwater, afkomstig van enkele bedrijven, wordt nog op de VKA geloosd. De huidige situatie is dat er een leiding ligt die eigendom is van het waterschap en die voor de bedrijfsvoering een risico vormt. De risico's zijn tweeledig: op de eerste plaats is er het milieurisico van een lekkage van zout water en ten tweede is er een financieel risico in de vorm van reparatiekosten. Er is een onderzoek naar de aardbevingsbestendigheid van de leiding uitgevoerd. Uit het onderzoek is gebleken dat de asbest cement leiding wel tegen schokken vanuit een aardbeving bestand is. Het waterschap beschouwt de VKA niet als een overheidstaak en wil de integrale kosten bij de gebruikers in rekening brengen. Het betreft de exploitatiekosten en te zijner tijd ook de vervangingskosten van de leiding. Of er in dit geval sprake is van een publieke taak verschilt het waterschap van mening met de bedrijven die van de VKA gebruik maken. Om dit geschil te beslechten is bij de rechter een oordeel gevraagd over deze kwestie. De rechtbank heeft op 10 februari 2016 vonnis gewezen. Daarin stelt de rechtbank vast dat het beheer en onderhoud van de VKA geen publieke taak van het waterschap is, maar ook dat het huidige gebruik van de VKA niet onrechtmatig is. De rechtbank geeft partijen sterk in overweging om weer in overleg te treden over voortgezet gebruik van de VKA. Het overleg is gestart. De bedrijven zijn wel – pro forma – in beroep gaan.

COMPLIANCE

Juridische procedures, schadeclaims en geschillen met aannemers

Ten tijde van het opstellen van de jaarrekening 2019 lopen een aantal juridische procedures en schade-claims die ertoe kunnen leiden dat het waterschap aansprakelijk wordt gesteld en tot betaling van deze financiële claims over moet gaan. De verschillende zaken bevinden zich in diverse stadia van de procedure (claims, beroep of hoger beroep). De procedures hebben betrekking op verschillende aansprakelijkheden zoals nadeelcompensatie, meerwerk of schade. Onze inschatting is vooralsnog dat de procedures niet in ons nadeel zullen uitvallen.

Ontwikkelingen rondom Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) en Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS)

Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)

We staan in Nederland voor een grote opgave om de stikstofneerslag terug te brengen. In het voorjaar van 2020 heeft het kabinet daarom een aantal maatregelen aangekondigd die leiden tot een vermindering van de stikstofuitstoot. De provincies zijn met het Rijk in gesprek om de aangekondigde maatregelen vorm te geven op een wijze die praktisch uitvoerbaar en juridisch houdbaar is. Om duurzaam perspectief voor natuur én economische ontwikkeling mogelijk te maken in Nederland blijven aanvullende stikstofreductiemaatregelen en middelen voor alle sectoren nodig. Voor de waterschappen is eind 2019 een noodwet opgesteld die ervoor moet zorgen dat de waterveiligheidsprojecten ondanks de strengere stikstofregels door kunnen gaan. De uiteindelijke verdere gevolgen van de PAS voor ons waterschap zijn nog onduidelijk.

Poly- en perfluoralkylstoffen (PFAS) in relatie tot werkzaamheden Waterschap.

Door PFAS is in Nederland vorig jaar veel onrust en onduidelijkheid ontstaan. Veel baggerwerkzaamheden en grondverzet kwamen hierdoor stil te liggen. De bestaande waterbodempkwaliteitskaart was niet meer geldig. Samen met waterschap Noorderzijlvest is de waterbodempkwaliteitskaart uitgebreid en is PFAS toegevoegd. De kosten zijn uit bestaande budgetten gefinancierd. Met de vernieuwde waterbodempkwaliteitskaart kunnen baggerwerkzaamheden en grondverzet weer uitgevoerd worden en zijn geen extra onderzoeken voor PFAS nodig.

OPERATIONEEL

Schade door inzet (nood)bergingsgebieden

Ondanks het feit dat ons watersysteem robuust is kan het in uitzonderlijke gevallen van extreme neerslagsituaties noodzakelijk zijn om (nood)bergingsgebieden in te zetten. In dit geval vindt er door het waterschap moedwillig een beheerste inundatie plaats van deze vooraf ingerichte gebieden. Op basis van afspraken die hierover zijn gemaakt in een schaderegeling zal de daarbij veroorzaakte schade door het waterschap vergoed moeten worden. Hiervoor is in 2010 door het dagelijks bestuur de "Beleidsregel schadevergoeding bergingsgebieden 2010" vastgesteld op grond van de door het algemeen bestuur vastgestelde "Procedureverordening schadevergoeding 2010". De keuze voor (nood)bergingsgebieden is historisch ingegeven door een kosten- batenanalyse. Geconcludeerd is destijds dat inrichting en inzet van bergingsgebieden een bedrijfseconomisch voordeliger variant is dan het bouwen van (overgedimensioneerde) gemalen. De eventueel te maken kosten voor schade is derhalve een direct gevolg van de gemaakte keuze. Hoewel het hier feitelijk om kosten van beheermaatregelen voor een adequaat waterbeheer gaat, is gezien het (onvoorspelbare) karakter van deze post ervoor gekozen deze niet jaarlijks in de begroting (en daarmee in het tarief) op te nemen, maar onderdeel te laten zijn van de risicoparagraaf en de claim op het weerstandsvermogen. Naast inzet van reguliere (nood)bergingsgebieden met een eigen vastgesteld vergoedingsregime kan het in uitzonderingssituaties noodzakelijk zijn, als de gehele capaciteit is benut, een ander gebiedsdeel aanvullend te inunderen. Gezien het feit dat dit niet is ingericht en gereguleerd met infrastructurele maatregelen, zal de schade naar verwachting hoger zijn dan bij inzet van reguliere (nood)bergingsgebieden, de kans op noodzaak tot inzet is echter vele malen kleiner.

Toetsing primaire kering op aardbevingsbelasting

In 2016 hebben we een toets op de stabiliteit van de primaire kering met betrekking tot de

aardbevingen uitgevoerd. De laatste stand van zaken is dat we geen schade van betekenis verwachten als gevolg van aardbevingen. We blijven het volgen maar gaan geen versterkingen op voorhand uitvoeren.

Toetsing regionale keringen

Het Masterplan Kaden zorgt ervoor dat de regionale kaden in ons beheergebied weer voldoen aan de hoogtenormen. Hiervoor is jaarlijks groot onderhoud nodig aan een deel van de kaden. De provincie Groningen heeft in 2014 de uitgangspunten voor het toetsen van de regionale keringen vastgesteld. Uiterlijk 2023 hebben we alle boezemkeringen formeel getoetst (zoals bij de zeedijk), waarbij naast op hoogte ook wordt getoetst op: macro- en microstabiliteit, piping/heave, bekleding en dergelijke. Met de provincie Groningen zijn afspraken gemaakt over het vervolg van de beoordeling van de regionale keringen.

Per afgekeurd kadetraject zal er een verbetermaatregel worden uitgewerkt en als projectvoorstel aan het algemeen bestuur worden aangeboden. Intussen zijn voor de boezemkades bij het Winschoterdiep (en Rensel), de Pekel Aa, het Drents Diep en Tusschenklappen investeringen gedaan of opgenomen in de MJl. Daarnaast verwachten we binnen enkele jaren nog investeringen langs het Winschoterdiep (traject tussen Hoogezand en Winschoten).

Belastingopbrengsten

Door de economische situatie (denk aan faillissementen) kunnen de belastingopbrengsten en kwijtscheldingen zich anders ontwikkelen dan we in de begroting en meerjarenraming meenemen.

Gevolgen maatregelen naar aanleiding van het Covid 19 - Corona virus

Wat eind 2019 begon als een mysterieus virus in de Chinese miljoenenstad Wuhan, heeft zich over de hele wereld verspreid. In februari 2020 zijn ook in Nederland de eerste besmettingen met het coronavirus gemeld. De periode hierna heeft dit virus zich snel uitgebreid over Nederland.

Om het virus zo goed mogelijk te bestrijden heeft het Kabinet maatregelen getroffen, waaronder het verbieden van bijeenkomsten van (grote) groepen mensen, diverse reisverboden en de sluiting van eet- en drinkgelegenheden en sport- en fitnessclubs, scholen en kinderdagverblijven tot in ieder geval 28 april 2020. Verlenging van deze maatregelen zijn op dit moment (begin april) niet uitgesloten. Dit heeft een aanzienlijke impact op de economie en werkgelegenheid in zowel binnenland als het buitenland. De uiteindelijke gevolgen hiervan zijn op dit moment nog niet te overzien.

Onze organisatie heeft diverse maatregelen getroffen om de dienstverlening zo goed mogelijk doorgang te laten vinden. Net als alle waterschappen in Nederland zorgt waterschap Hunze en Aa's voor de instandhouding van de vitale waterinfrastructuur in Nederland. We blijven dijken inspecteren, het waterpeil beheren en afvalwater zuiveren. Zo houden we ons beheergebied droog en ons water veilig. Onze medewerkers werken zoveel als mogelijk vanuit huis en zijn voor onderlinge afstemming aangewezen op telefonie of digitale oplossingen. Voor al onze processen en werkzaamheden is onze ICT-infrastructuur van groot belang.

Wat de (financiële) consequenties van deze Coronacrisis zijn, zal pas in de loop van 2020 duidelijk worden. Het algemeen bestuur wordt middels voortgangsrapportages, en zo nodig extra informatie, op de hoogte gehouden. De uiteindelijke gevolgen voor ons waterschap zijn nu nog onduidelijk.

De uitbraak van het COVID-19 virus heeft geen (significante) invloed op de cijfers over het boekjaar 2019. De directie heeft passende maatregelen genomen c.q. zorgt ervoor dat passende maatregelen worden genomen om de continuïteit van de bedrijfsactiviteiten te waarborgen. Ook blijven we onze liquiditeitspositie goed bewaken. Onze organisatie loopt derhalve geen risico inzake de continuïteit. De jaarrekening is dan ook opgemaakt uitgaande van de veronderstelling van continuïteit van onze organisatie.

Daarnaast kunnen de operationele risico's bestuurlijke impact hebben. Voorbeelden hiervan zijn het niet voldoen aan wet- en regelgeving (NBW of KRW), het niet op orde hebben van het watersysteem of niet nakomen van bestuurlijke afspraken (bijv. verwachtingen die gewekt zijn in het Waterbeheerprogramma of in de studie Droge Voeten 2050).

Hoofdstuk 3 h. Verbonden partijen

Het waterschap is uit beleidsoverwegingen samenwerkingsverbanden aangegaan met een aantal partijen.

Definitie verbonden partij: een privaatrechtelijk of publiekrechtelijke organisatie die een bijdrage levert aan onze doelstellingen en waarin het waterschap een bestuurlijk en financieel belang heeft.

De belangrijkste worden hieronder genoemd.

Gemeenschappelijke regeling met Noorderzijlvest

In de reglementen van de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest is bepaald dat het waterschap samenwerkt met een of meer andere waterschappen ten behoeve van een doelmatige uitoefening van grootschalige taakonderdelen en dat daartoe een regeling wordt aangegaan.

In de vorm van een gemeenschappelijke regeling wordt voor de volgende onderwerpen samengewerkt met waterschap Noorderzijlvest:

- Het beheer van zuiveringstechnische werken met grensoverschrijdend afvalwater.
- De verwerking van primair zuiveringsslib.
- Het ontwateren van zuiveringsslib.
- De eindverwerking van zuiveringsslib.
- Het beheer van het fonds buiten gebruik gestelde leidingen.
- Het beheer en bediening van coupures te Delfzijl.
- Het laboratorium.

Ontwikkelingen in 2019

Begin 2018 is gestart met de nieuwbouw van het laboratorium in Veendam. De bouw verloopt conform de planning.

Realisatie in 2019

In week 10 is het nieuwe laboratorium in gebruik genomen. Na het eerste jaar is de verwachting dat de laatste financiële en inhoudelijke zaken met aannemer in het voorjaar van 2020 zijn afgerond. In 2019 is een vervangingsinvestering uitgevoerd. Er is een GC-MSMS aangeschaft die gebruikt wordt voor de bepaling van OCB's en PCB's. De oude apparatuur was vanwege ouderdom (ca 20 jaar) niet meer bedrijfszeker en onderdelen op korte termijn niet meer verkrijgbaar. Ook is deze apparatuur geschikt voor het meten van diverse gewasbeschermingsmiddelen. Deze analyses worden op dit moment nog uitbesteed, maar zullen vanaf eind 2020 in huis worden verricht.

Waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Drents Overijsselse Delta hebben voor de eindverwerking van hun zuiveringsslib per 2021 een overeenkomst gesloten met Slibverwerking Noord Oost Nederland B.V.

De waterschappen gaan de overeenkomst aan voor een periode van twintig jaar. Het zoeken van een nieuwe partner werd noodzakelijk door aflopende contracten. De waterschappen hebben gekozen voor een zo duurzaam mogelijke oplossing door onder andere terugwinning van energie, hergebruik van grondstoffen en milieueisen ten aanzien van transport.

Financieel belang:

Geraamde bijdrage aan NZV	€ 9.211.000,-
Werkelijke bijdrage aan NZV	€ 9.181.221,-

Geraamde bijdrage van NZV (lab.)	€ 1.446.578,-
Werkelijke bijdrage van NZV (lab.)	€ 1.446.578,-

Gemeenschappelijke regeling Noordelijk belastingkantoor

De waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's, Wetterskip Fryslân en de gemeente Groningen hebben uit overwegingen van kwaliteit, continuïteit en efficiency besloten tot samenwerking bij de uitvoering van de Wet waardering onroerende zaken en de heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen in het Noordelijk Belastingkantoor (NBK). Het NBK is een bedrijfsvoeringsorganisatie, als bedoeld in artikel 8, derde lid, in samenhang met artikel 62 van de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Het Noordelijk Belastingkantoor heeft tot taak het uitvoeren van:

- a. heffing en invordering van alle belastingen op grond van artikel 113 Waterschapswet die door de deelnemende waterschappen aan het samenwerkingsverband zijn overgedragen;
- b. heffing en invordering van alle belastingen op grond van artikel 219 Gemeentewet die door deelnemende gemeenten (naast Groningen zijn dat Delfzijl, Appingedam, Loppersum en Ten Boer) aan het samenwerkingsverband zijn overgedragen;
- c. de Wet waardering onroerende zaken.

Onder de taken worden mede begrepen de daartoe behorende ondersteunende processen.

Net als Hefpunt verzorgt deze nieuwe organisatie ook de afhandeling van kwijtscheldingsaanvragen voor meer dan 30 gemeenten.

Ontwikkelingen in 2019

Per 1 januari 2019 is de herindeling van de gemeenten Groningen, Haren en Ten Boer tot de nieuwe gemeente Groningen een feit. De 'oude' gemeenten Groningen en Ten Boer hebben hun belastingtaken al bij het NBK ondergebracht. Per 1 januari 2019 gaat het NBK ook die van de huidige gemeente Haren uitvoeren.

De besluitvorming voor de inbreng van de BAG-taken (Basisregistraties Adressen en Gebouwen) van de gemeente Groningen binnen het Noordelijk Belastingkantoor is uitgesteld tot begin 2019.

Realisatie in 2019

Omdat de gestelde doelstellingen uit het oorspronkelijke bedrijfsplan 2016 niet gehaald worden, zijn begin 2019 een tweetal externe onderzoeken uitgevoerd. Naar aanleiding van een second opinion hierop is een verbeterplan opgesteld. Een groot aantal verbeteracties zijn noodzakelijk om uiteindelijk als Noordelijk Belastingkantoor 'in control' te komen. Aan de verbetermaatregelen wordt momenteel uitvoering gegeven. Daarbij is ook gestart met het wegwerken van de achterstanden. Het kost enige tijd om – naar onze belastingbetalers toe – de dienstverlening weer op orde te hebben.

Voor het samenwerkingsverband is per medio september 2019 een nieuwe directeur benoemd.

Financieel belang:

Geraamde bijdrage aan NBK: € 2.047.194,-
Werkelijke bijdrage aan NBK: € 2.526.095,-

Unie van Waterschappen

De Unie van Waterschappen behartigt op nationaal en internationaal niveau de belangen van de waterschappen. Het dagelijks bestuur van de Unie bestaat uit een aantal bestuurders (dijkgraven of leden van het dagelijks bestuur van een waterschap) van waterschappen. Besluiten worden genomen in de ledenvergadering waarin alle dijkgraven zitting hebben.

Financieel belang:

Geraamde bijdrage aan UvW: € 387.095,-

Werkelijke bijdrage aan UvW: € 382.431,-

Nederlandse Waterschapsbank (NWB)

De NWB financiert overheden, instellingen voor de volkshuisvesting, de gezondheidszorg en het onderwijs. Alle aandelen van de NWB zijn in handen van overheden. Waterschap Hunze en Aa's beschikt over 1915 aandelen A en 175 aandelen B met een nominale waarde van € 240.350,-.

De leningenportefeuille van Waterschap Hunze en Aa's bestaat grotendeels uit leningen die bij de NWB zijn afgesloten. Om te kunnen voldoen aan de vermogensseisen die zijn vastgelegd in het Basel III akkoord keert de NWB sinds 2011 geen dividend meer uit. Ook heeft de NWB in dit kader extra kapitaal aangetrokken. De Europese Commissie is met voorstellen gekomen over een mogelijk (gunstigere) berekeningswijze van de vermogensseisen. Zodra meer duidelijkheid wordt verkregen over de invoering van deze voorstellen met betrekking tot berekening, zal de bank haar dividendbeleid opnieuw bezien.

Naar verwachting zal de NWB in 2019 weer dividend uitkeren. In de begroting 2019 gaan wij uit van een dividenduitkering over 2018 van € 1.000.000,-.

Realisatie 2019

De werkelijke dividenduitkering bedroeg in 2019 € 706.000,-. Door een halvering van de gebruikelijke winstuitkering van de NWB is de werkelijke uitkering lager uitgevallen.

Stichting Toegepast Onderzoek Waterbeheer (STOWA)

De STOWA is het kenniscentrum van regionale waterbeheerders in Nederland. De kennis kan liggen op toegepast technisch, natuurwetenschappelijk, bestuurlijk-juridisch en sociaalwetenschappelijk gebied. De STOWA draagt bij aan kennisvergroting van het waterschap over het waterbeheer. Daarnaast ondersteunt STOWA in een aantal gevallen intern onderzoek door ons waterschap. Onze dijkgraaf is bestuurslid in het bestuur van de stichting.

Realisatie 2019

In de uitgebrachte strategienota Energie in synergie van de STOWA is aangegeven dat de STOWA haar onderzoek in de periode 2019-2023 clustert in vijf maatschappelijke opgaven: klimaatadaptatie, waterveiligheid, waterkwaliteit, energietransitie en circulaire economie.

De vijf benoemde opgaven omvatten belangrijke vragen voor de waterbeheerders.

Hoe zij die effectief en efficiënt kunnen beantwoorden, is niet op voorhand te zeggen. Daar is kennis en innovatie voor nodig. STOWA gaat hier samen met de waterbeheerders, kennisleveranciers en haar omgeving voor zorgen. Naast kennisontwikkeling en innovatie zijn de overdracht van kennis en het gebruik ervan in de praktijk onmisbare stappen bij het succesvol aanpakken van de uit de opgaven

voortvloeiende watervraagstukken. Ook deze laatste stappen zijn een belangrijk aandachtspunt voor STOWA.

Financieel belang:

Geraamd financieel belang: € 236.000,-

Werkelijk financieel belang: € 241.602,-

Daarnaast zijn er nog een aantal lichte samenwerkingsverbanden met de waterschappen Drents Overijsselse Delta (Financieel belang jaarrekening: € 431.575,- per saldo ontvangen) en Vechtstromen (Financieel belang jaarrekening: € 1.087.828,- betaald) inzake het zuiveren over de grens.

Hoofstuk 3 i. Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering wordt op hoofdlijnen bepaald door de samenhang tussen het beheerprogramma, het coalitieakkoord en de begroting. Het bestuur bepaalt het wat en de directeur bepaalt het hoe qua beleidsvoorbereiding en bedrijfsvoering. Hier wordt aangegeven hoe wij de realisatie hiervan willen vormgeven.

Duurzaamheid / innovatie

Ten gevolge van de demografische, economische en ecologische ontwikkelingen zullen we oplossingen moeten vinden om ons land bewoonbaar, leefbaar en bruikbaar te houden. Wij zullen deze opgave, met beperkt beschikbare middelen, alleen kunnen realiseren indien we vernieuwende technische en sociale concepten toepassen.

Verdergaand implementeren van duurzaamheidsmaatregelen binnen onze bedrijfsvoering door onder meer:

Acties 2019:

- Onderzoek en werkvoorbereiding voor de uitbreiding van de WKK's bij de rwzi Assen en Scheemda. Realisatie van het werk vindt plaats in 2020.
- Opwekken van duurzame energie conform het AB voorstel van 4 oktober 2017 (kleine windmolens en zonnepanelen op terreinen en daken). In 2019 realiseren we zonnepanelen en vier kleine windmolens op onze terreinen.

Realisatie 2019:

- Voortgang WKK
Het jaar 2019 is gebruikt voor onderzoek en werkvoorbereiding voor de uitbreiding van de WKK's op de rwzi's Assen en Scheemda. Met het voorbereidingskrediet is de optimale variant bepaald (inclusief het onderzoeken van een aantal alternatieve opties).
- Voortgang opwekken duurzame energie
Zonnepanelen: Vanaf half mei 2019 zijn op 9 rwzi locaties zonnepanelen in werking gesteld. In totaal zijn er 3260 panelen geïnstalleerd die 537.935 kWh hebben opgewekt. Hiervan is 70% voor het zuiveringsproces gebruikt; 30% is terug geleverd aan het net.
Kleine windmolens: Het plaatsen van 4 kleine windmolens is nader onderzocht (januari 2019). De bestemmingsplannen van de desbetreffende gemeenten geven aan dat een windmolen niet binnen 25 meter vanaf het bouwvlak geplaatst kan worden. Dit betekent dat er geen ruimte bij de gemalen is om kleine windmolens te plaatsen.

Waterbewustzijn / Netwerksamenleving en samenwerken

Het waterbewustzijn is het kernbegrip van waaruit wij communiceren. De extreme droogte in het jaar 2018 en de awareness die dat heeft opgeleverd voor het waterbeheer willen we vasthouden en uitbouwen.

Het vergroten van waterbewustzijn is ook in 2019 de grootste pijler voor onze communicatie. Het vergroten van de zichtbaarheid is één van de lijnen die we doorzetten naar 2019. Dit is namelijk nooit af.

Waterbewustzijn creëren is voor een groot deel laten zien wat we doen. Dat is ook het credo voor de waterschapsverkiezingen op 20 maart 2019. De regionale vertaling richt zich met name op het laten zien dat er voor de kiezer wat te kiezen valt. We vertalen deze aanpak regionaal door.

We richten ons op doelgroepcommunicatie. De mensen daar aanspreken waar ze 'in aanraking komen' met water, met het waterschap, met Hunze en Aa's.

Nieuwe technische ontwikkelingen maken een nieuwe visie op communicatie, de wijze waarop en de vorm waarin we naar buiten treden steeds belangrijker.

We doen dat passend in de huidige tijd. Snelle communicatie, met de inzet van social mediakanalen, virtual reality omgevingen en films (zowel snelle film als diepere reportages).

Naast het overbrengen van een boodschap is het kennen, onderhouden en verbinden met onze relaties van belang. Samen met andere organisaties komen er immers grote opgaven op ons af. Een goede relatie daarbij is van belang. Elkaar weten te vinden, kennis te delen, en elkaars ambassadeur kunnen zijn.

We willen echter verder gaan, en ruimte geven voor initiatieven vanuit de omgeving. Dit is ook een hoofdelement van de nieuwe Omgevingswet. Ook de totstandkoming van het nieuwe beheerprogramma biedt al mogelijkheden om burgers niet alleen te betrekken bij nieuwe plannen maar er in het aller vroegste stadium over mee laten denken.

Deze manier van werken vergt een andere wijze van communiceren, waarbij met name ook de interne communicatie van belang is. Daarnaast organiseren we interne communicatietrainingen voor onze collega's, bijvoorbeeld mediatraining en trainingen op het gebied van klantvriendelijkheid.

Acties:

- Vertalen van organisatiedoelstellingen in strategisch communicatiebeleid;
- Visie ontwikkelen voor public relations (relatiebeheer);
- Ontwikkelen communicatieplan voor participatievragen;
- Uitvoeren van doelgroep communicatie;
- Doorzetten van de publiekscampagnes, bijgeschaafd aan de hand van de evaluatie van eind 2018;
- Plan van aanpak interne communicatie; inzetten op kennis en communicatievaardigheden van collega's;
- Blijven benutten van kansen en mogelijkheden social media.

Realisatie 2019

- In 2019 is ons strategisch communicatiebeleid niet herijkt. Dat wordt in 2020 opgepakt. Uiteraard werken we wel volgens de organisatiedoelstellingen.
- Visie relatiebeheer is niet gebeurd, wordt eveneens in 2020 opgepakt.
- Als onderdeel van de invoering van de Omgevingswet zijn de contouren van de participatie zichtbaar gemaakt. Het zwaartepunt zal liggen op het stimuleren van participatie door initiatiefnemers (vergunning aanvragers).
- Voorbeelden van uitgevoerde doelgroep communicatie: landbouwbeurzen, de gebiedsbijeenkomsten voor waterdrager en projectcommunicatie voor Hunzetrajecten, zoals Paardetangen.

- Er is in 2019 ingezet op de verkiezingen voor het algemeen bestuur en de gebiedsbijeenkomsten voor Waterdrager.
- Er is een plan van aanpak voor perstrainingen gemaakt.
- Er is gestart met Obi4Wan voor het maken van analyses. Daarmee kunnen we nog beter reageren op social media.

Lastenontwikkeling - kostenbewust

Uitgangspunt hierbij is de laagste kosten voor waterschap Hunze en Aa's met prima kwaliteit en met oog voor de totale maatschappelijke kosten. We realiseren onze beheerplanopgaven in ieder geval binnen maximaal 3% verhoging, conform ons huidige coalitieakkoord 2019-2023, van de totale kosten. Deze opgave wordt zeker uitdagender door alle veranderingen (zowel maatschappelijk als fysiek) die op ons afkomen en waar we tijdig op zullen moeten anticiperen.

Met een gemiddelde lastenontwikkeling (stijging) van +1,6% in 2019 voldoen wij ruimschoots aan dit aan ons zelf opgelegde uitgangspunt.

Om de economische ontwikkeling in de regio te stimuleren benutten we de mogelijkheden binnen de wettelijke aanbestedingsprocedure ten volle om er voor te zorgen dat er zoveel mogelijk werk in de regio blijft. Dit alles zonder dat dit een kostenverhogend effect heeft.

Realisatie 2019

Bij openbare en EU aanbestedingen mag een regionale/lokale partij geen afweging zijn.

Desalniettemin is bij aanbestedingen de uitkomst voor 45% regionaal. Bij meervoudig onderhandse aanbestedingen worden er vaak drie lokale/regionale partijen uitgenodigd om mee te doen.

Informatie naar maatschappij en veiligheid

Vrijwel alle processen van het waterschap hebben te maken met het uitwisselen van informatie, met gegevenshuishouding en ICT. De afgelopen jaren is door de digitalisering ons waterschapswerk in sterke mate veranderd. In deze jaren zijn de informatie- en gegevenshuishouding en de ICT binnen alle geledingen van het waterschap aangepast en zoveel mogelijk geactualiseerd. Vanwege de forse landelijke digitale opgaven alsmede de gewenste bedrijfsefficiency was een digitale re-engineering doch opportuun. Zaken die daarbij spelen zijn:

- Het aansluiten op het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO);
- Eén omgevingsloket voor vergunningaanvragen via de website;
- Digitale beschikbaarheid van realtime documenten en kaarten voor bijvoorbeeld het aanvragen van vergunningen alsook de planvorming en uitvoering van het Waterbeheerprogramma;
- Het ten behoeve van de gegevensbeheersing van belang zijnde principe van het één keer opslaan van data en het meervoudig gebruik daarvan;
- Informatieveiligheid en de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming).

Kortom nieuwe digitale platformen waren en zijn nodig om zowel intern als extern effectief te communiceren met landelijke- en Europese partners, ingezetenen en belanghebbenden.

Realisatie 2019

Het aansluiten op het Digitale Stelsel Omgevingswet, één omgevingsloket voor vergunningaanvragen en digitale beschikbaarheid van realtime documenten (Waterbeheerprogramma), bedrijfsinformatie en kaarten.

Deze acties worden gecombineerd uitgevoerd en zijn onderdeel van het Informatie Bedrijfsvoering Plan (IBP). De uitvoering van het IBP is per 1 januari 2019 van start gegaan. Het opgestelde plan van aanpak verloopt volgens planning. De prioriteiten liggen op dit moment bij het aansluiten op het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO) ten behoeve van de Omgevingswet en het omzetten van onze analoge Waterschapsverordening naar een digitaal werkende verordening.

Er is ook gekozen om een pilot Omgevingswet te starten. Dit behelst het genereren van een afgebakende testomgeving binnen ons totale werkgebied. Er is gekozen voor het Zuidlaardermeer gebied aangezien dit twee waterschappen, twee provincies en meerdere gemeenten raakt. Hier kan worden getest hoe de digitale samenwerking gaat verlopen bij de in- en uitvoering van de Omgevingswet. De resultaten zijn voor medio 2020 voorzien.

Informatieveiligheid en de AVG

Informatieveiligheid en privacy hebben in 2019 uitgebreid aandacht gekregen. In 2019 heeft een omvangrijke interne bewustwordingsactiviteit plaatsgevonden na een privacy-nulmeting. De resultaten van de privacy-nulmeting waren vergelijkbaar met de uitkomsten van een eerder uitgevoerde BIWA-nulmeting (de staat van de beveiligingsgraad). Hoofduitkomst daarbij was dat het Waterschap zeer goed in control is doch dat qua vastlegging van gegevens nog stappen gezet kunnen worden. Een juiste balans tussen vastlegging en werkbaarheid is daarbij cruciaal.

Tevens heeft in 2019 een nulmeting specifiek ten behoeve van de procesautomatisering (onder meer ten behoeve van het digitaal aansturen van onze kunstwerken) plaatsgevonden. De resultaten van die nulmeting laten zien dat de werkprocedures goed worden beheerst en opgevolgd door de medewerkers. Daarbij dient er wel meer aandacht uit te gaan naar vastlegging van procedures en autorisaties.

Verder hebben zich in 2019 een gering aantal procedurele incidenten voorgedaan die conform procedure zijn gemeld. Geen van de incidenten heeft juridisch vervolg gekregen.

Personeel

Een goede taakinvulling kan alleen met een goede kwalitatieve en kwantitatieve personeelsbezetting. Ervaren goed opgeleide medewerkers die specifieke kennis en ervaring hebben zijn onmisbaar voor een goede kwaliteit van ons werk. Willen wij onze positie als waterautoriteit waar blijven maken dan betekent dit dat wij blijvend moeten investeren in onze medewerkers. Daarnaast zijn wij op een aantal plekken kwetsbaar waar het om kennis gaat. Dit betekent dat er blijvend wordt ingezet op zowel kennis verdieping als aan kennisdeling.

Acties 2019:

- Uitwerken van de strategische personeelsplanning 2017-2020.
- Verder ontwikkelen van de benodigde personele competenties.

Realisatie 2019

De strategische personeelsplanning loopt conform de overeengekomen afspraken. De door het bestuur extra toegestane formatie is ingevuld en de voorbereiding van de nieuwe strategische personeelsplanning 2021-2024 is opgepakt.

De competenties worden verder ingevuld via individuele trainingsprogramma's dan wel groepsgewijze programma's op maat.

Hoofdstuk 3 j. EMU-saldo

Nederland moet zich als deelnemer aan de Economische en Monetaire Unie houden aan een aantal spelregels. Eén van de spelregels is dat het nationale overheidstekort in een jaar niet meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product (BBP) mag bedragen. Als meer dan 3% tekort ontstaat, dreigen sancties vanuit Brussel.

Het overheidstekort wordt niet alleen bepaald door de nationale overheid, ook decentrale overheden dragen bij in het bepalen van het tekort. Van de decentrale overheden spelen de waterschappen hierin een bescheiden rol. Doordat voor het bepalen van het EMU tekort een andere boekhoudmethode wordt toegepast is het goed mogelijk dat bij een sluitende begroting wel een overheidstekort kan bestaan.

In de Wet HOF zijn de spelregels opgenomen hoe Nederland een EMU-saldo van 0% kan bereiken en welke bijdrage van de decentrale overheden wordt verwacht. Voor de jaren 2019 tot en met 2022 is een afspraak gemaakt over de ruimte in het EMU-saldo voor de decentrale overheden: er komt een gezamenlijke ruimte van 0,4% (0,27% voor gemeenten, 0,08% voor provincies en 0,05% voor waterschappen) van het BBP.

Voor alle waterschappen samen gaan we uit van een toegestaan tekort van rond de € 416 miljoen, dat is -0,05%. Voor Hunze en Aa's is een "referentiewaarde" te bepalen van ongeveer € 13,1 miljoen.

Uit de berekening van ons EMU saldo blijkt een saldo van € 1,4 miljoen negatief. Dit is onder onze referentiewaarde van € 13 miljoen negatief.

BEREKENING EMU saldo 2019

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2019	begroting 2019
1. EMU exploitatiesaldo	-3.298	-2.975
2. Invloed investeringen		
-/- bruto investeringsuitgaven	20.726	15.000
+ investeringssubsidies	4.432	
+ verkoop materiële en immateriële activa		
+ afschrijvingen	18.153	18.011
3. Invloed voorzieningen		
+ toevoegingen aan voorzieningen t.l.v. exploitatie	556	618
-/- onttrekkingen aan voorzieningen t.b.v. exploitatie		
-/- betalingen rechtstreeks uit voorzieningen	432	1.018
+ externe vermeerderingen van voorzieningen		
4. Invloed reserves		
-/- betalingen rechtstreeks uit reserves		
+ eventuele externe vermeerderingen van reserves		
5. Deelnemingen en aandelen:		
-/- boekwinst		
+ boekverlies		
EMU SALDO	-1.315	-364

Hoofdstuk 4. Balans met toelichting

		Balans per	
Activa	2019	2018	
<u>Vaste Activa</u>			
- Immateriële vaste activa	8.434.996	8.178.974	
- Materiële vaste activa	207.091.529	209.206.139	
- Financiële vaste activa	240.350	240.350	
	<u>215.766.875</u>	<u>217.625.463</u>	
<u>Vlottende activa</u>			
- Liquide middelen	6.713	4.847	
- Kortlopende vorderingen	29.202.322	38.119.455	
- Overlopende activa	13.235.119	13.506.792	
	<u>42.444.155</u>	<u>51.631.094</u>	
Totaal	<u>258.211.030</u>	<u>269.256.557</u>	

31 december (in €)

Passiva	2019	2018
<u>Eigen vermogen</u>		
- Algemene reserves	11.050.250	11.216.240
- Bestemmingsreserves	13.871.787	14.527.787
- Exploitatieresultaat	-674.718	1.801.010
	<u>24.247.319</u>	<u>27.545.037</u>
<u>Voorzieningen</u>		
- Voorzieningen	2.713.806	2.590.068
	<u>2.713.806</u>	<u>2.590.068</u>
<u>Langlopende schulden</u>		
- Langlopende leningen	197.436.144	190.310.883
	<u>197.436.144</u>	<u>190.310.883</u>
<u>Vlottende passiva</u>		
Netto - vlottende schulden		
- Schulden aan leveranciers	3.406.065	3.598.233
- Afdracht belastingen en premies	1.790.025	1.552.435
- Rekening-courant derden / kasgeldleningen	2.020.796	16.417.340
- Aflossingsverplichting 2020 opgenomen geldleningen	17.874.739	17.249.740
- Overige kortlopende schulden	1.191.152	2.477.539
Overlopende passiva	7.530.983	7.515.282
	<u>33.813.762</u>	<u>48.810.568</u>
Totaal	<u>258.211.030</u>	<u>269.256.557</u>

TOELICHTING OP DE BALANS PER 31 DECEMBER 2019

Waarderingsgrondslagen

Algemeen

De balans en exploitatierekening zijn samengesteld conform de verslaggevingsvoorschriften die zijn vastgelegd in het Besluit Beleidsvoorbereiding en Verantwoording Waterschappen (BBVW).

Vaste activa

Onder de post immateriële vaste activa zijn opgenomen die activa die niet stoffelijk van aard zijn en niet onder de financiële vaste activa zijn opgenomen. Het betreft met name uitgaven in verband met onderzoek en ontwikkeling, aan derden betaalde afkoopsommen, software en licenties en aan derden verstrekte subsidies.

Onder de materiële vaste activa zijn investeringen opgenomen in verbeteringswerken ten behoeve van de primaire taken van het waterschap (keringen, watergangen, kunstwerken) en investeringen ten behoeve van de ondersteunende taken (bedrijfsgebouwen, tractie, automatisering).

Onder de post financiële vaste activa zijn de aandelen van de Nederlandse Waterschapsbank opgenomen.

De waardering van de vaste activa heeft plaatsgevonden op basis van de historische kostprijs / aanschafwaarde c.q. de verkrijgingsprijs, verminderd met subsidies / bijdragen van derden, bijdragen vanuit de bestemmingsreserves en met de gecumuleerde afschrijvingen. De investeringen worden afgeschreven volgens de lineaire afschrijvingsmethode op basis van de verwachte levensduur. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikname van het activum. De afschrijvingstermijnen zijn vastgelegd in het door het algemeen bestuur vastgestelde financieel statuut.

Wettelijk gezien bedraagt de afschrijvingstermijn voor immateriële vaste activa maximaal vijf jaar. Echter in een aantal gevallen wordt hiervan afgeweken. Dit komt met name voor bij afkoopsommen, subsidies en bijdragen in ruilverkavelingen.

Dit zijn over het algemeen bijdragen in bijvoorbeeld onderhoud waterlopen, rioleringen en randvoorzieningen gemeenten. Waar er een directe relatie is tussen de bijdrage en de investering wordt de afschrijvingstermijn van de bijdrage gelijkgesteld aan die van de investering, wanneer deze in eigen beheer zou worden uitgevoerd.

Vorderingen, transitoria en liquide middelen

Deze activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde, onder aftrek van een - eventuele - voorziening voor oninbaarheid.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen bestaat uit een algemene reserve en bestemmingsreserves en wordt gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Voorzieningen

Onder voorzieningen is de voorziening voor voormalig bestuur en personeel opgenomen. Deze voorziening is gewaardeerd tegen contante waarde.

Langlopende en kortlopende schulden

De schulden zijn tegen nominale waarde gewaardeerd.

Grondslagen ter bepaling van het resultaat

De lasten en baten zijn tegen nominale waarde opgenomen voor zover deze bedragen zijn toe te rekenen aan het verslagjaar. Eventuele afwikkelingsverschillen over voorgaande jaren worden verantwoord in het jaar waarin deze verschillen blijken.

Niet uit de balans blijkende verplichtingen

Operational lease

Voor een deel van de bedrijfswagens is een mantelovereenkomst voor full operational lease afgesloten. Per 1 januari 2017 is een nieuwe overeenkomst afgesloten voor de bedrijfswagens. De kosten bedragen ca. € 995.000 per jaar. De overeenkomst heeft een looptijd van zes jaar.

Gevolgen maatregelen naar aanleiding van het Covid 19 - Corona virus

De uitbraak van het COVID-19 virus heeft geen (significante) invloed op de cijfers over het boekjaar 2019. De directie heeft passende maatregelen genomen c.q. zorgt ervoor dat passende maatregelen worden genomen om de continuïteit van de bedrijfsactiviteiten te waarborgen. Ook blijven we onze liquiditeitspositie goed bewaken. Onze organisatie loopt derhalve geen risico inzake de continuïteit. De jaarrekening is dan ook opgemaakt uitgaande van de veronderstelling van continuïteit van onze organisatie.

ACTIVA

VASTE ACTIVA

Immateriële vaste activa € 8.434.996

Boekwaarde per 1 januari 2019	8.178.974
- Vermeerderingen en verminderingen; per saldo	982.224
- Afschrijving	-726.202

Boekwaarde per 31 december 2019	<u>8.434.996</u>
---------------------------------	------------------

De immateriële activa kunnen worden gesplitst in:

- werken in exploitatie	8.319.058
- onderhanden werken	115.938

Boekwaarde per 31 december 2019	<u>8.434.996</u>
---------------------------------	------------------

De vermeerderingen/verminderingen betreffen:

- Onderzoek en ontwikkeling	63.237
- Bijdragen	200.000
- Software	398.165
- Verkiezingen	320.822

982.224

De immateriële vaste activa worden als volgt onderverdeeld:

	Boekwaarde ultimo 2019	Boekwaarde ultimo 2018
- Onderzoek en ontwikkeling	190.647	218.292
- Bijdragen aan activa in eigendom van:		
- Openbare lichamen	7.387.938	7.643.484
- Rijk	63.242	65.879
- Overigen		17.012
	<u>7.451.180</u>	<u>7.726.375</u>
- Geactiveerde bijdragen aan openbare lichamen	34	34
- Overige immateriële vaste activa		
- Software	523.776	234.273
- Verkiezingen	269.359	
	<u>793.135</u>	<u>234.273</u>
Totaal	<u>8.434.996</u>	<u>8.178.974</u>

Onderzoek en ontwikkeling

Hieronder zijn opgenomen de kosten van diverse KRW onderzoeken.

Bijdrage aan activa in eigendom van openbare lichamen

Betreft de bijdrage aan de gemeenten in de kosten van de aanleg van de randvoorzieningen rioolstelsels en aanleg in landelijke gebieden.

Bijdrage aan activa in eigendom van het Rijk

Hieronder zijn opgenomen de bijdragen in het kader van verdrogingsbestrijding.

Bijdrage aan activa in eigendom van overigen

Betreft de bijdrage in de kosten van diverse ruilverkavelingen.

Geactiveerde bijdragen aan openbare lichamen

Dit betreft aan derden betaalde afkoopsommen inzake onderhoudsverplichtingen etc.

Software

Dit betreft de aankoop van software.

Verkiezingen

Betreft de waterschapsverkiezingen in 2019.

Overige

Betreft onder meer de kosten van grondwatermodellen.

Voor immateriële vaste activa worden de volgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

- Onderzoek en ontwikkeling	5 jaar
- Verkiezingen	4 jaar
- Software	4 jaar
- Bijdragen aan derden (subsidies)	10 jaar
- Bijdrage in werken van derden	30 jaar

Materiële vaste activa € 207.091.529

Boekwaarde per 1 januari 2019	209.206.139
- Netto investeringen	15.311.880
- Afschrijving	-17.426.490
Boekwaarde per 31 december 2019	<u>207.091.529</u>

De materiële vaste activa worden als volgt onderverdeeld:

	Boekwaarde 1/1/2019	OHW	Investeringen 2019	Afschrijving 2019	Bijdragen 2019	Boekwaarde 31/12/2019
Werken in exploitatie:						
- Gronden	116.251			4.583		111.668
- Machines en werktuigen	3.583.898		1.019.347	915.921		3.687.324
- Overige bedrijfsmiddelen	1.470.338	78.065	776.821	599.459		1.725.765
- Kantoren	5.127.661	3.675.382	1.336.839	392.042		9.747.840
- Dienstwoningen	151.546			3.488		148.058
- Werkplaatsen	603.946		3.630	55.302		552.274
- Waterkeringen	1.651.280		247.074	85.327	6.140	1.806.887
- Watergangen en kunstwerken	120.159.030	2.138.051	8.916.671	7.930.329	960.139	122.323.284
- Gemalen kwantiteitsbeheer	6.488.460			727.168		5.761.292
- Transportgemalen	7.542.778	10.721	508.380	695.427		7.366.452
- Transportleidingen	12.776.992			771.097		12.005.895
- Zuiveringsinstallaties	41.485.533	897.333	1.354.965	5.184.969	-6.161	38.559.023
- Wegen	35.046			3.529		31.517
- Overige materiële vaste activa	624.455			57.849		566.606
Totaal werken in exploitatie	201.817.214	6.799.552	14.163.727	17.426.490	960.118	204.393.885

	Boekwaarde 1/1/2019	OHW	Investerings 2019	Afschrijving 2019	Bijdragen 2019	Boekwaarde 31/12/2019
Onderhanden werk:						
- Gronden	212.778		11.748			224.526
- Overige bedrijfsmiddelen	78.065	-78.065	84.511			84.511
- Kantoren	3.699.207	-3.675.382	14.520			38.345
- Waterkeringen			1.977.520		1.973.890	3.630
- Watergangen en kunstwerken	2.484.771	-2.138.051	3.327.583		1.369.236	2.305.067
- Gemalen			598			598
- Transportgemalen	10.721	-10.721				
- Zuiveringsinstallaties	903.383	-897.333	34.917			40.967
Totaal onderhanden werk	7.388.925	-6.799.552	5.451.397		3.343.126	2.697.644
Totaal materiële vaste activa	209.206.139		19.615.124	17.426.490	4.303.244	207.091.529

Onderhanden werk

Het verloop van het onderhanden werk is als volgt:

Boekwaarde per 1 januari 2019	7.388.925
- In 2019 in exploitatie genomen	-6.799.552
- Investerings onderhanden werk 2019	5.451.397
- Subsidies en bijdragen	-3.343.126
Boekwaarde per 31 december 2019	2.697.644

Het totaal aan nog beschikbare kredieten bedraagt per 31 december 2019 € 51 miljoen. In hoofdstuk 3, onderdeel c lopende investeringen, wordt een toelichting gegeven op de projecten. In bijlage 1, kredietoverzicht per 31 december 2019, wordt een overzicht gegeven per project van de nog openstaande kredieten per 31 december 2019.

Voor materiële vaste activa worden de volgende afschrijvingstermijnen gehanteerd:

- Gronden	
- onder gebouwen	geen
- overige gronden	50 jaar
- Machines en werktuigen	5/7/10 jaar
- Overige bedrijfsmiddelen	4/5/10 jaar
- Kantoren	40 jaar
- Dienstwoningen	40 jaar
- Werkplaatsen	25 jaar
- Waterkeringen	30 jaar
- Watergangen en kunstwerken	30 jaar
- Gemalen kwantiteitsbeheer / transportgemalen / zuiveringsinstallaties	
- civiel	30 jaar
- mechanisch	20 jaar
- elektrisch	20 jaar
- automatisering	7 jaar
- Transportleidingen	40 jaar
- Wegen	30 jaar
- Overige materiële vaste activa	divers

Financiële vaste activa € 240.350

De financiële vaste activa betreft het aandelenbezit in de volgende bedrijven:

Het aandelenbezit in de Nederlandse Waterschapsbank N.V.:

- 1.915 aandelen A ad € 115,- nominaal en volgestort	220.225	
- 175 aandelen B ad € 460,- nominaal, waarop 25% gestort	20.125	
		240.350
- Stand 31 december 2019		<u>240.350</u>

VLOTTENDE ACTIVA

Liquide middelen € 6.713

Betreft de volgende saldi per 31-12-2019:

- Kas waterschapshuis en voorschotkassen		2.030
- ING bank		4.683
		<u>6.713</u>

Kortlopende vorderingen € 29.202.322

Betreft:

- Debiteuren belastingen	23.083.920	
- af: voorziening oninbaar	-952.268	
- af: overloop kwijtscheldingen	-300.000	
- Nog op te leggen aanslagen	4.925.000	
Totaal belastingdebiteuren		26.756.651
- Debiteuren overig	2.452.036	
- af: voorziening oninbaar	-6.365	
Totaal debiteuren overig		2.445.671
Totaal		<u>29.202.322</u>

Debiteuren belastingen

Het te vorderen bedrag per 31 december 2019 kan als volgt worden gespecificeerd:

- t/m 2015	217.590
- 2016	289.508
- 2017	888.908
- 2018	1.164.002
- 2019	20.523.912
Totaal	<u>23.083.920</u>

Voor de voorziening dubieuze belastingdebiteuren (oninbaarheid) is € 956.000 opgenomen. Dit is 3,4% van de openstaande belastingdebiteuren (in 2018 3,4%).

Door de opgelopen achterstand in het in behandeling nemen en verwerken van kwijtscheldingen in 2019, is hiervoor een nog te betalen bedrag opgenomen van € 300.000.

Nog op te leggen aanslagen:

- 2017 en 2018 1.870.000
- 2019 3.055.000

Totaal 4.925.000

Debiteuren overig

Ten aanzien van de vorderingen kan het volgende worden opgemerkt:

- De vorderingen per 31 december 2019 zijn ingeschat op invorderbaarheid en op basis van deze inschatting is de hoogte van de voorziening dubieuze debiteuren bepaald.
De vorderingen zijn direct opeisbaar.

Overlopende activa € 13.235.119

Specificatie:

- Vooruitbetaalde kosten 1.161.498
- Nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen van:
(betreft te ontvangen subsidies)

	Saldo 1/1/2019	Toevoegingen 2019	Ontvangen 2019	Saldo 31/12/2019
- de Europese Unie	351.347	971.436	89.938	1.232.845
- het Rijk	580.452		314.688	265.764
- provincies	2.733.348	423.448	-58.367	3.215.163
- overige openbare lichamen	1.230.125	398.328	1.566.059	62.394
Totaal	4.895.272	1.793.212	1.912.318	4.776.166

- Overige overlopende activa 7.297.455

13.235.119

Vooruitbetaalde kosten

Dit betreffen kosten waarvan de betaling reeds in het jaar 2019 heeft plaatsgevonden, maar waarvan de kosten betrekking hebben op het jaar 2020.

Nog te ontvangen voorschotbedragen die ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen

Dit betreft subsidies en bijdragen op lopende subsidieprojecten waarvan de subsidies achteraf worden ontvangen.

Overige overlopende activa

Onder overige overlopende activa is onder andere de afdracht van de belastinginning door het NBK over december 2019 opgenomen welke in januari 2020 is ontvangen.

PASSIVA

Eigen Vermogen € 24.247.319

Het eigen vermogen bestaat uit:

	31-12-2019	31-12-2018
- Algemene reserves	11.050.250	11.216.240
- Bestemmingsreserves	13.871.787	14.527.787
- Exploitatieresultaat *)	-674.718	1.801.010
	<u>24.247.319</u>	<u>27.545.037</u>

*) Het voordelig exploitatieresultaat 2018 ad € 1.801.010 is als volgt bestemd:

- algemene reserve watersysteembeheer; toevoeging van het voordeel	1.699.817
- algemene reserve zuiveringsbeheer; toevoeging van het voordeel	101.193
	<u>1.801.010</u>

Algemene reserves

Het verloop in 2019 is als volgt:

	Water- systeem- beheer	Zuiverings- beheer	Totaal
Stand per 1 januari 2019	9.394.599	1.821.641	11.216.240
- Exploitatieresultaat 2018	1.699.817	101.193	1.801.010
- Aanwending 2019	-1.967.000		-1.967.000
Stand per 31 december 2019	<u>9.127.416</u>	<u>1.922.834</u>	<u>11.050.250</u>

Aanwending 2019 Watersysteembeheer

De primitieve begroting 2019 sluit met een aanwending van de algemene reserve van € 1.967.000.

De rente van de algemene reserves wordt volledig ten gunste van de exploitatie gebracht, met andere woorden, de algemene reserve heeft een inkomensfunctie. Dit houdt in dat indien de algemene reserve (gedeeltelijk) wordt aangewend, dit leidt tot een lagere rentebate en uiteindelijk tot een hogere omslag.

Bestemmingsreserves

De samenstelling is als volgt:

	31-12-2019	31-12-2018
<u>Afkoopsommen</u>		
- Afkoopsommen algemeen	12.137.937	13.145.937
	<u>12.137.937</u>	<u>13.145.937</u>
<u>Bestemmingsreserves</u>		
- Bestemmingsreserve Coalitieakkoord	240.000	
- Bodemsaneringen	14.850	74.850
- Overdracht bruggen		350.000
- Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)	1.479.000	857.000
- Bestemmingsreserve KRW		100.000
	<u>1.733.850</u>	<u>1.381.850</u>
	<u>13.871.787</u>	<u>14.527.787</u>

Het verloop van de bestemmingsreserves is als volgt:

Stand per 1 januari 2019	14.527.787
- Onttrekkingen 2019	-1.518.000
- Dotaties 2019	862.000
Stand per 31 december 2019	<u>13.871.787</u>

Toelichting op de bestemmingsreserves

Afkoopsommen

Bij de begroting 2015 is besloten de afkoopsommen in te zetten om minder te activeren.

Vanaf 2015 worden de eigen uren besteed aan projecten, de bouwrente en beheersmatige ICT investeringen (onder andere aanschaf PC's, software) niet langer geactiveerd. Dit betekent dat deze kosten van jaarlijks € 1,4 miljoen rechtstreeks ten laste van de exploitatie komen. De afkoopsommen betreffen volledig de taak watersysteembeheer. Voor zover deze extra kosten toegerekend worden aan de taak watersysteembeheer worden deze kosten gedekt door afkoopsommen. In 2019 is, conform de begroting, € 1.008.000 onttrokken aan de afkoopsommen.

Bestemmingsreserve Duurzaamheid / Innovatie

Bij de najaarsrapportage 2019 is besloten het restant van het jaarlijks budget van € 300.000 voor duurzaamheid en innovatie in een bestemmingsreserve Coalitieakkoord te storten. De meer kosten in een ander jaar worden dan onttrokken aan deze bestemmingsreserve. Dit leidt dan niet tot financiële schommelingen in de jaren. In 2019 is € 60.000 besteed en derhalve € 240.000 gedoteerd aan de bestemmingsreserve.

Bestemmingsreserve bodemsaneringen

Voor de opruiming van het bezonken slib in het Havenkanaal bij de rwzi Assen is de financiering opgenomen in de najaarsrapportage 2017. De totale opruimkosten zijn geraamd op € 1.560.000.

De kosten worden deels gedekt uit de beschikbare bestemmingsreserve bodemsanering van € 817.000. Voor het overig deel van de kosten is, in 2017, vanuit de algemene reserve zuiveringsbeheer € 743.000 overgeheveld naar de bestemmingsreserve bodemsanering. De kosten gemaakt in 2017 bedragen € 138.000. Dit bedrag is in 2017 onttrokken uit de bestemmingsreserve bodemsanering.

Per 1/1/2019 is nog € 74.850 beschikbaar. De in 2019 bestede kosten ad € 60.000 zijn hierop in mindering gebracht. Per 31/12/2019 resteert nog € 14.850. De werkzaamheden zijn in 2019 afgerond.

Het restant van € 14.850 kan worden ingezet voor toekomstige bodemsaneringen.

Overdracht bruggen

Bij de jaarrekening 2015 is bij de bestemming van het resultaat een bestemmingsreserve gevormd van € 975.000 voor de overdracht van drie bruggen aan gemeenten. Dit betreft brug Tjuchem € 475.000, brug Glimmen € 150.000 en brug Steendam € 350.000. In 2016 zijn de bruggen Tjuchem en Glimmen overgedragen. De kosten van in totaal € 625.000 zijn ten laste gebracht van de gevormde bestemmingsreserve.

De overdracht van brug Steendam ad € 350.000 heeft in 2019 plaatsgevonden.

Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP)

In de voorjaarsrapportage 2016 is besloten het jaarlijks verschil tussen de in de begroting opgenomen HWBP bijdrage en de werkelijke HWBP bijdrage te reserveren. Deze bestemmingsreserve willen we gebruiken om in de toekomst (na 2020) ons eigen aandeel in de kosten van nHWBP-projecten te financieren.

Bestemmingsreserve KRW

Bij de najaarsrapportage 2019 heeft het algemeen bestuur besloten de bestemmingsreserve KRW ad € 100.000 vrij te laten vallen ten gunste van de exploitatie.

Exploitatieresultaat

Het nadelig exploitatieresultaat ad € 674.718 is, in afwachting van een besluit van het algemeen bestuur, afzonderlijk op de balans verantwoord.

Voorzieningen € 2.713.806

De samenstelling is als volgt:

	31-12-2019	31-12-2018
- Wachtgelden/pensioenen voormalig personeel en bestuur	2.291.081	2.113.411
- Voorziening voormalig Hefpunt	422.725	476.657
	<u>2.713.806</u>	<u>2.590.068</u>

Wachtgelden/pensioenen voormalig personeel en bestuur

Het verloop is als volgt:

Stand per 1 januari 2019

2.113.411

Bij:

- Rentebijdrage	52.836	
- Dotatie 2019	<u>500.288</u>	
		553.124

Af:

- Bestedingen 2019		-303.872
- Vrijval 2019		-71.582

Stand per 31 december 2019

2.291.081

De toekomstige kosten van het voormalig personeel en bestuur zijn als voorziening opgenomen. Jaarlijks wordt, op basis van de meest actuele gegevens, een berekening gemaakt van de toekomstige kosten. Deze kosten worden tegen contante waarde in de balans opgenomen. Door de jaarlijkse rentebijbeschrijving groeit de voorziening toe naar het benodigde bedrag. De kosten worden rechtstreeks op de voorziening in mindering gebracht. De herberekening van de voorziening per balansdatum geeft een dotatie in 2019 van € 500.000.

Voorziening voormalig Hefpunt

Stand per 1 januari 2019		476.657
Bij:		
- Rentebijbeschrijving	11.916	
- Bijdrage deelnemende waterschappen	21.173	
- Dotatie 2019 (aandeel Hunze en Aa's)	<u>9.074</u>	
		42.163
Af:		
- Bestedingen 2019		-96.095
Stand per 31 december 2019		<u><u>422.725</u></u>

Op 2 november 2018 heeft de liquidatie van de gemeenschappelijke regeling Hefpunt plaatsgevonden. Hierbij is besloten dat de openstaande voorziening oud personeel bij ons waterschap wordt ondergebracht. Jaarlijks wordt een eventuele mutatie verrekend met de drie deelnemende waterschappen.

Langlopende schulden € 197.436.144

Restant van de leningen per 1 januari 2019	207.560.623
Bij: opgenomen leningen in 2019	25.000.000
Af: aflossingen 2019	<u>-17.249.740</u>
Restant van de leningen per 31 december 2019	215.310.883
Af: aflossingsverplichting 2020 (kortlopende schuld)	-17.874.739
Langlopende schulden per 31 december 2019	<u><u>197.436.144</u></u>

Langlopende leningen banken

In 2019 is een nieuwe lening opgenomen van € 25 miljoen, met een looptijd van 40 jaar. Het rentepercentage is 0,25%.

De ten laste van 2019 komende rentelast van de leningen bedraagt € 5.018.143; dit is 2,37% over het gemiddeld opgenomen bedrag aan leningen.

Alle langlopende schulden zijn aangegaan bij binnenlandse banken en financiële instellingen.

Vlottende passiva € 33.813.761

Betreft:

Netto -vlottende schulden

- Schulden aan leveranciers	3.406.065
- Afdracht belastingen en premies	1.790.025
- Rekening-courant NWB	2.020.796
- Aflossingsverplichting 2020 opgenomen geldleningen	17.874.739
- Overige kortlopende schulden	1.191.152
	<u>26.282.778</u>
- Overlopende passiva	7.530.983
	<u><u>33.813.761</u></u>

Schulden aan leveranciers € 3.406.065

De post "schulden aan leveranciers" heeft betrekking op nota's die in 2019 zijn ontvangen, maar die ultimo 2019 nog niet zijn betaald.

Afdracht belastingen en premies € 1.790.025

Betreft de in januari 2020 afgedragen belastingheffing en premies over december 2019.

Rekening-courant derden € 2.020.796

Dit betreft het saldo van de NWB per 31 december 2019

Aflossingsverplichting 2020 opgenomen geldleningen € 17.874.739

Langlopende schulden zijn de schulden met een looptijd langer dan één jaar. Onder kortlopende schulden vallen de schulden met een looptijd tot één jaar. De aflossingsverplichting 2020 over de langlopende geldleningen valt derhalve onder de kortlopende schulden.

Overige kortlopende schulden € 1.191.152

Onder "overige kortlopende schulden" zijn de in 2019 aangegane verplichtingen opgenomen die in 2020 worden betaald.

Overlopende passiva € 7.530.983

Specificatie:

- reservering vakantiegeld en restant vakantiedagen					982.936
- transitorische rente					3.289.821
- ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen die dienen ter dekking van lasten van volgende begrotingsjaren (vooruitontvangen subsidies):					
	Saldo	Toevoegingen	Ontvangen	Saldo	
	1/1/2019	2019	2019	31/12/2019	
- de Europese Unie				-	
- het Rijk	6.750	97.007	68.048	35.709	
- provincies	920.546	1.006.212	322.518	1.604.240	
- overige openbare lichamen	1.846.344	259.288	896.369	1.209.263	
Totaal	2.773.640	1.362.507	1.286.935		2.849.212
- overige					409.014
					<u>7.530.983</u>

Onder "overlopende passiva" zijn ramingen opgenomen van nog af te wikkelen posten over 2019 in 2020.

Onder "vooruitontvangen subsidies" is een aantal reeds ontvangen subsidies opgenomen voor projecten die in 2020 en verder worden uitgevoerd.

Schatkistbankieren

Decentrale overheden zijn verplicht om hun overtollige middelen in 's Rijks schatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag, afhankelijk van het begrotingstotaal, dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Het drempelbedrag is gelijk aan 0,75% van het begrotingstotaal indien het begrotingstotaal lager is dan € 500 miljoen. De benutting van het drempelbedrag wordt berekend als gemiddelde over alle dagen in het kwartaal. Gemiddeld mag een decentrale overheid dus maximaal het drempelbedrag buiten de schatkist houden. Voor ons waterschap bedraagt het drempelbedrag € 682.466. Dit is 0,75% van € 91 miljoen. Het beleid van ons waterschap is, nu de rente van kort geld historisch laag is, om binnen de wettelijke mogelijkheden, zoveel mogelijk in onze financieringsbehoefte te voorzien met korte financiering. Overtollige middelen komen nauwelijks voor. We zijn wettelijk verplicht te rapporteren over het drempelbedrag en het gebruik daarvan in elk kwartaal.

Hieronder is deze verplichte rapportage opgenomen.

	kwartaal 1	kwartaal 2	kwartaal 3	kwartaal 4
- drempelbedrag buiten schatkist aan te houden	682.466	682.466	682.466	682.466
- ruimte onder het drempelbedrag	682.466	682.466	533.795	601.829
Benutting van het drempelbedrag	-	-	148.671	80.637

Hoofdstuk 5. Exploitatierekening naar kostendragers

Rekening 2019 watersysteembeheer

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2019	begroting incl. wijzigingen 2019	begroting 2019
Netto kosten	46.727	47.391	47.371
Bedrag voor onvoorzien	0	43	58
Algemene opbrengsten (rente)	-641	-641	-600
Netto lasten	46.087	46.794	46.829
Belastingopbrengsten	44.445	43.784	44.549
Kwijtscheldingen	-909	-731	-695
Netto belastingopbrengsten	43.536	43.053	43.854
Resultaat voor bestemming	-2.550	-3.741	-2.975
Bijdrage reserves	2.391	2.389	2.975
Resultaat nog te bestemmen	-159	-1.352	0

De taak watersysteembeheer sluit in 2019 met een nadelig resultaat van € 159.000. Bij de primitieve begroting is een onttrekking geraamd aan de algemene reserve watersysteembeheer van € 1.967.000 voor stabilisatie van de lastenstijging op 2%. Bij de najaarsrapportage is een nadeel geraamd van € 1.352.000.

Het voordelig resultaat ten opzichte van de najaarsrapportage van € 1.193.000 is in hoofdlijnen als volgt:

hogere kapitaallasten	-426.000
post onvoorzien	43.000
lagere dotatie voorziening oninbare belastingdebiteuren	195.000
hogere opbrengst waterschapsbelastingen	483.000
hogere diensten aan en bijdragen van derden	547.000
saldo doorberekeningen	321.000
diversen	30.000
	<u>1.193.000</u>

In de analyse per kostensoort zijn de bovengenoemde afwijkingen reeds toegelicht.

Bestemming van het resultaat van de taak watersysteembeheer

Het algemeen bestuur geeft een bestemming aan het rekeningresultaat. Voorgesteld wordt het nadelig resultaat ad € 159.000 van de taak watersysteembeheer te onttrekken aan de algemene reserve.

Rekening 2019 zuiveringsbeheer
(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2019	begroting incl. wijzigingen 2019	begroting 2019
Netto kosten	38.827	38.939	38.320
Bedrag voor onvoorzien	0	50	50
Algemene opbrengsten (rente)	-48	-48	-43
Netto lasten	38.779	38.941	38.327
Belastingopbrengsten	39.985	39.988	39.849
Kwijtscheldingen	-1.782	-1.600	-1.522
Netto belastingopbrengsten	38.203	38.388	38.327
Resultaat voor bestemming	-575	-552	0
Bijdrage reserves	60	60	
Resultaat nog te bestemmen	-515	-492	0

De taak zuiveringsbeheer sluit in 2019 met een nadelig resultaat van € 515.000 tegen een verwacht nadelig resultaat bij de najaarsrapportage van € 492.000.
Het nadeel ten opzichte van de najaarsrapportage van € 23.000 is in hoofdlijnen als volgt:

hogere kapitaallasten	-105.000
post onvoorzien	50.000
lagere dotatie voorziening oninbare belastingdebiteuren	376.000
hogere diensten aan en bijdragen van derden	60.000
lagere opbrengst waterschapsbelastingen	-185.000
saldo doorberekeningen	-195.000
diversen	-24.000
	<u>-23.000</u>

In de analyse per kostensoort zijn de bovengenoemde afwijkingen reeds toegelicht.

Bestemming van het resultaat van de taak zuiveringsbeheer

Het algemeen bestuur geeft een bestemming aan het rekeningresultaat. Voorgesteld wordt het nadelig resultaat ad € 515.000 van de taak zuiveringsbeheer te onttrekken aan de algemene reserve.

Hoofdstuk 6. Exploitatierekening naar programma's

Kosten per programma

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2019	begroting incl. wijzigingen 2019	begroting 2019
Veiligheid	11.410	10.871	11.333
Watersystemen	55.378	55.930	55.458
Organisatie	24.338	25.049	23.805
waarvan doorberekend 1)	6.021	6.233	6.198
	18.317	18.816	17.607
Totaal	85.105	85.617	84.398

1) Een deel van de kosten van het programma organisatie betreffen de kosten van de ondersteunende producten. De ondersteunende producten "informatiebeleid en automatisering" en "huisvesting" worden middels de verdeling van de uurtarieven personeel doorberekend aan de andere producten. Dit houdt in dat deze kosten aan de programma's Veiligheid en Watersystemen zijn toegerekend.

Kosten per programma op kostensoort

(bedragen x € 1.000)

	jaarrekening 2019	begroting incl. wijzigingen 2019	begroting 2019
Veiligheid			
Kapitaallasten	4.813	4.366	4.544
Personeelslasten	1.647	1.628	1.591
Overige lasten/baten	4.950	4.877	5.198
Totaal	11.410	10.871	11.333
Watersystemen			
Kapitaallasten	15.142	15.058	14.847
Personeelslasten	15.570	15.359	14.916
Overige lasten/baten	24.666	25.513	25.695
Totaal	55.378	55.930	55.458
Organisatie			
Kapitaallasten	1.411	1.580	1.629
Personeelslasten	11.507	11.966	11.716
Overige lasten/baten	11.420	11.503	10.460
	24.338	25.049	23.805
waarvan doorberekend	6.021	6.233	6.198
Totaal	18.317	18.816	17.607
	85.105	85.617	84.398

In hoofdstuk 1, programmaverantwoording, worden de programma's uitgebreid behandeld.

Het resultaat van de jaarrekening is op kostensoortniveau uitgebreid geanalyseerd.

(bedragen x € 1.000)	Veiligheid	Water- systemen	Organisatie	Totaal
Netto lasten jaarrekening	11.410	55.378	18.317	85.105
Netto lasten begroting incl wijzigingen	10.871	55.930	18.816	85.617
Voordelig	<u>-539</u>	<u>552</u>	<u>499</u>	<u>511</u>
Voordeel belastingen exclusief kwijtschelding				658
Voordeel ten opzichte van de najaarsrapportage			<u>1.169</u>	<u>1.169</u>

Hoofdstuk 7. Rekening naar kosten- en opbrengstensoorten (in €)

nr	omschrijving	rekening 2019	begroting incl. wijzigingen 2019	begroting 2019
1	rentelasten	5.772.800	5.396.732	5.726.086
2	afschrijvingen	18.152.692	18.344.837	18.010.837
3	personeelslasten	27.953.553	27.836.218	27.276.418
4	goederen	2.468.021	2.512.375	2.607.934
5	energie	3.294.133	3.138.911	3.348.911
6	huren, pachten en lease	1.400.511	1.391.991	1.180.491
7	verzekeringen	237.305	250.171	210.171
8	belastingen	113.612	126.289	136.289
9	onderhoud door derden	4.243.460	4.330.905	4.364.968
10	overige diensten door derden en bijdragen aan derden	27.813.173	28.013.591	27.407.569
11	onvoorzien	0	92.821	107.821
12	toevoeging aan voorzieningen	556.362	618.000	618.000
13	ten laste van reserves	300.803	301.000	
	Totaal	92.306.424	92.353.840	90.995.494

nr	omschrijving	rekening 2019	begroting incl. wijzigingen 2019	begroting 2019
1	rentebaten	710.305	709.625	642.979
2	dividend	706.901	708.000	1.000.000
3	baten in verband met salarissen en sociale lasten	119.226	74.808	54.808
4	opbrengsten goederen, werken en diensten voor derden	3.203.748	2.921.156	2.850.256
5	opbrengst uit eigendommen	70.328	58.998	58.998
6	waterschapsbelastingen	84.430.736	83.772.731	84.397.731
	Af: kwijtscheldingen	2.691.326	2.331.200	2.217.200
		81.739.410	81.441.531	82.180.531
7	bijdrage van derden	2.458.787	2.006.722	1.232.922
8	onttrekking aan voorzieningen			
9	Resultaat voor bestemming	3.297.718	4.433.000	2.975.000
10	onttrekking aan reserves (per saldo)	2.623.000	2.589.000	2.975.000
11	Resultaat nog te bestemmen	674.718	1.844.000	0
	Totaal	92.306.424	92.353.840	90.995.494

Hoofdstuk 8. Topinkomens

De Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) is in werking getreden met ingang van 1 januari 2013. De WNT regelt niet alleen de openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semipublieke sector, maar stelt ook maxima aan de hoogte van de bezoldiging van topfunctionarissen en tevens aan de ontslagvergoedingen.

Met ingang van 1 januari 2015 is de Wet Verlaging Bezoldigingsmaximum WNT in werking getreden.

De WNT kent het begrip topfunctionaris, dit wordt omschreven in artikel 1.1, onderdeel b. Voor bepaalde publieke lichamen is opgesomd welke functies kwalificeren als topfunctionaris. Zo is voor waterschappen de functie van secretaris-directeur aangewezen als topfunctionaris in de zin van de WNT.

Maximale bezoldigingsnorm en ontslaguitkering

De WNT kent een maximale bezoldigingsnorm voor een topfunctionaris. Indien de maximale bezoldigingsnorm wordt overschreden, is er sprake van een onverschuldigde betaling, die teruggevorderd moet worden.

De maximale bezoldiging mag in 2019 voor een topfunctionaris in dienstverband niet meer bedragen dan € 194.000. Indien geen sprake is van een voltijds dienstverband, zal de maximale bezoldigingsnorm pro rata moeten worden aangepast.

Indien de functie van topfunctionaris wordt vervuld anders dan op grond van een dienstbetrekking, komen partijen voor de duur van de functievervulling tot en met twaalf kalendermaanden geen bezoldiging overeen die hoger is dan € 273.000. De eerste zes maanden mag deze maximaal € 25.900 per maand zijn. Voor de maanden zeven tot en met twaalf maximaal € 19.600 per maand. De partijen komen voor de duur van de functievervulling tot en met twaalf kalendermaanden geen bezoldiging overeen die meer bedraagt dan € 187 per uur.

Ook kent de WNT voor topfunctionarissen een maximale ontslagvergoeding die partijen kunnen overeenkomen. Deze is gelijk aan de som van de beloning en de voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn over de twaalf maanden voorafgaand aan de beëindiging van het dienstverband, maar niet meer dan € 75.000. Alleen indien sprake is geweest van een ontslagprocedure via de rechter kan sprake zijn van een ontslagvergoeding die uitgaat boven de norm.

Overzicht met aangewezen topfunctionarissen:

Functie(s)	Secretaris-Directeur
Naam	Dhr. H. Küpers
Duur dienstverband in 2019	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2019 (in fte)	1,0
Gewezen topfunctionaris?	nee
Fictieve dienstbetrekking?	nee
Zo ja, langer dan 6 maanden binnen 18 maanden werkzaam?	n.v.t.
Individueel WNT-maximum 2019	€ 194.000

Bezoldiging 2019	
Beloning	€ 153.240
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 1.951
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 20.621
Subtotaal	€ 175.812
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-
Totaal bezoldiging 2019	€ 175.812
Motivering indien overschrijding:	n.v.t.
Gegevens 2018	
Duur dienstverband in 2018	1/1 - 31/12
Omvang dienstverband 2018 (in fte)	1,0
Bezoldiging 2018	
Beloning	€ 148.535
Belastbare onkostenvergoedingen	€ 2.288
Beloningen betaalbaar op termijn	€ 18.658
Totaal bezoldiging 2018	€ 169.481
Individueel WNT-maximum 2018	€ 189.000

De bovengenoemde bedragen zijn conform de collectieve arbeidsovereenkomst (cao) voor Waterschappen.

De binnen onze organisatie geïdentificeerde leidinggevende topfunctionarissen met een dienstbetrekking hebben geen dienstbetrekking bij andere WNT-plichtige instelling(en) als leidinggevende topfunctionaris (die zijn aangegaan vanaf 1 januari 2018).

Ten aanzien van interim-functionarissen die geen topfunctie vervullen heeft het waterschap Hunze en Aa's gebruik gemaakt van de mogelijkheid die paragraaf 6 lid 2 van de Beleidsregels toepassing WNT biedt inzake de volledige openbaarmaking van deze interim niet topfunctionarissen. Op basis van de Beleidsregels toepassing WNT kán en hoeft het waterschap Hunze en Aa's niet volledig te voldoen aan de verplichting voor openbaarmaking van deze interim niet topfunctionarissen zoals voorgeschreven in artikel 4.2 lid 2c van de WNT.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het algemeen bestuur van Waterschap Hunze en Aa's

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Waterschap Hunze en Aa's te Veendam gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- ▶ geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2019 als van de activa en passiva van Waterschap Hunze en Aa's op 31 december 2019 in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit;
- ▶ zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten, alsmede de balansmutaties over 2019 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder de verordeningen van het Waterschap zelf, zoals opgenomen in het normenkader dat door het algemeen bestuur van Waterschap Hunze en Aa's op 14 februari 2018 is vastgesteld.

De jaarrekening bestaat uit:

- ▶ de balans per 31 december 2019;
- ▶ de exploitatierekening over 2019;
- ▶ de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol accountantscontrole dat is vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van 14 februari 2018 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Waterschap Hunze en Aa's zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen, alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 920.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% bedraagt van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgeschreven in artikel 5.2 lid 1 van het Waterschapsbesluit.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 5.3 van het Waterschapsbesluit. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in het Controleprotocol WNT 2019.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 92.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

Benadrukking van ontwikkelingen omtrent Corona

De ontwikkelingen rondom het Corona (Covid-19) virus hebben grote invloed op de gezondheid van mensen en op onze samenleving en daarbij ook op de operationele en financiële prestaties van organisaties en op de beoordeling of Waterschap Hunze en Aa's de risico's van de reguliere bedrijfsvoering financieel kan opvangen. De jaarrekening en onze controleverklaring daarbij zijn gebaseerd op de condities op het moment dat deze zijn opgemaakt. De situatie verandert van dag tot dag en leidt inherent tot onzekerheid. Ook Waterschap Hunze en Aa's wordt met deze onzekerheid geconfronteerd, die is uiteengezet in het jaarverslag op pagina 89 van de jaarstukken en in de toelichting op de jaarrekening op pagina 103 van de jaarstukken. Wij vestigen de aandacht op deze uiteenzettingen.

Ons oordeel is niet aangepast als gevolg van deze aangelegenheid.

Verklaring over de in de jaarstukken opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording, de voortgang coalitieakkoord, het verslag ter verantwoording van het financieel beheer en de paragrafen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 109 lid 3 sub d van de Waterschapswet en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in het Waterschapswet en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met hoofdstuk 4 van het Waterschapsbesluit. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder het Normenkader voor de rechtmatigheidscontrole zoals vastgesteld door het algemeen bestuur van Waterschap Hunze en Aa's op 14 februari 2018.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het dagelijks bestuur afwegen of de financiële positie voldoende is om het waterschap in staat te stellen de risico's vanuit de reguliere bedrijfsvoering financieel op te vangen. Het dagelijks bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de risico's kunnen worden opgevangen toelichten in de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is als kaderstellend en controlerend orgaan op grond van de Waterschapswet verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van het waterschap.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Waterschapsbesluit, het Controleprotocol accountantscontrole dat is vastgesteld in de openbare vergadering van het algemeen bestuur van 14 februari 2018, het Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze controle bestond onder andere uit:

- ▶ Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- ▶ Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het waterschap.
- ▶ Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- ▶ Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- ▶ Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de controle van de jaarrekening van het waterschap, rekening houdend met de invloed daarop van de aard en de significantie van de activiteiten van uitvoeringsinstanties ten behoeve van het waterschap. Op basis hiervan hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden ten aanzien van deze uitvoeringsinstanties.

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Groningen, 27 mei 2020

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. D.E. Engwerda RA

Hoofdstuk 10. Vaststelling Jaarrekening 2019

De jaarrekening 2019, met een nadelig resultaat van € 674.718 aangeboden door het Dagelijks Bestuur op 26 mei 2020.

, dijkgraaf

, secretaris-directeur

Vastgesteld in de vergadering van het Algemeen Bestuur van het waterschap Hunze en Aa's, op 24 juni 2020.

, dijkgraaf

, secretaris-directeur

BIJLAGEN

Bijlage 1: Kredietoverzicht per 31 december 2019

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
028 HIRHaren	7.265.147	-119.500	7.145.647		6.314.284	6.314.284	831.363
033 HIRW'wolde	3.553.533	-160.000	3.393.533		3.366.316	3.366.316	27.217
076 HIRMidGron	2.000.000		2.000.000		1.118.766	1.118.766	881.234
115 LI Laaghalen	492.000	192.735	684.735		211.036	211.036	473.699
184 Landinr.O'doorn	675.000		675.000		432.259	432.259	242.741
208 Uitvoering waterplannen	1.600.000	437.897	2.037.897		22.000	22.000	2.015.897
230 Aanleg Meerstad	4.000.000		4.000.000				4.000.000
246 Westerwoldse Aa CA	2.224.850	3.012.949	5.237.799		4.597.629	4.597.629	640.170
253 WB 21 Maatregelen Tusschenwater	2.334.100		2.334.100		2.220.434	2.220.434	113.666
306 EHS	2.200.000	-52.500	2.147.500		1.596.255	1.596.255	551.245
314 Uitvoer plan stedelijk waterbeheer	520.000		520.000		485.000	485.000	35.000
413 Realiseren overstromingsvlakte Hunze	2.041.000	-7.150	2.033.850		1.601.851	1.601.851	431.999
417 Verdrogingsbestrijding	147.735	309.458	457.193	46.500		46.500	410.693
428 Onderzkt KRW/WB21	56.500		56.500		37.855	37.855	18.645
500 Masterplan kaden	67.172.553	-5.853.199	61.319.354	78.482	43.395.538	43.474.020	17.845.334
604 HIROVK	250.000		250.000		68.143	68.143	181.857
612 Nieuwbouw laboratorium	2.500.000	2.500.000	5.000.000	179.121	4.569.257	4.748.378	251.622
620 Zoek en vind GIS	20.000		20.000		416	416	19.584
624 WKK Scheemda	62.500		62.500		47.086	47.086	15.414
636 Renovatie RGM's	1.800.000		1.800.000	70.104	1.733.049	1.803.153	-3.153
677 Deurzerdiep-Anreepdiep	1.363.000	-54.247	1.308.753		862.638	862.638	446.115
684 Groot onderhoud rwzi's 2019	600.000		600.000	102.511	481.723	584.234	15.766
685 Onderhoudsmachines 2019	165.933		165.933	165.933		165.933	
696 Biogasveiligheid	1.746.000		1.746.000		1.725.915	1.725.915	20.085
701 Verbindingskanaal Oosterhorn	100.000		100.000	18.168	54.006	72.174	27.826
707 Duurswold Noord	4.715.500	-1.800	4.713.700		4.048.536	4.048.536	665.164
708 KRW maatregelen	300.000	150.000	450.000	110.023	229.309	339.332	110.668
715 Baggeren Kieldiep	500.000		500.000				500.000
716 Baggeren Ruiten Aa kanaal en Bourtangen kan.	500.000		500.000	72.600	140.759	213.359	286.641
719 IM 2018	425.000		425.000		365.241	365.241	59.759

Bijlage 1: Kredietoverzicht per 31 december 2019

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
721 Lokaliseren kabels	80.000		80.000		36.950	36.950	43.050
724 WKK Assen	62.500		62.500		47.086	47.086	15.414
725 Inrichting Haansplassen	2.763.000		2.763.000		2.756.489	2.756.489	6.511
728 Uitbreiding netwerkopslag GEO info	55.000		55.000		18.146	18.146	36.854
732 Stedelijk waterbeheer 2019	100.000		100.000	64.468	15.881	80.349	19.651
740 BHP NVO	3.962.400	-1.011.000	2.951.400	551.869	142.014	693.883	2.257.517
741 BHP Vispassages	375.000	177.454	552.454		52.454	52.454	500.000
742 Maatregel waterlichaam Dr. Aa	3.915.000	-1.905.000	2.010.000	218.411	38.435	256.846	1.753.154
744 Maatregel waterlichaam Hunze	8.391.500	-2.699.000	5.692.500	59.882	49.336	109.218	5.583.282
745 Maatregel waterlichaam Zuidlaardermeer	2.565.000		2.565.000				2.565.000
746 Landmeetapparatuur	25.000		25.000		13.621	13.621	11.379
747 IM 2019	625.000		625.000		373.609	373.609	251.391
751 Vervanging onderhoud beheerssysteem	200.000	75.000	275.000	101.675	117.124	218.799	56.201
755 Boezemkades Winschoterdiep Pekel Aa	5.200.000		5.200.000	111.946	3.452.921	3.564.867	1.635.133
756 Boezemkades Drentsdiap	135.000	1.985.000	2.120.000	19.771	2.024.973	2.044.744	75.256
757 Versterken dijk Wildervankkanaal/Tusschenkl	575.000		575.000	165.195	3.630	168.825	406.175
758 Boezemkades oeverfixaties	1.400.000		1.400.000	489.603	542.030	1.031.633	368.367
765 Vervangen gemaal Weerdijk	100.000	187.000	287.000	56.628	232.416	289.044	-2.044
770 Vervanging ketels waterschapshuis	150.000	550.000	700.000		38.345	38.345	661.655
771 Vervanging gebouw beheerssysteem Wshuis	70.000		70.000				70.000
772 Vervangen telemetrie onderstations	1.575.000		1.575.000	4.353	1.445.071	1.449.424	125.576
773 DAW	1.400.000	750.000	2.150.000		864.641	864.641	1.285.359
776 Duurzame energie	50.000	1.898.000	1.898.000	204.042	1.436.650	1.640.692	257.308
788 Digitale handtekening	30.000		30.000		3.920	3.920	46.080
793 Open informatie portaal	400.000		400.000		24.019	24.019	5.981
796 BGT 2e tranche	220.000		220.000		280.637	280.637	119.363
798 Apparatuur debietmetingen	100.000		100.000	30.250	129.471	129.471	90.529
799 Trommelzeven RWZI Gieten en Assen		555.000	555.000		40.967	71.217	28.783
810 Zonnecarports parkeerterrein		-3.658.000					555.000
811 Duurzaamheid	4.000.000		342.000				342.000

Bijlage 1: Kredietoverzicht per 31 december 2019

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
819 Visveiligheid maatregel gem. Duurswold	100.000		100.000				100.000
820 Aanschaf laboratorium apparatuur 2019	200.000		200.000	154.853	66.366	221.219	-21.219
822 Kadetraject Tjuchem	125.000		125.000				125.000
823 Maatregelen Hondshalstermeer	450.000	-225.000	225.000		11.955	11.955	213.045
824 Baggeren stedelijk gebied 2019	225.000		225.000		129.017	129.017	95.983
851 Herstel vispassages WF	230.000		230.000		95.000	95.000	135.000
Totaal projecten	151.184.751	-2.965.903	148.218.848	3.076.388	94.208.475	97.284.863	50.933.985

Bijlage 2: Overzicht afgesloten projecten 2019

	Krediet	Krediet wijziging	Totaal krediet	Verplichting	Besteding	Besteding + verpl.	Restant krediet
031 Herinrichting Oude Veenkoloniën restwerken	111.738		111.738		17.772	17.772	93.966
242 Vismigratie KRW kanalen Hunze-Veenkoloniën	570.000		570.000		668.904	668.904	-98.904
467 Groot onderhoud stuwen 2019	200.000		200.000		195.776	195.776	4.224
479 Vispassages WF	295.000		295.000		541.671	541.671	-246.671
496 Groot onderhoud sluizen 2019	200.000		200.000		236.173	236.173	-36.173
602 Vervangen hekwerk zeedijk 2019	50.000		50.000		50.112	50.112	-112
620 Zoek en vind/Mylex	20.000		20.000		3.557	3.557	16.443
647 Schouwbare schouwsloten 2019	30.000		30.000		30.000	30.000	0
648 IM 2016	435.000		435.000		276.322	276.322	33.678
649 IM 2017	795.000	-125.000	795.000		775.965	775.965	19.035
655 Kanaal Fiemel	1.111.000		1.111.000		963.048	963.048	147.952
679 Slochterdiep Zijtakken	15.300.000	81.353	15.381.353		13.164.486	13.164.486	2.216.867
685 Onderhoudsmachines 2019	1.200.000	-165.933	1.034.067		1.019.347	1.019.347	14.720
686 Vervangen diverse beschoeiingen 2019	485.000		485.000		472.716	472.716	12.284
687 Oplossen knelpunten landelijk gebied 2019	237.500		237.500		237.826	237.826	-326
688 Cultuurhistorisch erfgoed/paardestal	50.000		50.000		50.805	50.805	-805
692 Herprofileren boezemkades 2019	250.000		250.000		240.604	240.604	9.396
718 Grootonderhoud zeeobjecten 2019	200.000		200.000		190.822	190.822	9.178
731 Stedelijk waterbeheer 2018	76.480		76.480		62.372	62.372	14.108
766 Vervanging Ecolims	70.000		70.000		65.142	65.142	4.858
794 BRO Geotech archief 2018 en 2019	100.000		100.000		124.006	124.006	-24.006
795 Geo info&metadata 2019	30.000		30.000		30.000	30.000	0
797 Verkiezingen 2019	721.480		721.480		320.820	320.820	400.660
800 Verleggen lozingspunt Stadskanaal	220.000		220.000		201.611	201.611	18.389
825 Cultuurhistorisch erfgoed 2019 Kielsterverlaat	78.000		78.000		70.846	70.846	7.154
826 Entree Waterschapshuis	465.000		465.000		442.963	442.963	22.037
Totaal projecten	23.301.198	-209.580	23.091.618	0	20.453.666	20.453.666	2.637.952

1. 1999-2000 2. 2000-2001 3. 2001-2002 4. 2002-2003 5. 2003-2004 6. 2004-2005 7. 2005-2006 8. 2006-2007 9. 2007-2008 10. 2008-2009 11. 2009-2010 12. 2010-2011 13. 2011-2012 14. 2012-2013 15. 2013-2014 16. 2014-2015 17. 2015-2016 18. 2016-2017 19. 2017-2018 20. 2018-2019 21. 2019-2020 22. 2020-2021 23. 2021-2022 24. 2022-2023 25. 2023-2024 26. 2024-2025 27. 2025-2026 28. 2026-2027 29. 2027-2028 30. 2028-2029 31. 2029-2030 32. 2030-2031 33. 2031-2032 34. 2032-2033 35. 2033-2034 36. 2034-2035 37. 2035-2036 38. 2036-2037 39. 2037-2038 40. 2038-2039 41. 2039-2040 42. 2040-2041 43. 2041-2042 44. 2042-2043 45. 2043-2044 46. 2044-2045 47. 2045-2046 48. 2046-2047 49. 2047-2048 50. 2048-2049 51. 2049-2050 52. 2050-2051 53. 2051-2052 54. 2052-2053 55. 2053-2054 56. 2054-2055 57. 2055-2056 58. 2056-2057 59. 2057-2058 60. 2058-2059 61. 2059-2060 62. 2060-2061 63. 2061-2062 64. 2062-2063 65. 2063-2064 66. 2064-2065 67. 2065-2066 68. 2066-2067 69. 2067-2068 70. 2068-2069 71. 2069-2070 72. 2070-2071 73. 2071-2072 74. 2072-2073 75. 2073-2074 76. 2074-2075 77. 2075-2076 78. 2076-2077 79. 2077-2078 80. 2078-2079 81. 2079-2080 82. 2080-2081 83. 2081-2082 84. 2082-2083 85. 2083-2084 86. 2084-2085 87. 2085-2086 88. 2086-2087 89. 2087-2088 90. 2088-2089 91. 2089-2090 92. 2090-2091 93. 2091-2092 94. 2092-2093 95. 2093-2094 96. 2094-2095 97. 2095-2096 98. 2096-2097 99. 2097-2098 100. 2098-2099 101. 2099-2100 102. 2100-2101 103. 2101-2102 104. 2102-2103 105. 2103-2104 106. 2104-2105 107. 2105-2106 108. 2106-2107 109. 2107-2108 110. 2108-2109 111. 2109-2110 112. 2110-2111 113. 2111-2112 114. 2112-2113 115. 2113-2114 116. 2114-2115 117. 2115-2116 118. 2116-2117 119. 2117-2118 120. 2118-2119 121. 2119-2120 122. 2120-2121 123. 2121-2122 124. 2122-2123 125. 2123-2124 126. 2124-2125 127. 2125-2126 128. 2126-2127 129. 2127-2128 130. 2128-2129 131. 2129-2130 132. 2130-2131 133. 2131-2132 134. 2132-2133 135. 2133-2134 136. 2134-2135 137. 2135-2136 138. 2136-2137 139. 2137-2138 140. 2138-2139 141. 2139-2140 142. 2140-2141 143. 2141-2142 144. 2142-2143 145. 2143-2144 146. 2144-2145 147. 2145-2146 148. 2146-2147 149. 2147-2148 150. 2148-2149 151. 2149-2150 152. 2150-2151 153. 2151-2152 154. 2152-2153 155. 2153-2154 156. 2154-2155 157. 2155-2156 158. 2156-2157 159. 2157-2158 160. 2158-2159 161. 2159-2160 162. 2160-2161 163. 2161-2162 164. 2162-2163 165. 2163-2164 166. 2164-2165 167. 2165-2166 168. 2166-2167 169. 2167-2168 170. 2168-2169 171. 2169-2170 172. 2170-2171 173. 2171-2172 174. 2172-2173 175. 2173-2174 176. 2174-2175 177. 2175-2176 178. 2176-2177 179. 2177-2178 180. 2178-2179 181. 2179-2180 182. 2180-2181 183. 2181-2182 184. 2182-2183 185. 2183-2184 186. 2184-2185 187. 2185-2186 188. 2186-2187 189. 2187-2188 190. 2188-2189 191. 2189-2190 192. 2190-2191 193. 2191-2192 194. 2192-2193 195. 2193-2194 196. 2194-2195 197. 2195-2196 198. 2196-2197 199. 2197-2198 200. 2198-2199 201. 2199-2200 202. 2200-2201 203. 2201-2202 204. 2202-2203 205. 2203-2204 206. 2204-2205 207. 2205-2206 208. 2206-2207 209. 2207-2208 210. 2208-2209 211. 2209-2210 212. 2210-2211 213. 2211-2212 214. 2212-2213 215. 2213-2214 216. 2214-2215 217. 2215-2216 218. 2216-2217 219. 2217-2218 220. 2218-2219 221. 2219-2220 222. 2220-2221 223. 2221-2222 224. 2222-2223 225. 2223-2224 226. 2224-2225 227. 2225-2226 228. 2226-2227 229. 2227-2228 230. 2228-2229 231. 2229-2230 232. 2230-2231 233. 2231-2232 234. 2232-2233 235. 2233-2234 236. 2234-2235 237. 2235-2236 238. 2236-2237 239. 2237-2238 240. 2238-2239 241. 2239-2240 242. 2240-2241 243. 2241-2242 244. 2242-2243 245. 2243-2244 246. 2244-2245 247. 2245-2246 248. 2246-2247 249. 2247-2248 250. 2248-2249 251. 2249-2250 252. 2250-2251 253. 2251-2252 254. 2252-2253 255. 2253-2254 256. 2254-2255 257. 2255-2256 258. 2256-2257 259. 2257-2258 260. 2258-2259 261. 2259-2260 262. 2260-2261 263. 2261-2262 264. 2262-2263 265. 2263-2264 266. 2264-2265 267. 2265-2266 268. 2266-2267 269. 2267-2268 270. 2268-2269 271. 2269-2270 272. 2270-2271 273. 2271-2272 274. 2272-2273 275. 2273-2274 276. 2274-2275 277. 2275-2276 278. 2276-2277 279. 2277-2278 280. 2278-2279 281. 2279-2280 282. 2280-2281 283. 2281-2282 284. 2282-2283 285. 2283-2284 286. 2284-2285 287. 2285-2286 288. 2286-2287 289. 2287-2288 290. 2288-2289 291. 2289-2290 292. 2290-2291 293. 2291-2292 294. 2292-2293 295. 2293-2294 296. 2294-2295 297. 2295-2296 298. 2296-2297 299. 2297-2298 300. 2298-2299 301. 2299-2300 302. 2300-2301 303. 2301-2302 304. 2302-2303 305. 2303-2304 306. 2304-2305 307. 2305-2306 308. 2306-2307 309. 2307-2308 310. 2308-2309 311. 2309-2310 312. 2310-2311 313. 2311-2312 314. 2312-2313 315. 2313-2314 316. 2314-2315 317. 2315-2316 318. 2316-2317 319. 2317-2318 320. 2318-2319 321. 2319-2320 322. 2320-2321 323. 2321-2322 324. 2322-2323 325. 2323-2324 326. 2324-2325 327. 2325-2326 328. 2326-2327 329. 2327-2328 330. 2328-2329 331. 2329-2330 332. 2330-2331 333. 2331-2332 334. 2332-2333 335. 2333-2334 336. 2334-2335 337. 2335-2336 338. 2336-2337 339. 2337-2338 340. 2338-2339 341. 2339-2340 342. 2340-2341 343. 2341-2342 344. 2342-2343 345. 2343-2344 346. 2344-2345 347. 2345-2346 348. 2346-2347 349. 2347-2348 350. 2348-2349 351. 2349-2350 352. 2350-2351 353. 2351-2352 354. 2352-2353 355. 2353-2354 356. 2354-2355 357. 2355-2356 358. 2356-2357 359. 2357-2358 360. 2358-2359 361. 2359-2360 362. 2360-2361 363. 2361-2362 364. 2362-2363 365. 2363-2364 366. 2364-2365 367. 2365-2366 368. 2366-2367 369. 2367-2368 370. 2368-2369 371. 2369-2370 372. 2370-2371 373. 2371-2372 374. 2372-2373 375. 2373-2374 376. 2374-2375 377. 2375-2376 378. 2376-2377 379. 2377-2378 380. 2378-2379 381. 2379-2380 382. 2380-2381 383. 2381-2382 384. 2382-2383 385. 2383-2384 386. 2384-2385 387. 2385-2386 388. 2386-2387 389. 2387-2388 390. 2388-2389 391. 2389-2390 392. 2390-2391 393. 2391-2392 394. 2392-2393 395. 2393-2394 396. 2394-2395 397. 2395-2396 398. 2396-2397 399. 2397-2398 400. 2398-2399 401. 2399-2400 402. 2400-2401 403. 2401-2402 404. 2402-2403 405. 2403-2404 406. 2404-2405 407. 2405-2406 408. 2406-2407 409. 2407-2408 410. 2408-2409 411. 2409-2410 412. 2410-2411 413. 2411-2412 414. 2412-2413 415. 2413-2414 416. 2414-2415 417. 2415-2416 418. 2416-2417 419. 2417-2418 420. 2418-2419 421. 2419-2420 422. 2420-2421 423. 2421-2422 424. 2422-2423 425. 2423-2424 426. 2424-2425 427. 2425-2426 428. 2426-2427 429. 2427-2428 430. 2428-2429 431. 2429-2430 432. 2430-2431 433. 2431-2432 434. 2432-2433 435. 2433-2434 436. 2434-2435 437. 2435-2436 438. 2436-2437 439. 2437-2438 440. 2438-2439 441. 2439-2440 442. 2440-2441 443. 2441-2442 444. 2442-2443 445. 2443-2444 446. 2444-2445 447. 2445-2446 448. 2446-2447 449. 2447-2448 450. 2448-2449 451. 2449-2450 452. 2450-2451 453. 2451-2452 454. 2452-2453 455. 2453-2454 456. 2454-2455 457. 2455-2456 458. 2456-2457 459. 2457-2458 460. 2458-2459 461. 2459-2460 462. 2460-2461 463. 2461-2462 464. 2462-2463 465. 2463-2464 466. 2464-2465 467. 2465-2466 468. 2466-2467 469. 2467-2468 470. 2468-2469 471. 2469-2470 472. 2470-2471 473. 2471-2472 474. 2472-2473 475. 2473-2474 476. 2474-2475 477. 2475-2476 478. 2476-2477 479. 2477-2478 480. 2478-2479 481. 2479-2480 482. 2480-2481 483. 2481-2482 484. 2482-2483 485. 2483-2484 486. 2484-2485 487. 2485-2486 488. 2486-2487 489. 2487-2488 490. 2488-2489 491. 2489-2490 492. 2490-2491 493. 2491-2492 494. 2492-2493 495. 2493-2494 496. 2494-2495 497. 2495-2496 498. 2496-2497 499. 2497-2498 500. 2498-2499 501. 2499-2500 502. 2500-2501 503. 2501-2502 504. 2502-2503 505. 2503-2504 506. 2504-2505 507. 2505-2506 508. 2506-2507 509. 2507-2508 510. 2508-2509 511. 2509-2510 512. 2510-2511 513. 2511-2512 514. 2512-2513 515. 2513-2514 516. 2514-2515 517. 2515-2516 518. 2516-2517 519. 2517-2518 520. 2518-2519 521. 2519-2520 522. 2520-2521 523. 2521-2522 524. 2522-2523 525. 2523-2524 526. 2524-2525 527. 2525-2526 528. 2526-2527 529. 2527-2528 530. 2528-2529 531. 2529-2530 532. 2530-2531 533. 2531-2532 534. 2532-2533 535. 2533-2534 536. 2534-2535 537. 2535-2536 538. 2536-2537 539. 2537-2538 540. 2538-2539 541. 2539-2540 542. 2540-2541 543. 2541-2542 544. 2542-2543 545. 2543-2544 546. 2544-2545 547. 2545-2546 548. 2546-2547 549. 2547-2548 550. 2548-2549 551. 2549-2550 552. 2550-2551 553. 2551-2552 554. 2552-2553 555. 2553-2554 556. 2554-2555 557. 2555-2556 558. 2556-2557 559. 2557-2558 560. 2558-2559 561. 2559-2560 562. 2560-2561 563. 2561-2562 564. 2562-2563 565. 2563-2564 566. 2564-2565 567. 2565-2566 568. 2566-2567 569. 2567-2568 570. 2568-2569 571. 2569-2570 572. 2570-2571 573. 2571-2572 574. 2572-2573 575. 2573-2574 576. 2574-2575 577. 2575-2576 578. 2576-2577 579. 2577-2578 580. 2578-2579 581. 2579-2580 582. 2580-2581 583. 2581-2582 584. 2582-2583 585. 2583-2584 586. 2584-2585 587. 2585-2586 588. 2586-2587 589. 2587-2588 590. 2588-2589 591. 2589-2590 592. 2590-2591 593. 2591-2592 594. 2592-2593 595. 2593-2594 596. 2594-2595 597. 2595-2596 598. 2596-2597 599. 2597-2598 600. 2598-2599 601. 2599-2600 602. 2600-2601 603. 2601-2602 604. 2602-2603 605. 2603-2604 606. 2604-2605 607. 2605-2606 608. 2606-2607 609. 2607-2608 610. 2608-2609 611. 2609-2610 612. 2610-2611 613. 2611-2612 614. 2612-2613 615. 2613-2614 616. 2614-2615 617. 2615-2616 618. 2616-2617 619. 2617-2618 620. 2618-2619 621. 2619-2620 622. 2620-2621 623. 2621-2622 624. 2622-2623 625. 2623-2624 626. 2624-2625 627. 2625-2626 628. 2626-2627 629. 2627-2628 630. 2628-2629 631. 2629-2630 632. 2630-2631 633. 2631-2632 634. 2632-2633 635. 2633-2634 636. 2634-2635 637. 2635-2636 638. 2636-2637 639. 2637-2638 640. 2638-2639 641. 2639-2640 642. 2640-2641 643. 2641-2642 644. 2642-2643 645. 2643-2644 646. 2644-2645 647. 2645-2646 648. 2646-2647 649. 2647-2648 650. 2648-2649 651. 2649-2650 652. 2650-2651 653. 2651-2652 654. 2652-2653 655. 2653-2654 656. 2654-2655 657. 2655-2656 658. 2656-2657 659. 2657-2658 660. 2658-2659 661. 2659-2660 662. 2660-2661 663. 2661-2662 664. 2662-2663 665. 2663-2664 666. 2664-2665 667. 2665-2666 668. 2666-2667 669. 2667-2668 670. 2668-2669 671. 2669-2670 672. 2670-2671 673. 2671-2672 674. 2672-2673 675. 2673-2674 676. 2674-2675 677. 2675-2676 678. 2676-2677 679. 2677-2678 680. 2678-2679 681. 2679-2680 682. 2680-2681 683. 2681-2682 684. 2682-2683 685. 2683-2684 686. 2684-2685 687. 2685-2686 688. 2686-2687 689. 2687-2688 690. 2688-2689 691. 2689-2690 692. 2690-2691 693. 2691-2692 694. 2692-2693 695. 2693-2694 696. 2694-2695 697. 2695-2696 698. 2696-2697 699. 2697-2698 700. 2698-2699 701. 2699-2700 702. 2700-2701 703. 2701-2702 704. 2702-2703 705. 2703-2704 706. 2704-2705 707. 2705-2706 708. 2706-2707 709. 2707-2708 710. 2708-2709 711. 2709-2710 712. 2710-2711 713. 2711-2712 714. 2712-2713 715. 2713-2714 716. 2714-2715 717. 2715-2716 718. 2716-2717 719. 2717-2718 720. 2718-2719 721. 2719-2720 722. 2720-2721 723. 2721-2722 724. 2722-2723 725. 2723-2724 726. 2724-2725 727. 2725-2726 728. 2726-2727 729. 2727-2728 730. 2728-2729 731. 2729-2730 732. 2730-2731 733. 2731-2732 734. 2732-2733 735. 2733-2734 736. 2734-2735 737. 2735-2736 738. 2736-2737 739. 2737-2738 740. 2738-2739 741. 2739-2740 742. 2740-2741 743. 2741-2742 744. 2742-2743 745. 2743-2744 746. 2744-2745 747. 2745-2746 748. 2746-2747 749. 2747-2748 750. 2748-2749 751. 2749-2750 752. 2750-2751 753. 2751-2752 754. 2752-2753 755. 2753-2754 756. 2754-2755 757. 2755-2756 758. 2756-2757 759. 2757-2758 760. 2758-2759 761. 2759-2760 762. 2760-2761 763. 2761-2762 764. 2762-2763 765. 2763-2764 766. 2764-2765 767. 2765-2766 768. 2766-2767 769. 2767-2768 770. 2768-2769 771. 2769-2770 772. 2770-2771 773. 2771-2772 774. 2772-2773 775. 2773-2774 776. 2774-2775 777. 2775-2776 778. 2776-2777 779. 2777-2778 780. 2778-2779 781. 2779-2780 782. 2780-2781 783. 2781-2782 784. 2782-2783 785. 2783-2784 786. 2784-2785 787. 2785-2786 788. 2786-2787 789. 2787-2788 790. 2788-2789 791. 2789-2790 792. 2790-2791 793. 2791-2792 794. 2792-2793 795. 2793-2794 796. 2794-2795 797. 2795-2796 798. 2796-2797 799. 2797-2798 800. 2798-2799 801. 2799-2800 802. 2800-2801 803. 2801-2802 804. 2802-2803 805. 2803-2804 806. 2804-2805 807. 2805-2806 808. 2806-2807 809. 2807-2808 810. 2808-2809 811. 2809-2810 812. 2810-2811 813. 2811-2812 814. 2812-2813 815. 2813-2814 816. 2814-2815 817. 2815-2816 818. 2816-2817 819. 2817-2818 820. 2818-2819 821. 2819-2820 822. 2820-2821 823. 2821-2822 824. 2822-2823 825. 2823-2824 826. 2824-2825 827. 2825-2826 828. 2826-2827 829. 2827-2828 830. 2828-2829 831. 2829-2830